

# Görüs

EKONOMİ VE  
POLİTİKADA

## AYLIK DERGİ ■ HAZİRAN 90 ■

**G**ezegenimize ve kendi türünün geleceğine bizim kuşaklarımız kadar zarar veren kuşaklar görülmemiştir. Bu yüzyılda yaşayan kuşakları, gelecek kuşaklar, "kendi türünün geleceğine en büyük zararı veren en bencil doğa ve doğal kaynak yok edicisi" olarak nitteleyebilirler.



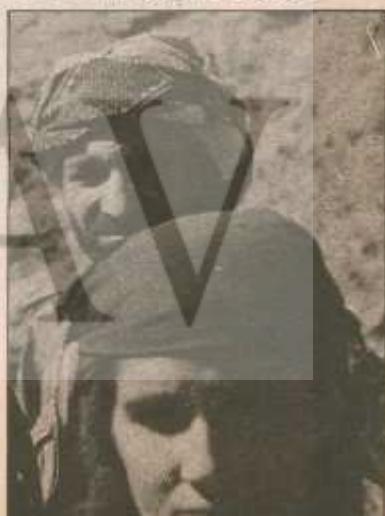
ÇANAK ANTEN  
KORKUSU  
Ünsal Oskay



ÖNCÜ PARTİ YERİNE  
HALKIN ÖZERK  
KURUMLARI  
Yalçın Yusufoglu

*İnsanın insan olarak asıl gelişimi, kendini manen yeniden üretmesi, özgürlemesi, birey olarak gelişmesi öncelikle ve özellikle dinsünsel gelişime ve yaratıcılığa bağlıdır. Kendi etrafına doktriner duvarlar ören, o duvarın içinde kalın polittkaya indirgeyen, üstelik öncülük savında olan bir parti peşinen kendisini de, işlevini de sınırlamaktadır.*

KARARNAMENİN ARDINDAN  
Celal Başlangıç ile söyleşi



# İÇİNDEKİLER

- 3 KİMLİK VE İŞLEV  
HALİM TOGAN
- 4 MAGIC BOX'IN BÜYÜSÜ  
TEVFİK ÇAVDAR
- 6 CANAK ANTEN KORKUSU  
ÜNSAL OSKAY
- 8 KARARNAMENİN ARDINDAN  
CELAL BAŞLANGIÇ İLE SÖYLEŞİ  
GÜL ÇAKIR
- 11 OLMAZ DEME, OLMAZ OLMAZI  
İLHAMİ SOYSAL
- 12 ÇİFTİ KAYMAKLı EKMEK KADAYIFI  
HALUK GERGER
- 14 KİBRİSTÀ YENİ  
BİR POLİTİKA GEREKLİ  
MEHMET SONUÇ
- 15 DEVLET DENETLEME  
KURULU HAKKINDA  
DOÇ. DR. PERTEV BİLGİN
- 16 RÜŞVET YASASI MI?  
İHBAR YASASI MI?  
VEYSİ SEVİĞ
- 18 KENDİMİZE VE DÜNYAYI  
DEĞİŞTİRMEYE DAİR  
OYA BAYDAR
- 20 YENİLENEN DÜNYADA  
ÇEVRE SORUNLARINA  
BAKİŞIN GELECEĞİ  
AKIN ATAÜZ
- 22 ŞERİAT ÖNCESİ ERKEK  
REŞİT ERGENER
- 23 DÜNYA BİZİ NASIL ANLAR?  
ZEYNEP AVCI
- 24 SERMAYE PİYASASI  
VE ENDÜSTRİYEL DEMOKRASI  
ÖZTİN AKGÜC
- 25 ÇEVRE KİRLİLİĞİ  
ERDAL ATABEK
- 26 HUKUK GARABETLERİNI  
KANIKSAMAMAK ZORUNLUĞU  
M. SEMIH GEMALMAZ
- 27 1 MAYIS DERSLERİ  
M. FIRAT YANARDAĞ
- 29 SOSYALİSTLERİN BİRLİĞİNİ  
KENDİMİZE BENZETMEYELİM  
HÜSEYİN HASANCEBİ
- 31 YENİ PARTİ GİRİŞİMİNE  
İLİŞKİN SORULAR-YANITLAR
- 32 TÜRK-İŞ ÇOK DEĞİŞTİ  
YILDIRIM KOÇ
- 34 1980 SONRASI EKONOMİK  
POLİTİKALAR VE SANAYİLEŞME  
DOÇ. DR. FİKRET ŞENSES
- 35 PARALI ÜNİVERSİTE  
M. TAHİR HATİBOĞLU
- 36 YENİLENME VE  
TÜRKİYE MARKSİST HAREKETİ  
TARIK ZİYA EKİNCİ
- 38 ÖNCÜ PARTİ YERİNE HALKIN  
ÖZERK KURUMLARI  
YALÇIN YUSUFOĞLU
- 40 FAŞİST DARBEİNİN RÖNTGENİ  
NEVZAT HELVACI

# İBRET

**I**smail Beşikçi'nin tutukluluğu sürüyor. 141-142. maddelerden açılan davalarda tahliye veya beraat kararı veren yargıçlar, karar gerekçelerine, bu maddelerin "hükümsüz kaldıklarını veya kalacaklarını" yazıyorlar. Ama bu gerekçe Beşikçi davasında henüz gerekçe olabilmiş değil. Neden?

Çünkü İsmail Beşikçi,larındaki dava 142'den açılmış olsa da, 142'den yargılanmıyor! "Kürt mescesinden" yargılanıyor. Beşikçi'nin yazdıkları "bölgelik propagandası" oluyor. Zaten hükümetin bu maddelere ilişkin yaptığı taslaç çalışmalarından birinde, diğer bütün fikirler için ceza indirimi, ama Beşikçi'nin yargılandığı 142/3 için ceza artırımı öngörülüyordur. Bu demekti ki, Beşikçi bir amaca, bir perspektife dönük olarak yargılanıyor. Kolayca anlaşıyor ki, Beşikçi, onun kendisini yıldırmak maksadıyla değil -çünkü cümlealem bunun abesle istigal olduğunu biliyor- başkalarını, bizleri yıldırmak amacıyla yargılamıyor. "İbret olsun diye" de denebilir.

Amaçın işlediği de görülmüyor değil. Beşikçi davası "ibret" oluyor da. Böyle davaların "Dreyfus davası" çıkmaz, çünkü toplum olarak bundan çok uzaktayız; ama böylesi davranışlar hemen her yerde demokratlar, insan hakları savunucuları, barışseverler, hümanistler için bir fırsat teşkil ederler. Misyonerlik yapmak için değil, ilkelerini vurucu kılmak için. Sonuçta davanın öznesi değil, konusu yükselir. Halbuki Beşikçi davası etrafında, Beşikçi'yi değil de, benimsediği ilkeleri yükseltecek bir hareket henüz çok sınırlı. Demek ki ibret mitesesi Türkiye'de işliyor.

Beşikçi "beni değil, fikirlerimi sevin" diyormuş. Fikirleri doğru bile olsa, söylediği doğru değil; çünkü kendine dönük abartmayı reddetmemesini bakımından güzel bir özveri ve fakat "fikir adamı" -bilim adamı- olarak kendisiyle celişkili. Doğru mesaj, fikirlerini sevinsinler veya sevmesinler, onların özgür olması için mücadeledir. Bunu Beşikçi de bilmektedir; zaten söylemeklerinin maksadını saptırmaya hakkımız da yoktur; o kendi doğrusunun kabulünü değil, ilgi duyduğu konuya ilgi bekliyor.

Sonra herkes, Beşikçi davasıyla, davanın konusuyla, Beşikçi'nin ilgi duyduğu ve katkıda bulunmaya çalıştığı Kürt sorunuyla nasıl ilişkili kuracağımı, Beşikçi'nin koymuş olduğu biçimde değil de, kendi koymuş olduğu biçimde kurabilir. Aslı dikkati çekene de, bu özgürlüğün yeterince kullanılmadığıdır. Kullanabileceğim özgürlükler zaten çok az bir toplumdayız ve onları daha kullanmaka tereddüt geçirdikçe biz, 413, 424 vs. ile "nenize lazım sizin özgürlük" diyen dalga üstümüze geliyor. İktidardaki güçler) bizi yıldırmak için yaratmış ibretten gene kendisi ders alıyor, daha vurucu ibretler yaratıyor.

Sözlün özü, Beşikçi için ben ne yapabiliyim diye yeterince soruyoruz; çünkü özgürlüşmek için ben ne yapabiliyim diye kendimizi kâfi derecede sorguya çekemiyoruz. Düşüncelerimiz her yerde, Beşikçi de 19 Haziran'da İstanbul DGM'de yargılanmaya devam edecek. Kürt sorununu tartışmak bize yasak; bu kadar olsa iyi; bu bize kendi sorunlarınıza tartışmanızın yasaklanmasından başka bir şey degildir.

*İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu*

**Görüs**  
AYLIK DERGİ

EKONOMİ VE  
POLİTİKADA

►Sahibi: Şükrü Çelikyapı ►Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ►Yazı İşleri Müdürü: Erdal Şahin ►Yazışma GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 527 03 40 ►Fiyatı: Yurtiçi 3000.-TL Yurtdışı 3 DM. ►Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurtiçi 27.000.-TL Yurtdışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitas Şubesi'ndeki 002846-4 (Yurtdışı havaleleri için Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitas Şubesi döviz tevdiyat hesabi No: 616213-5) numaralı hesabına yatırılmalıdır. ►Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ►Offset Hazırlık: Gümüş Reproduksiyon ►Baskı: Teknografik ►Genel Dağıtım GAMEDA

# KİMLİK VE İŞLEV

*Yeni kurulacak partinin kimliğinin netliğe kavuşması ne denli önemliyse, demokrasiyi kazanmanın acil gereğinin kavranması, demokrasi sorununun yeni partinin gündeminde en baş sırayı alması da o denli önemlidir.*

**T**ürkiye Marksist solunun bugün için olabildiğince en geniş kesimlerini bir araya getirmeyi hedefleyen yeni parti girişimi, şimdiden bir hayli gecikmiş olmanın bağışlanması zor sorumluluğunu taşımakla birlikte, sosyalizm içi yenilenmenin ilginç bir aşamasına rastlımasıyle zengin bir perspektifte yola çıkmayı şansına da sahip görünüyor. Böyle bir perspektifte can alıcı bırlık noktalarının öne çıkarılmasıyla, girişim, önünde duran nesnel işlevle mütenasip dinamik bir zemine oturabilir. Marksist kimlikte bırlığın sınıf mücadeleci pratигine yansımasyonda olası vurgu çeşitliliği buna engel olmayacağı gibi, tersine, öylesi bir dinamizme kaynaklık edebilir. Önemli olan partinin kimliğinin net ve açık olmasıdır. Girişimin ulkede tam bir muhalefet boşluğunun sürüp gittiği bir döneme rastlaması o kimliğin bulanmasına neden olmamahıdır.

Muhalefet boşlığını dolduracak politik hareketin ekseninde "Marksistlerin oluşturacakları bir demokrasi parti" değil, demokrasi sorununu acil işlevinin en başına koyan bir sosyalist sınıf partisi anlayışı yer almaktır. Sosyalist kimlik ve o kimliğin hakkedilmesinin gereği olan düşünce/davramı tutarlılığı yeni parti girişiminin de, öngörülen yeni partinin de hikmeti vücutdadır. "Muhalefet boşluğu" kavramı zaten doğrudan doğruya bunu içeriyor.

Salt demokrasi mücadelesi açısından dahi Türkiye'nin koşulları yine bunu gerektiriyor. Aksi takdirde "tüm kuralları ve kurumları" kazanılabilecek bir demokrasının içeriğini de, öyle bir demokrasi için mücadelenin hedeflerini ve araçlarını da yine burjuvazının çıkarları, giderek nesne konumu belirleyecektir. Mevcut burjuva muhalefeti ("sosyal demokrasi" dahil) yillardır sergileyedirdiği aczin ve muhalefet işlevinin böyle bir muhalefete kalmış olmasının emekçiler ve geniş halk yiğinları için ifade ettiği açmazın temel nedeni budur. O açmazı aşmada mesafe kat edebilmeye elvererek mücadelenin yolu, bur-

juva muhalefetin şimdiden kadar "öngörüp de üstesinden gelemediği" bir mücadele anlayışından geçmeyecektir. Emekçilerin, geniş halk yiğinlarının, ülkenin özlemleri ve nesnel çıkarlarının gerektirdiği bir demokrasi ile ulkede geçerli burjuva iktidarların nesnel konumları arasındaki kesin bağıdaşmazlık, demokrasiyi kazanmanın demokrasının vazgeçilmez kural ve kurumlarının altalta aritmetiksel toplamıyla sağlanmasına engeldir. 12 Martlar, 12 Eylüller, geçen şu son on yıldır boşuna yaşıyor!

Ote yandan, yeni kurulacak partinin kimliğinin böylesi bir netliğe kavuşması ne denli önemliyse, demokrasiyi kazanmanın acil gereğinin kavranması, demokrasi sorununun yeni partinin gündeminde en baş sırayı alması da o denli önemlidir. Yeni birleşik parti demokrasi için mücadeleyi en ön sıfırda sürdürmeyi yasak savma kabilinden değil de gerçekte ciddiye alarak kendine is edinmeden, bu yolla kitlelerle yaygın ve güçlü bağlar kurmadan, demokrasi güçlerinin ileri kesimlerinin güvenini ve saygını kazanmadan, tek kelimeyle ulkede demokrasi mücadeleşine damgasını vurmadan toplumda sosyalizm adına da dişe dokunur, anlamlı bir bırlık saglayamaz. Kendini sosyalizme adamışlık ya da sosyalist kimlikte titizlik kendiliğinden her kapıya açar mucizevi anahtar değildir!

İkincisi, kitleler hayatın her alanında bugünden ve yarınları ilgilendiren acil, somut konuların yeni partinin gündeminde açık ve ayrıntılı programları yine en ön sırada yer almamasını bekleyeceklərdir. Hayatlarının toplum olarak da, tek tek kişiler olarak da bugünden değişimliliği onlara gösterilmeksızın, yeni bir hayat perspektifi olana somutluguyla onlara sunulmaksızın onları bilfiil mücadeleci sevketmenin, hayatlarını belirleyen süreçlere doğrudan müdahalelerini sağlamamın yolu yoktur. Hayat pahalılığından, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliğine kadar her alanda alternatif çözüm önerileri hazırlamak, bunların mevcut kapitalist koşullarda da hayatı geçirilebilirliğini göstermek yeni partinin birincil görevlerinden olmak zorundadır. Bu bakundan hayatın değişmesi perspektifi ile demokrasiyi kazanma hedefi arasındaki sıkı ve yakın bağın kitlelerin bilincine çıkarılabilmesi partinin nesnel işlevinin ana vechesini oluşturacaktır.

Bu işlevin üstesinden gelinmesi, muhalefet boşüğünün doldurulması için verilecek uğraş ne denli vurgulansa azdır, zira partinin açık ve net kimliği doğrultusunda kapitalist iktidar mevzilerinin geriletilmesi ve halkın gü-



lerinin kazanımlarının savunulması için mücadelecinin somut içeriğini belirlemekte hayatı önem taşıyacaktır.

Ulkenin, toplumun, tek tek insanlarının böyle bir işlevle Türkiye'de politika sahnesinde yerini dolduracak bir partide ihtiyacı var. Marksist solda yeni partilesme girişimi kitlelere açık yapılması, yarın çok renkli ve çok sesili dikey zenginlige dönüştürücü örgütlenme anlayışı ve iç işleyişle bu işlevi üstlenme yolunda gelenek en kısa zamanda inandırıcı somut adımlar atılması sağlayabilirse hem Türkiye sosyalist hareketinin en geniş bırlığının oluşturulması, hem de, belki, şimdiden kadarki gecikmenin insanımıza ödeteceği baharı tâlîfî hedefinde kendi üzerine düşeni yerine getirmiştir. Aksi takdirde Marksist solun önemli bir kesimi, bir kere daha, yalancı çoban damgasını yiyecektir.

**Hayat pahalılığından, eğitim ve sağlık sorunlarına kadar her alanda alternatif çözüm önerileri hazırlamak yeni partinin birincil görevlerinden olmak zorundadır.**

# MAGIC BOX'IN BÜYÜSÜ

*İletişim araçlarının devlet tekelinde olması günümüzün ileri teknoloji dünyasında anlamsız; geçmiş on yılların deneyiminin gösterdiği gibi de zararlı.*

**1.** İletişim araçlarının denetim altına alınması hem siyasal iktidarların hem de tekellerin vazgeçilmez tutkusudur. Her iki kesim de bu tutumunda haktdır. Çünkü yığınsal iletişim araçlarının denetimi kamuoyunun kontrol altına alınmasını tek yoludur. Bugün, gerçek anlamında bir özgürlükten, demokrasiden söz edebilmeyenin olmaz koşullarından biri de iletişim araçlarının serbestliğidir. Bu araçların serbestliği onların her türlü tekelden azde oluslarına bağlıdır. Ne var ki dünyamızda böyle bir serbestlikten tam anlamıyla söz edebilmemiz mümkün değildir. İletişim araçları üzerinde devlet tekelinin olmadığı ülkelerde, örneğin ABD'de, bu kez ticari tekellerin egemenliği gündemdedir.

Türkiye'de de son günlerde Radyo-Televizyon gibi iletişim araçları üzerindeki devlet tekelinin kaldırılmasından ciddi bir biçimde söz edenler bulunmaktadır. Ne var ki yerilerde bu tekel çok değişik ve umulmadık biçimde delinmiştir. Delinmişti diyoruz çünkü bu deyimi Cumhurbaşkanı Özal kullanmaktadır. "Magic Box" adlı TV yayın şirketinin nyu aracı ile ülkemize yapacağı yarınlar, iletişim alanında liberalleşme diye nitelenen Sayın Özal olayın arkasındaki gerçek bir anlamda gizleme de çalışmaktadır. Buna karşın SHP genel sekreterinin Magic Box'un kuruluşunu korsan TV biçiminde nitelmesine de katılmak mümkün değildir. Bu yeni olayla birlikte iletişim alanında nelerle karşılaşacağımızın enine boyuna incelenmesi ve tartışılması gereklidir.

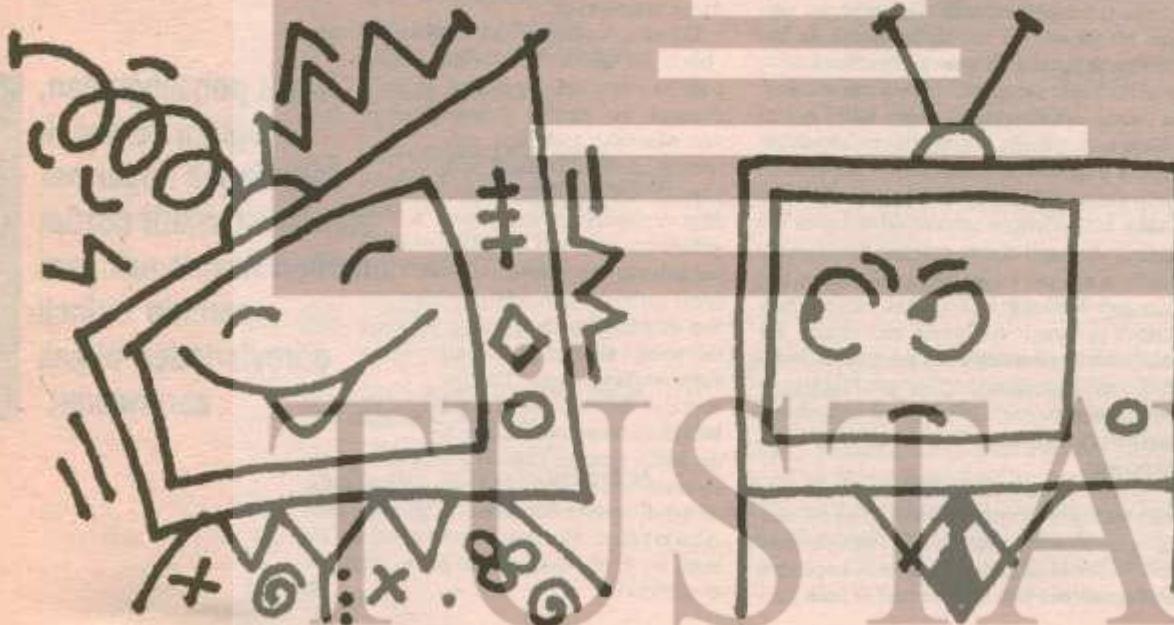
**2.** Türkiye'de her türlü yayın ya da iletişim organı üzerinde devletin, ve bir anlamda siyasal iktidarın kısıtlayııcı, sınırlayııcı ve nihayet yasaklayıcı bir tutumunu yüzüller boyunca izlemektedir. 19. yüzyılda yayınlanan gazete ve dergilere konan sansürler, tiyatro oyunlarının seçime bile karışılması bilinmektedir. İl gazeteleri ile İstanbul dışındaki yayınların denetim altında tutulmak istenmesi de gözardı edilmeyecek bir eğilimdir. 1908 Meşrutiyet hareketinden sonra sansür bir oranda kalktı ise de siyasal iktidarlar iletişim kanalları ellişerinde tutmak isteklerini her fırsatı sergilemeliydi. Siyasal iktidarların bu eğilimleri, değişik siyasi görüşüleri kendi gazetelerini çıkartma gerektiğini doğurmıştır. Nitelik 1908'den sonra başat siyasal eğilimlerin birer, hatta birden fazla yandaş yayın organı ortaya çıkmıştır. İttihat ve Terakki'nin Tamîn'i yan sıra Ahır ve diğer muhalif grupların kendi gazete ve dergilleri vardı. 31 Mart olayında Volkân'ın oynadığı rol herkesçe bilinmektedir. O günden 1960'lı yılların sonuna kadar Türkiye'deki siyasi çizgilerin daima yayın organları olmuştur. CHP'nin Hakimiyet-i Millîye ve daha sonraları Ulus gazetesine sahip olduğu, bunun yanı sıra Demokrat Parti'nin de önce Kudret ve sonraları Zafer gazetesiini çıkarttığı basın tarihlerinde yazılmaktadır. O dönemlerde yayınlanan Cumhuriyet, Vatan, Tan, Tasvir-i Efkâr, Yeni Sabah, Hürriyet, Milliyet vb. gazeteler belirli bir siyasal çizginin görüşünü yansıtmışlardır. Ya iktidarı desteklemişler ya da mu-

halefetin yanında yer almışlardır. Dergiler için de aynı şeyi söyleyebiliriz. 1908'den günümüze basın üzerine çeşitli baskıları yapacak yasalar çıkarılmasına karşın, devlet tüm yayın organlarını yasaklayıp, tek bir devlet gazetesi çıkartmayı düşünmemiştir. Ama Radyo ve TV söz konusu olunca durum değişmektedir.

**3.** Türkiye'de halka açık ilk radyo deneyimi 1923 yılında gerçekleşmiştir. İstanbul'da, Çapa'daki Yüksek Öğretmen Okulu'ndan yapılan bir yayın, Beyazıt'taki Üniversite konferans salonunda, özel olarak konulmuş hoparlörler aracılığı ile dinletilmiştir. O günlerde radyo deyimi yerine telsiz deyimi kullanılmıştı. Nitelik 1920'li yıllarda birçok ülkede yayına başlayan radyoların, gazete haberlerinde Berlin telsizi, Moskova telsizi biçiminde amıldığını görmekteyiz. İşte o dönemde ilk kez Türkiye de bir telsiz şirketi kurulmuş ve İstanbul'da yayına başlamıştır. İstanbul'daki ilk radyo stüdyosu Galatasaray Postanesi'nin üzerinde yer almıştır. Dönemin çeşitli orkestralaları, ses sanatkârları, monologlar söyleyen tiyatro sanatkârları bu radyoda programlarla çıktırları. Faiih Rıfki Atay'ın Roman adlı yapıtından bu radyonun yayılmasına ilişkin hoş kesitler yansımıştır.

Radyoda devlet tekelinden söz edilmesi ve yaşama geçirilmesi 1930'lara rastlar. Zaten SSCB, Nazi Almanya, Mussolini İtalyası bir yana Fransa ve İngiltere'de bile radyo yayınları kamunun denetiminde hatta tekelinde idi. BBC'nin yirmili yıllarda dayanan özerk yapısı bir yana bırakılırsa 1930'luların devlet radyoculuğunun yaygınlığı ve güçlendiği dönemdir. Türkiye de bu eğilimin dışarısında kalmamıştır. Ankara Radyosu'nun kurulmasıyla birlikte radyo yayınları devletin tekeline geçmiş ve bu böyle süreğemiştir. Savaş yılları sırasında bu konu doğalıçmasına yaygın bir kabul görmüştür. Ancak çok partili yaşama geçtikten sonra radyonun iktidardaki partisi tekeline bulunuşması rahatsızlık doğurmıştır. 1950 seçimleriyle uygulanan seçim yasasında propaganda süresi içerisinde mühalefet partilerinin de radyodan yararlanması ilkesi getirilmişse de bu hiçbir zaman taminkâr bir uygulama olarak kabul edilmemiştir.

Iktidarı partisinin devlet radyosunu istediği gibi kullanmasını sakıncaları 1950'li yıllarda daha bir öne çıktı. Özellikle 1957 seçim günü radyonun öğle ajansıyla birlikte DP'ye açık bir yayına girişmesi belkide bu seçim sonuçları üzerine etkili oldu. Sıkıntılar daha da büydü. İlk kez muhalefet BBC örneği özerk bir radyodan söz etmeye başladı. Fakat gene de kimse radyodan devlet tekeli-



nin kaldırılmasını açıkça gündeme getirmemişti. Devlet radyosunun özerkliği ileri bir adım olarak savunuldu, ve 1960'lı yıllarda yaşama geçirildi. Ne var ki bu özerkliğin sadece bir yasa çıkartmakla sağlanmadığı kısa sürede anlaşıldı. Çünkü yasaya karşın TRT'nin yansızlığı sağlanamamıştı. 12 Mart ve nihayet 12 Eylül kara günlerinden sonra özerklik bütünüyle tarihe karıştı. Bugün iktidarn ve gerici güçlerin borazanlığını yapan bir radyo ve televizyon tekeliyle karşı karşıya gelmiş duruyoruz.

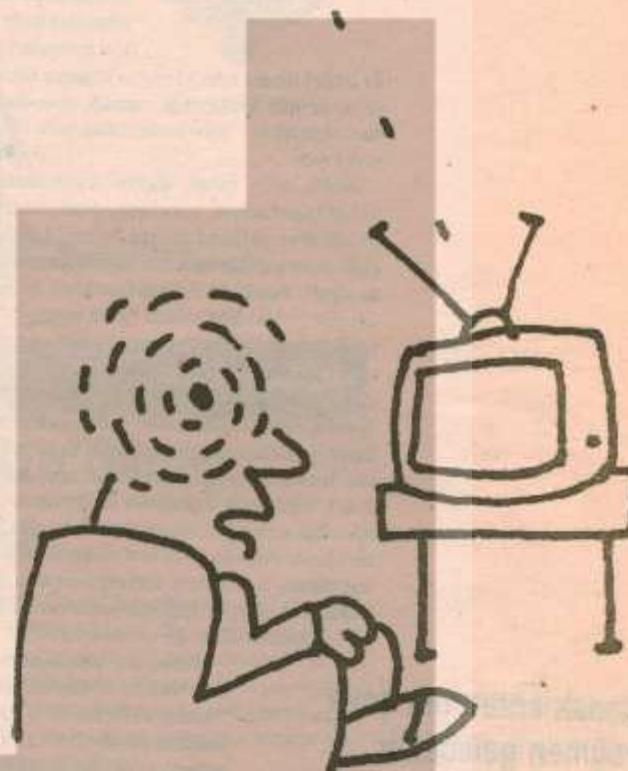
**4.** Televizyon kamuoyunun koşullandırılması açısından önemli bir araçtır. Türkiye ve diğer ülkelerde bu koşullandırmanın boyutlarını her yönüyle görmekteyiz. Siyasal koşullandırma kadar tüketim yönündeki koşullandırmalar da toplum ve bireyler üzerinde olumsuz etkilerini göstermektedir. TRT'nin son günlerdeki kullanımı ise insanları isyan ettirecek düzeye erişmiştir. Haberlerde ve sözde belgesel, aydınlatıcı programlarda Özal çifte ayrılan zamanın dengesiz diyeboleceğimiz ölçüde genişlemesi; insanlara Osmanlı döneminde gazetelerin birinci sayfalarında cuma selamlığı törenine ya da teveihatlara ayrılan sütunları anımsatmaya başlamıştır. İşte bu koşullarda uzaydan gelecek yeni kanal "Magic Box" gündemimize giriverdi.

"Magic Box"ımızdeki bilgilere göre Ahmet Özal'ın özendirmesiyi kurulan ve aydınlar ocağının üyelerinden eski TRT Genel Müdürü Tunca Toskay'ın yönetiminde bulunan bir yayın şirketi. Uzaydaki bir haberleşme uydusundan kiralanan kanallla Türkiye'ye yayın yapacak. Bu yayınlar ancak gene önerilen bir marka (Meta) çanak antenleri kullanınlarda seyredilebilecek. Böylece devletin radyo-TV tekeli delinecek. Bir anlamda mevcut yasalar hüle yoluyla aşılacak. Görünüm bu. Bir kere iletişim araçlarının devletin tekeline olması günümüzün ileri teknoloji dünyasında anlamsız kalırken, diğer yandan var olan bir yasa cumhuriyetin en üst yetkilileri tarafından özendirilerek delinmekte. Sonun önce birinci boyutunu, yanı iletişim araçları tizerindeki devlet tekeli olusunu ele alalım. Bu tekelin ne derece zararlı olduğu geride bıraktığımız on yılın deneyimi ile sabittir. Eğer bu tekeli ticari televizyonun olumsuz etkileri ieri sürülerek savunuluyorsa, bu yanlış bir sav olacaktır. Şöyleki mevcut devlet radyo ve televizyonu aldığı reklamlarla, gösterdiği diziyle açılıp bir biçimde ticari televizyonların etkisi altındadır. Mevcut kanalların kullandığı zamanın hemen hemen %70'ini aşan bölümünde ABD'nin ve diğer ülkelerin ticari televizyonlarının ürünlerini göstermektedir. Diğer yandan devletin laik ve cumhuriyetçi ilkelerinin savunulması açısından böyle bir tekele gerek duyuluyorsa bu da yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü bugünkü program yapısıyla TRT'nin laik olduğunu söyleyebilecek birbabılıtçı çıkmaz. Yani ticari televizyon tüm olumsuzluklarını ve cumhuriyetin temel ilkelerine uygun olmamının en uç örneklerini ortaya koyma bir TRT'nin bir dince söylediğimiz noktalardan savunulması söz konusu değildir. İşte bu nedenledir ki yılın sal iletişim araçlarının üzerindeki devlet tekelinin bütünüyle kaldırması gerekmektedir. Bu

tekeli koşullu kaldırmanın da anlamı yoktur. Tekel koşulsuz kalkmalı ve her yurtaş güci yetiyorsa radyosunu, TV'sini kurmalı, istediği kanaldan haberini dinlemeli, bilgisini almalıdır. Başlangıçta bu insanlara masalımsı bir iddia gibi gelebilir. Oysa hızla gelişen teknoloji açısından soruna bakıldığından böyle olmadığı hemen görülür. Özellikle radyo açısından herkesin tek tek ya da ortak olarak radyolarını kuracağı günler gelmiştir. İsveç'te, Danimarka'da, ABD'de ve iletişim özgürlüğünün kısıntısız olduğu her ülkede bireysel ve ortak radyolar, şirket radyoları kadar hızla yayılmaktadır. TV'de de benzeri uygulamalara rastlanmaktadır. Çocuklu demokrasiden ancak böylesine özgürleştirilmiş bir iletişim ortamında öz edebiliriz. Kuşkusuz böyle bir ortamda çeşitli ticari amaçlı radyo ve TV'ler kurulacaktır. Ama onların yanı sıra değişik düşünceleri yansıtacak, tartışacak radyo ve TV'ler de bulunacaktır. Özgür tartışmadan korkmamak gerekiyor. Korkulması gereken nokta iletişim araçlarının belli gruplar ya da sınıflar yararına tek yanlı kullanılmasıdır. Böyle bir kullanımın sakincaları büyuktur.

**5.** "Magic Box" olayına bir önce degindigimiz iletişim özgürlüğü noktasından bakabilir miyiz, yanı Özal'ın söylediği gibi bunu bir serbestleşme hareketi olarak alkışlayabilir miyiz? Bir kere haber alma, iletişim özgürlüğünün bilgilendirme açısından yaratacagi fırsat eşitliği olusunu öncelikle değerlendirmemiz gereklidir. İnsanların eşit olarak haber alma özgürlüğünden yararlanması vazgeçilmez bir koşuldur. Bu demokrasinin de onde gelen özelligidir. Nazi Almanyası'nda BBC ve diğer demokratik ülkelerin radyolarının dinlenmesi üzerine getirilen yasağı ne oranda anti-demokratik olduğunu tartışmaya gerek yoktur sanırı. Aynı şekilde bugün evlerimizdeki radyolarla istedigimiz radyoyu dinlerne, bilgilendirme özgürlüğine sahibiz. Bunu bilgilendirme hakkı ve özgürlüğü şeklinde tanımlıyoruz. TV'de de istedigimiz ulkenin, ya da kanalın yayınının dinleme, izleme hakkına sahip olmamız. Oysa bugün bu hakkımız çanak antenlere bağlı hale getirilmiştir. Bu antenlere paralel olarak yansıtıcıların kurulmasına çanak anten kurmayacak yurdusalın bilgilendirme hakkını kısıtlamaktadır. "Magic Box"da ancak çanak antenlerle izleneceğine göre, sadece bir bölüm yurdusalın yararlanabilecegi bir yayın olarak kalacak. Böylece aynen gelir dağılımındaki eşitsizlik gibi bilgilendirme özgürlüğünün kullanımında da eşitsiz, adil olmayan bir görünüm yaratılacaktır. Bundan kim yararlanacaktır. Kuşkusuz çanak anten üretenler ve bunları alabilecek beşerli sayıda kişiler. Gelir dağılımında olduğu gibi büyük bir çoğunluk, bir görünüm tek yanlı sözleşsi durumuna girmiştir TRT'nin koşullandırmasına açık hale gelecek ve onun istediği doğrultuda bilgilendirilecektir. Bunlar gelir düzeyi düşük olan gruplardır. Böylece iktidarn istedigi kitle tabanı oluşturularak olacaktır. TRT'den menihin olmayan, daha özgür bir bilgilendirme ortamından yararlanmak isteyenler ise gelirleri arasında bu istenilerini karşılayabileceklerdir. İletişim özgürlüğü böylece üst gelir gruplarının tekeline bırakılmış olacaktır.

İletişim özgürlüğünün böylesine kısıtlan-



ması, bilgilendirme hakkının ekonomik olsaklara bağlı hale getirilmesinden kimler yararlanacaktır? Bunun tek yanıtı vardır: yığınları kendi düşüncelerine, siyasal yapılarına kitle taban yapmak isteyenler. Diğer yan dan "Magic Box" samidiği gibi özgür bir bilgilendirme sağlayacak mıdır? Belki yarınları da renkli olabilecek ama o da aynı siyasal görüşün doğrultusunda yaymalarını düzenleyecektir. Magic Box'ın yaptığı yapay özgürlük ya da serbesti yolu izleyen diğer tekellerin de farklı bir konumda olabileceklerini düşünmeyez. Sonucta ayrıcalıkların egemen olduğu bir ülke olma yolunda dev adımlarla ilerleyeceğiz. Parası olmayanın okuyamadığı, sağlık olunaklılarından yararlanmadığı, seyahat edemediği, tatil yapamadığı, haber alma hakkını kullanamadığı bir ülke. Böyle bir ülkede yaşamaya zorlanıyoruz. "Magic Box" büyüsü bizi aldatmasın...

# ÇANAK ANTEN KORKUSU

*"Çanak anten" tartışmaları kişi başına GSMH'mızın çok düşük olmasından ve yönetici elitimizin, iktidarı ile muhalefeti ile, sistem içi bir elit olmasındandır.*



“çanak anten” tartışmalarının bizeki yöneten elit/yönetilen kitle ilişkisi açısından analiz edilebilmesi için Marx’ın insanın iki halini ifade için kullandığı “malik olan insan” ile “olan insan” kavramlarından yola çıkmak gerekiyor.

Malik olan insan, sanayi kapitalizminin kendi iç evrimiyle, tüketimin demokratiklesmesi ve perhizci etikten hedonist etiğe geçiş ortaya çıkan modern toplumlardaki “orta sınıf” özelliklerini paylaşabilen insandır. Günümüzdeki görünümü ile bu insan, evi, işi, yerli yerinde bir hayat standardı, otomobili, tatil olsanlığı, karısı, evlilik gibi ilişkileri, kamamları, şarabı, hobi’leri olan insanıdır. Ayrıca, emeğin zihinsel ve bedensel emek şeklinde farklılaştırılması, değişim değerinin bütün insanı değerlerin kriteri oluştur, yarışma etik'i, hiyerarsik toplumsal ilişkilerin sistemin etkinliği açısından meşru sayılması gibi temel alanların dışında, kültürel değerlerin görcüleştirilmesi bu modern toplum insanına, kendi hayatı özgün ve spontan yaşanır bir hayat gibi algılama olsanlığı vermektedir.

Bütün bu gelişmelere karşın, modern toplumlardaki “malik olan insan”, kendisi sistemin bilgilenemeye alakoluymuş, yönetimin dışında bırakılmış biri olduğu için, “olan insan” olmaktan da uzaktır. Kapitalist ya da sosyalist gelişmiş ülkelerdeki yaygın insan türü bu yem “malik olan” insanıdır. Yönetici elit ve bu yönetici elitin katmanlarını oluşturan teknokratlar, bilim adamları (bilim teknisyenleri), manager’ler, reklamcılar, medyaclar sistemin ekonomik ırtaklılığının yüksek

olusu sayesinde kitleleri tüketimin sonsuz gürünüş mutlulukları içine kapatmış bulunmaktaadır. Aydınlanmacılardan Rousseau’nun tasarladığı yeni insan olan Emile’den çok farklı bir insandır modern sistemlerin bugutu, varlığı yeni insan. Yarışmacı etikten kaynaklanan acımasızlığı ile, Doğa’ya karşı kayıtsızlığı ile, başka insanlarınla duyuğu hoşnutluğunu ile toplumsal sistemin “uygur” saydığı yeni bir yabanı-

insandır bu.

Gelişkin ülkeler bu yeni insanı yaratarak, tarihimiz boyunca değişik toplumsal formasyonlardan geçtiğimiz halde, temel özelliğini henüz değişimini bulunan esfendi/kole ilişkisini modern dünyamızda da sürdürmemektedir.

Ne var ki, modern toplumlar bunu yapabilmek için; yanı, yöneten elit/yönetilen coğunluk ilişkisini ditzanlarında açık baskı yöntemi ve halkın hayatın kenar alanlarında kapalı tutarak değil, kültür ve siyaset hayat etkinlikleri dışında toplumsal hayatı yoğun bir biçimde katılımaya yönelik sürdürmeli için mercantil kapitalizm döneminden, sanayi kapitalizmi döneminden, sömürgecilik döneminden ve nihayet eşitsiz mübadele denen günümüzün çeşitli avantalarından yararlanarak bugünden gelmeyi başarmışlardır.

Geri kalmış ülkeler yüzünden beri farklı bir tarih yaşamaktadır. Bu nedenle, bu ülkelerdeki yönetici elit, yönetim için açık baskı yöntemlerden ve anti-demokratik ve irrasyonel yöntem ve felsefelerden vazgeçmemektedir. Kişi başına yıllık GSMH’ının 3 bin dolara varacağı günlere erişilinceye kadar da bu böyle sürecik gibidir. İktidar ile, muhalefet ile sistemin fazla bulabileceği demokratikleştirimlerden uzak durulmaya çalışılması bu bünyevisi özelliklektendir.

□

Çanak anten'in, benzeri modern toplum düzeneklerinin ülkemize getirilmek istenmesi ise, bence, toplumumuza içeren/kendileri ile yönetmek isteyenler ile, toplumumuzun dünyanın metropol ülkelerindeki iktidar odaklarında yönetilmesini daha akıl uygundan bulunlar arasındaki görüş ayrılığından. “Yerli kültürler”, yerli yönetici elitler, ulusal devletler sınırları doldurmaktadır. Bunların

devri tamamlanmak üzeredir. Giyimi, beslenmesi, tatil anlayışı, mutluluk anlayışı birbirine benzer toplumların oluşturduğu yeni bir dünyaya doğru gitmektedir. Aynı TV dizileri, siyasal rejimleri farklı ülkelerdeki insanların beğenisi kazanmaktadır. Coca Cola, rock müziği, blue jean, virilite anlayışı, sado-mazozist kimlik yapısı, toplumsal hayatı kayıtsızlık, sonsuz sayılarla ulaşan alt kültürlerde spontan bir hayat arayışı 1960'lardan beri ileri ülkelerdeki insanları birleştirmektedir. Şimdi ise, sosyalist ülkelerin yönetici elitlerinin bu değişimleri meşru görmeye başladığını tanık oluyoruz.

Yönetici elitlerin, değişik siyasal rejimlere rağmen, yönetilenler karşısındaki ayrıcalıklar konularını sürdürmek için seçikleri yönetim felsefesi ve bu felsefenin yöntemleri birbirine benzemektedir. Gorbacov'u Amerika'daki Cumhuriyetçiler sevmektedir...

□

Türkiye'de işler nereye varacaktır? Bu gelişmeler hep kapalı mı kalacak? Sanıyorum. Türkiye'de de ekonomik iktidarın iç dengelenmesinde özel sektörün progressive kesimi önlere gelmeye çalışmaktadır. Ulusal sınırların, geleneksel toplum yönetimi anlayışının dışında, otesinde bir anlayışla sürdürülmenin yeni bir dünyayı oluşturmaya katılmaktan başka çare olmadığını gösteren kesimler vardır.

Önümüzdeki yakın yıllar, toplumumuzu artık öncelikle özel sektör bünyesinde başlayan bu yeni elit oluşumunun yönetici elitin diğer sektörlerine baskın çıkışını gösterecektir.

TV'deki yerli dizilerle yabancı dizileri içerkir analizine tabi tutun. Aradaki farklı göreceleriniz. Aile dizilerinde kadınlarımıza, “faz-

## BİR GÖRÜŞ

**Kocaeli Belediye Başkanı Sefa Sirmen, çanak antende kararlı**

Kocaeli Belediye Başkanı Sefa Sirmen çanak antenle yaşama ilk “kalkışlarından”. “Kalkışmayı” bastırdı, anten soküler, Kocaeli halkın “ahlaken bozulmasını” önlediler. Kim? Devlet... Sefa Sirmen “anten sokmayı” hükümetin “laiklik damatitleme ve irtice otanı hazırlamada engel olarak görevlerini” davranışını söyle diyor: “Büyük bir paheyle devlete malolam amma yayınlarını Türkiye içinde fletemeyen iktidardır, yerel yönetimlerin çok az bir paraya bütün yurttaşlara TV hizmeti sunmasını, önce politik bir kışkırtıcı olarak çekiyor. Çanak anten yayımımları önemsemesi anayasının esas ilk ilkesine de aykırıdır ve kabul edilebilir gibi deşdir. Çanak anten yayımımları Kocaeli halkına sunmaya devam edeceğiz, buna kararlıyız ve bunun için gerekli olan her şeyi yasal yollarдан sıvıcaz.”

la okumayın, fazla hayatı katılmayın, bozulsunuz. Evinizde, babanızın evinde oturup nasibinizi bekleyin" denilmektedir. Brezilya dizilerinde bile, kent yaşamı, zenginleşme, şıklık, mutluluk arayışı meşru gösterilmektedir. Kadın ya da erkek, herkese, sahip olduğu her değeri "değşim değerine" dönüştürmek hakkı tanımaktadır. Bu "ahlaksızlık" sayılabilir mi? Bu soruya verilecek yanıt, modern topluma bakışınıza bağlıdır. "Değşim değeri" her değerin üstündeyse, bu nü ahlaksızlık saymak zordur. Sistemin eleştirilmesi gerekmektedir. Bugünkü modern toplumsal sistemlerin yerine daha insancasını koyabilmeyi yolu ise ne olursa olsun. "babalarımızın evinde nasibinizi beklemekten" değil; toplumsal hayatı katılmaktan gecmektedir. Bu katılma önce nice bir değişim olarak yaşanacaktır. Zamanla, hayatı katılma demokratikleştirildikten sonra, hayatın eleştirisi, biçimlendirilmesi de demokratikleştirilecektir.

"Çanak anten" tartışmaları kişi başına GSİH'ımızın çok düşük oluşundan ve yönetici elitimizin, iktidarı ile muhalefeti ile sistem içi bir elit olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de toplumsal dönüşümler dış dünyadaki dönüşümlere bağlı olarak yaşamıyor. Bunun nedeni, demokratik toplum hayatına geçişten korkuyacak bir ekonomik bünyenin oluşmamasıdır. Bu ekonomik bünyenin oluşmamasında ise, geleneksel toplum yönetimi anlayışından kurtulmak istemeyen yönetici elitin dar görüşlü kesimlerinin de rolü vardır.

"Çanak anten," her şeye rağmen gelecektir. Dünyanın yeni yapılması ülkemizde de denizlerin, doğanın, insanın daha üst düzeyde bir yönetim felsefesi ile "temellükünü" karaştırmış bulunuyor.

Yerli yönetici elitler, bu yaklaşan yeni dünyayı yönetici elitlerinin de yakında kendi kaderlerine bırakacağı kadar arkaik.

19. yüzyılda Osmanlı'nın yönetici eliti Topkapı Sarayı'nın bulunduğu yarımadadan Pera'ya taşınmıştır. Devletin yöneticileri için Enderun yetersiz kalmış; Mülkiye-i Şahaneler, Mühendishane-i Bahriyelerin uzantıları, ticaret okulları ve hukuk fakültelerinin öncülerini açılmıştı. Memalik-i Osmanî'nın dünyanın dışındaki birikimlerini barındıran metropoli ülkelerin dediği olmuştu.

1850'lerin "mutlak yokullaştırmaya" dayanan kapitalizminden bugünkü "göreli yokullaştırmaya" varabilen gelişmiş ülkelere gelinmiştir. Şimdi bu yeni dünya, kendi içinde yeniden yapılmıyor ve rasyonelleşmesini tamamlıyor. Bunun içindeki çelişkilerden de daha demokratik, daha insanca bir dünya oluşturulabilecektir.

Bu nedenle, "çanak anten"den yana olmak ileyi görüşü olmak demektir... Gelecekte yana olmak demektir... Kitlelerin "Dallas" dizisinden kurtarılmasının yolu, yerli dizilerin arkaik yöneten/yönetilen ilişkisi anlayışına, hayat anlayışına dönmemekten geçmiyor. İlerleye doğru akan sulara, bunların içindeki kırıldıkları korkmadan, ama bunları temizleyecek düşünsel ve estetik gelişmelerin hayat için çok gereklili olduğunu fark ederek girmekten, geçiyor. "Abicem kültüründen çıkış, çağdaş dünyanın kültür lhayatına katılabilmekten, onun içinde ugraş vererek özgür, bilinçli ve estetik beğenisi yüksek yeni insan oluşturmaya yönelikten geçiyor.



## BİR GÖRÜŞ

### Sincan Belediye Başkanı Aziz Gürsoy: "Temel güç kamuoyu baskısı"

**C**anak anten uygulamasında devletin, daha doğrusu merkezi ikâdernin gerçiken kaynaklanan geçeneksel tavrı olan tekeli zihamiyet yahiyor. Yani yetki bölüşmeye yetki paylaşımı, bunu yerelleştirmeme, hor şeyi kendi tekelinde tutma anlayışı yahiyor, ama çok daha önemsi si baran şere temelde, sorun ticari bir anlays ve zihamiyette yahiyor.

Çağdaş gelişmenin günümüzde gerekligi bir davranış olan canak anten izin verme olayın ticari anlayışa düşündürüyor, eninde sonunda izin vermele gerekliliğini biliyorlar, tahmin ediyorum. Yazının özel bir kuruluşu satma anlamında bir olay var, özel bir kuruluşu devredilecek, bu özel kuruluş da büyük olasılıkla gereklilik yaralı yönetimlere gerekliliklerenler antenler satacak. Zannederim düşüncelerinde bu olay yahiyor, zaten anten konusunda bir yasanın olması gereğini oralar da kabul ediyorlar, ama bir kargaşa yaratmamak amacıyla ve antodemokratik bir şekilde izin vermiyorlar. Burada önemli olan, yeni yapılacak yasa düzenlemesyle canak antene kamu yararına ücretsiz izin verilmesi olmalıdır.

Özel sektörde devredilmesi halinde, kamu kurumlarının öncelik veya indirim hakkı verilmesi söz konusu olacak, muhtemelen bunun satısına izin verilecektir, tabii bir noktada haklılar; yani biz bu uygulamayı yaparken, ciddi olarak bunun sakıncasını da biliyoruz. Herkes bizim gibi izin almadan (ZİN GEPEKMIYOR çünkü), ama bu konuda yasa boşluktan yararlanarak canak anten yerleştirdiğinde TV yayınlarının da, freksansların da elki-

lenmesi mümkün, vb. Bununla birlikte, biz "yasal boşluğu bir an önce doldurun" diyoruz. Izin gerekmeden kurulan canak anten ile ilgili yasal boşluğun bir an evvel doldurulması gereklidir. Biz yasal olarak yararlanılmamız, bunu yerelleştirmeme, hor şeyi kendi tekelinde tutma anlayışı yahiyor, ama çok daha önemsi si baran şere temelde, sorun ticari bir anlays ve zihamiyette yahiyor.

Anten olayını hukuki boyde değerlendiriyorum.

Evinizde kullandığınız TV anteniley bu canak anten arasında hiçbir fark yok. Yalnızca yasalarda teknik olarak "kazancı gücü" var. Yasalarda "su kazancı tabi olan antenler izne tabi, su kazancı tabi olmayan antenler izne tabi değildir" diye bir hüküm yoktur. Tam anlamıyla bu konuda yasa boşluğu vardır.

Bunda anayasann eşitlik ilkesi de gözlebilinemektektir. İke açısından apartmanları, özel kuruluşlara olanak vermek, ama kentin tümünün izlemesine denek lamınamak, yurttaşların bir kısmına ayrılandırıp, bir kısmının izine yararlanabileceğini söylemek tabii ki anayasann eşitlik ilkesine aykırıdır, temel hak ve özgürlüklerde aykırıdır.

Temel görev devletin yapmış gücü karşısında yargı yolu kullanmaktadır. Nitekim çoğu belediye de, biz de idarî yargıya başvuruyoruz, uygulamanın iptali istiyoruz. Bu anlamda yargı güvencesi söz konusu. Bir de her şeyi belirleyen halkın gücü, istegi, elbette, son günlerde Çok olaylı olduğu gibi, Bati da da görüldüğü gibi anık halkın örgütü direnişleri karanlığından kaçmayı biliyor. Temel güç tabii ki kamuoyunun baskısı.

**Gazeteci Celal Başlangıç ile söyleşi**

# KARARNAMENİN ARDINDAN GÜNEYDOĞU

*Kararnamenin sürgünü içeren bölümü insanların içlerine kapanmasına, tepkisini dışa vurmamasına; sansür de fisiltı gazetesinin daha da etkinleşmesine yol açtı.*

**S**ansür/Sürgün Kararnamesi'nin ardından Güneydoğu'daki gelişmeler sürekli olarak izlenen Başlangıç, Mayıs ayı başında SHP lideri Erdal İnönü'nün bölgedeki gezisine katıldı.

► Celal bey, son gezenizden izlenimlerin başlayalım, ister seniz. Kararname sonrası ilk değerlendirmeleriniz neler?

Son gezide ortaya çıkan en belirgin özellik, bölge halkın içinde bulunduğu güvensiz ortam. Bir başka deyişle, içinde bulunduğu ortama güvenmemesi. Bir diğer ise, siyasi parti kulvarının bölgede hızla boşalmış olması. Daha önceden ANAP ve DYP zaten birer tabela parti görüntüsündeydiler. Sadece seçim zamanı açılan, seçim bittikten sonra kapanan, onun dışında pek etkinliği olmayan siyasal yapılanmalardı. Fakat SHP bunlardan daha farklı bir görüntü çiziyordu. Özellikle son dönemde bölgede insan

hakları ihlaliyle yönelik olaylarda SHP milletvekillilerinin halkı savunması, partisi sürekli var olan, aktif ve dinamik bir yapı getirmiştir. Ancak zaman içerisinde, özellikle 7'lerin İhracı ile başlayan, daha sonra Erdal İnönü'nün Zirve'ye çıkması ile devam eden, ardından 413 sayılı kararnamenin gündeme gelmesi ile geçen sürede SHP bölgedeki etkinliğini yitirmiştir, örgütlerini, kadrolarını kaybetmiştir, parti binaları bile açılmaz duruma düşmüştür. Bölgede -özellikle parlamento'da grubu bulunan partiler açısından bakıldığında- yükselsel olarak var olan SHP de artık diğer partilere, ANAP ve DYP'ye benzemisti. Mevcut partilerden bölgede tek etkin-

lığı olan Refah Partisinin de belli sınırlıktakı ve belli koşullarda bir tabanı var. Siyasi partilerin bu kulvari boşaltmaları Güneydoğu'da özellikle bir olayı getiriyor: Siyasi partiler orada yasadışı etkinlikle, yasal etkinlik arasında dengeyi kuruyorlar, yasadışı çahşemalar ve örgütlerde kaymayı önemli ölçüde engelliyorlar. Bu, özellikle SHP için söylenebilir. Ancak gerek 7'lerin İhracı, gerek İnönü'nün Zirve'ye çıkması, SHP'ye karşı güveni de neredeyse tılmıyle kırmış durumda. Biz Diyarbakır'da, Mardin'de, Midyat'ta, İdil'de, Cizre'de, kısaca, biraz coşkuyla olan Ömerli, Uludere ve Siirt il merkezi dışında bütük kalabalıklar bulamadık. Halk burada sessiz bir tepki gösterdi. Daha önce "gelişirse taşlayacağız, domates atacağız" demelerine karşılık, Erdal beyin karşısına hiç çıkmamayı, SHP'ye hiç destek vermeyi yeglediler. Çok değil bundan bir yıl önce biz o bölgeyi gene Erdal beyle dolanmıştık. Diyarbakır'da 50 binlerle ifade edilen miting yapılmıştı. Daha evvelden Cizre'ye gitmişimizde -bundan yaklaşık iki yıl önce- onbinlerce insan otobüsün etrafında, Cizre sokaklarında saatlerce dolanmışlardı. Nusaybin'e kalabalıkta gitmemiştik. Bu sefer Nusaybin'de ne örgüt ne de belediye olduğu için Erdal bey oraya gitmedi bile. Bu, genelde bir saptama, yani kararname olsa da, olmasa da buraya uzanan bir süreçti bu, SHP güç kaybediyordu. Kararnamenin çıkışıyla da bu güç kaybı biraz daha huzlanmış oldu. Bölgede, kararnamenin altında Erdal İnönü'nün imzası var diye bir dedikodu yayılmıştı, tabii ki eğitim düzeyi düşük olan halk arasında da hayal tutmuştu. Bir ana muhalefet parti liderinin kalkıp, iktidarı hazırladığı bir kararnamenin altına imza atması: fiziken mümkün değil, ama insanlar böyle bir seye inanmaya hazır görünüyortadı. SHP'nin bu zamana kadar pek net olmayan Güneydoğu politikası da bunda etkili olmuştur. Bu arada özellikle, Cizre'ye giden parlamento grubundan olayları izledikten sonra en çok gürültülü çıkışın SHP'li bir milletvekili olması, bölgede SHP'ye karşı güveni daha da azaltmıştır.

► İstamur akımların durumuna da kısaca değinir misiniz?

Bildiğiniz gibi 12 Eylül'den sonra özellikle bölgede farklılığı ikinci plana atsbilmek için dini öne çıkarmaya çalışılar. Fakat bu, iste-

nildiği biçimde tutmadı. Suudi Arabistan tipi İslâmci akımlar değil de, Iran eğilimli İslâmci akımlar gelişti. Bunlar belli yerlerde etkinlerdi. Özellikle mevcut partilerin kulvari boşaltmasından sonra bölgede İslâmci akımlar daha da güçlenmesi bekleniyor. Bir de tabii Refah olayı var. Bazıları bunun içinde yer alıyor, bazıları alımıyor. Refah Partisi bölgedeki belli yapılanmalara karşı antipatileri çok iyi bildiği için sıradan insanları İl başkanı yapıyor. Aşiret reislerini vb. öne çıkarıyor. Bu da bölgede o partide olan ilginin artmasına yol açıyor. Örneğin bölgede bir belediye başkanı RP'den seçildi, halbuki tümüyle Refah'ın düşüncesinde olan bir insan değil. Fakat bir aşiret SHP'yi kapatmış, bir diğer ANAP', bir başkanı DYP'yi. Söz konusu kişi aşiretten gelmediği için aday olabileceği tek parti Refah diye düşündüğünden, bu partiden aday oldu. Bölgedeki seçim kampanyası bu seçim sırasında "ağalar ve ağalarla karşı olanlar" teması üzerinde oturtuldu, sonuçta RP kazandı. Zaten biliyorsunuz partilerin çok fazla önemi yoktur, bir aşiret bir taraftan olunca, diğer kolaylıkla obur tarafa geçebilir. İnsan haklarını savunması gündemde olduğu sürece SHP'nin bir özelliği vardı, yukarıda belirttiğimiz gibi son süreç içerisinde onu da kaybetti. Eğer bu partiler ağılla, akrabalıkla, aşiret reisleriyle ilişkilerini sürdürür, RP de bu türden, ağa olmayan, nüfuzu kendinde insanların çalışmaya devam ederse, bellî bir etkinlige kavuşturacak. Birinci yani bu,

İkinci yani ise, bölgede değişik İslâmî akımlar varlığı. Buniar içerisinde ulusallığı öne çıkarırlar var. Hatta bir ilçede kepenk kapatma eyleminden en önde gidenlerden biri burlardı, yanı din o anlamda ikinci planda kalmış, ulusal kimlik one çıktı. Partilerden umut kesme sürecinde de özellikle ulusal kimliği one çıktıtan dini akımlara hayli önemli bir biçimde yol açılmış oluyor.

► Kararnamenin yansımaları ne şekilde ortaya çıkıyor? Tepki nasıl somutlanıyor?

İnsanlar en çok sürgünden korkuyorlar. En sıradan insanlarından, en yukarıdakine kadar sürgün korkusu var. Bu durum böğenin bu zamana kadar yaşadığı koşulların ürünü. Sürek içerisinde sürgün yarastı almış olmalarının bir sonucu. Herkesin annesinin, babasının, desesinin ya da kendisinin şöyle ya da böyle sur-

**Sansür kararnamesi gündeme gelince "artık gazeteler de televizyonun verdiğinden başkasını veremez" dendi ve gazete boykotu yapıldı. Cizre, Nusaybin, Diyarbakır gibi yerlerde gazeteler yüzde 30-50 tiraj kaybına uğradı**

gün olayıyla bir ilgisi söz konusu. Bu anlamda SHP'nin gezisine ilgisizlik bir yamyala protestoydu, fakat aynı zamanda yerel politikacılar bize insanların gelmekten korkutularını söyleydi. En büyük korkuları da sürgündü. Orneğin bir ilçede bazı kişileri uyardılar, "SHP'nin mitingine katılsanız sizi söyle yaparız, böyle yaparız" diye. Bu insanlar katılımaktan korkutuları için katılmadılar. Fakat işin ilginç yan, bazı insanlar da SHP konvoyu geçerken çok daha büyük tepki göstermek istiyorlardı, onlar da aynı şeyleden korkutları için tepki gösteremediler. Yani hem katılmak zordu, hem protesto etmek zordu, en doğrusu tepkisiz kalmak diye düşünerek, insanlar gelmeyecek, hiç ortaya çıkmayarak protesto etti. Kimileri de geldiği halde alkışlamadan, bağırmadan, "yuh" çekmeden, sadece donuk bir ifadeyle izlemekle yetindi. Bu durum kararnamenin sürgünü içeren bölüm ile ilgili olarak insanların içlerine kapanmayaçıdı, tepkisini dışa vurmamayısti.

► Ya sansürün gözle görüldür etki ve sonuçları neler?

Gazeteler yazsalar da, bölgede gazete çok az okunduğu için fısıltı gazetesi kendi işlevini görıyordu. Televizyon zaten itibar etmiyorlardı, çünkü televizyon tek yanı haber ve olağanüstü hal bölge valiliğinin kiler dışında hiçbir açıklama yapmıyordu. İnsanlar olan biteni, başlarına geleni günler sonra, belki bir açıklama olursa televizyondan, o da tek yan olarak öğrenebiliyorlardı. Sansür kararnamesi gündeme gelince, "artık gazeteler de televizyonun verdiği başkasını veremez" dediler. Bu nedenle de bölgede bir gazete boykotu yapıldı. 23 Nisan'dan 1 Mayıs'a kadar süren bu boykot Cizre, Nusaybin, Diyarbakır gibi yerleşim birimlerinde etkili oldu. Ga-

zeteler %30-50 tiraj kayıtına uğradılar. Zaten okuma-yazma oranı düşük olduğu için insanlar gazetelerden çok fısıltıya itibar ediyorlardı, sansür de gelince gazetelere olan güvensizlik sürüyor doğal olarak. Sansür fısıltı gazetesinin daha da etkinleşmesine yol açtı. Orneğin bölgedeki iddiaların biri Nusaybin belediye başkanı Müslüm Yıldırım'la ilgili. Onun sürgün edildiği biçimde yoğun bir söyleti var. Kimine göre Amasya'ya, kimine göre Ordu'ya, kimine göre Sinop'a, kimine göre de Giresun'a sürgün edilmiş. Ne hikmetse bunlar daha önceki sürgünlerin olduğu yerler. Söylentinin çıkış biçimini de bu anlamda ilginç. Oysa Yıldırım hakkında bir soruşturma olduğunu için görevden alınmış ve şu sıradan Ankara'da. Bunun gibi pek çok fısıltı var. Sayilar abartılıyor. Orneğin evvelden çatışmalarda öldürulen askerlerle ilgili speküasyonlar vardı. Nusaybin'de 20 PKK'lı öldürülüğünde PKK yayın organı 50 asker öldürildiğini belirtmiş. Bu doğru değildi, doğru olmadığını yazabildik. Bundan sonra ise sansür olduğu için fısıltı gazetesinde çok tutacağa benzer. Bir başka örnek: Haftalardır bir aşiret reisinin PKK tarafından öldürülüğü läfi dolasıyor. Daha evvelden, çok kısıtlı haber verebilmesine rağmen, daha rahat olan bir dönemde olsayıdı bu dedikodu anında yok edilirdi. Nasıl yok edilirdi? Giderdi birisi, yerini de saptardı, öldürülüşe öldürdü, yaşıyorsa yaşıyor denirdi. Bu iş biterdi. Ancak sansürden sonra gazeteler de bir şey yazamayaçları için, bölgeye daha az ilgi gösteriyorlar, bu türden haberlere yönelmiyorlar. Bütün meydan fısıltı gazetesine bırakılmış oluyor.

► Kararname öncesinde var olan sürgün ve sansür yetkilileri ile şimdiki durumu nasıl de-

gerlendiriyorsunuz?

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin gerek kuruluş yasasında, gerekse 285 sayılı kararname sürgün vardı. Bölge dışına çıkarmak biçiminde vardı. Bu kararname ile sadece bölge dışına çıkarılmakla kalmıyor, nerede ikamet edeceğini gösteriliyor. Bu anlamda bölgeyle ilgili olarak fazla bir farkı yok. İkincisi Bölge Valiliği bölgeye yayın organlarının girmesini yasaklayabiliyor, denetleyebiliyor. Bu anlamda da, bölgeye yönelik haberlerde, oraya yapılacak, o bölgeye özgü yawnarda kontrol zaten vardı. Bu yetkiler hemen hiç kullanılmadı. Sadece üç ay süreyle on kadar insan sürgün ettiler. Gazete girmesini yasaklamak gibi bir olaya hiç olmadı. İşte bu bakımından insanların merak ettikleri ve güvensizlik duydukları nokta şu: Bu zamana kadar kullanılmayan bir yetki niye artırıldı? Şöyle yorumuluyorlar: "Bu yetkinin artırılması bu zamana kadar olanlarla değil, bundan sonra olacaklarla ilgilidir". Bu endişeyi taşıyorlar ki, kararname sonrası dikkatimi çeken en belirgin özellik bu. Üçüncü olarak da, daha önce de olduğum gibi, siyasi parti kulvarının içten iç bölgeye hızla boşalması.

Özetlersek, son dönemde Güneydoğu'da görülen, özellikle Balıkesir köylülerinin bir takım ekonomik ağırlıklı taleplerle tüm köy olarak bir eylem yapması, arkasından Cizre ve Nusaybin olayları, bölgedeki mevcut durumda bir farklılaşmanın olacağını gösteriyordu. Bu zamana kadar çoğunlukla sessiz kalmayı tercih eden yore halkı, "birazlık" da gördüğü baskın dolayı, tepkisini toplu olarak dışa vurmaya yeğlemiştir. İşte S-S Kararnamesi bu bölgedeki olayların yapı değiştirmesinin bir sonucudur. Sürgün, artık eylemlerin kitle halini almasını önleyici bir tedbir; sansür de, tabii ki, bu hali alırsa yansımamasını önleyeci bir tedbir olarak dikkatimizi çekti.

Son gezymizde, belirli baskınlar biraz daha azalmış gibi göründü. Daha başka bekliyordum, biraz da şaşdım bu yüzden. Ancak Orneğin bir Uludere'de korucu baskısı var. Kocularla bazı yurttaşlar kavga etmişler, bu haber gazetelerde gelmedi, ulaşmadı, yayılanmadı. Gezi sırasında Erdal İnönü'ye anlatıldılar. Olay üzerine Uludere'ye giriş çıkış birkaç gün yasaklanmıştır. Bölgede "kendi normali" ya da "normal"den daha az bir güvenlik önlemi ile bir rastlamanı sağlandı gözleniyor. Ama tabii insanlar bunu bile iyiye yoracak durumda değiller.

► Dile getirilen somut talep ve çözüm önerileri neler?

Son genel seçimlerden önceydi. Ahmet Türk SHP'den aday olmak istemişti, o sırada cezaevindeydi. Fakat aday gösterilmemişti. Bağımsız aday oldu, sonra öncekim yapıldı, Ahmet Türk de katıldı o seçime ve Mardin'de SHP'nin listebeşi oldu. Listebaşı olduktan sonra yargılanıldığı Diyarbakır DGM'de serbest bırakıldı. Kamiller falan bir şey de değişimmiş gibi. Serbest bırakıldıktan sonra çok kalabalık bir grupla -ki o grup Erdal Beyi bu son gezeide Diyarbakır'da karşılayanlardan çok da-

► Çözümün demokraside olduğu ve insanların da demokrasi içerisinde çözüm aradığı bir kez daha ortaya çıktı. İnsanlar, demokratik hak ve özgürlüklerle bir sağlık sorunundan, eğitim sorunundan hatta açlık-toklukla ilgili ekonomik sorunlardan daha fazla ilgili.



▲ SS kararnamesi. İnsanları en çok ürkütlen kendi yanından-yurdundan olmak

**TC'nin resmen tanıdığı ilk sözleşmede bile, "azınlık hakları" ara başlığı ile, Lozan Antlaşması'nın 39'uncu maddesinde "insanların kendi dillerinde gerek ticari gerek özel ilişkilerinde yayın yapabilecekleri" belirtiliyordu.**

fazla ve coşkulu ydu. Diyarbakır SHP İl binasına gelip bir tek cümle söyledi: "Bize ekmeğimiz, su, yol lazım değil, onlardan önce demokratik hak ve özgürlükler lazım". Böyle demişti. Son gezide gördük ki, bu istek o söylendiği zamandan bugüne, daha da şiddetli biçimde ön plana çıkmış. İnsanların bölgede büyük ekonomik sıkıntuları var. İşsizlik çok yoğun biçimde. Kuraklık yaşamış üreticiler büyük sıkıntında. Topraksızlık zaten belli. Sınırlı olan kaynaklar belli ellerde toplanmış. Bu anlamda insanlar çok büyük ekonomik sıkıntular yaşıyor. Bölgede birçok okul kapalı, eğitim sıkıntısı yaşıyorlar, onu da çözmemiştir. Sağlık sorunları var, birçok yerde doktor yok. Tüm bunalımlara karşın insanların demokratik hak ve özgürlüklerle karşı, bir sağlık sorunundan, bir eğitim sorunundan, hatta giderek aile-toklukla ilgili bir ekonomik sorundan çok daha ilgili olduğunu gördüm.

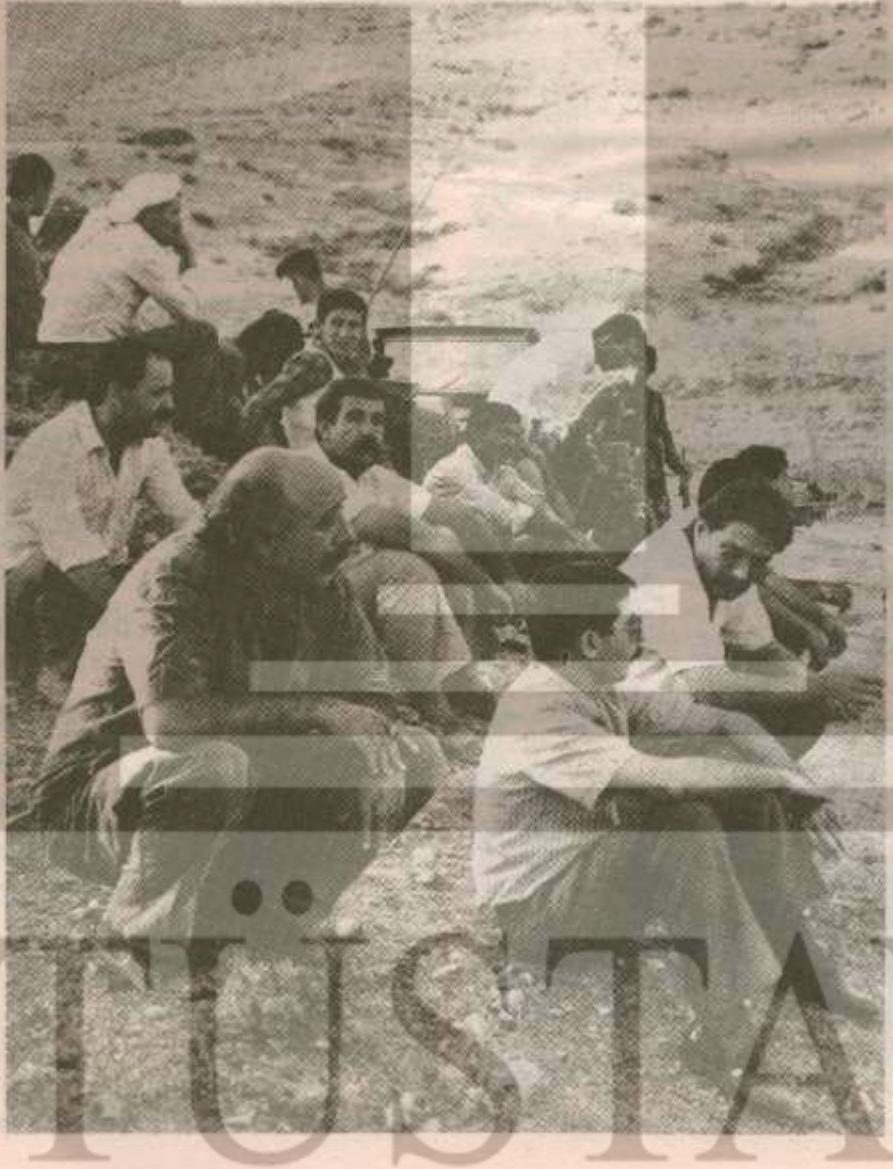
Burada son geziden birkaç örnek vermek istiyorum. 5 Mayıs'ta Diyarbakır havaaalanına inip, 9 Mayıs'ta Van'dan uçakla Ankara'ya dönen Erdal İnönü'nün konuşmalarında insanların en

larına deyindirdi. Çözüm demokraside diyoruz, bu demokrasinin ne olduğunu açılması gerekiyordu. Erdal bey gezi boyunca bunu attı. Örneğin Mardin Ömerli'de en çok ilgi toplayan sözlerinden bir bölümünü söyleydi: "Türkiye'de demokrasi içinde çözülmeyecek hiçbir sorun yoktur. Biz halkın candan katkısı ile huzuru sağlamak istiyoruz. Aynılıklardan kurtulurken, demokrasiden fedakârlık edilmesini kabul etmiyoruz". En çok alkışlanan sözlerden biriydi bu. Erdal İnönü gerçi İdil'de çok az ilgi gördü ama, insanlar bir sözünü biraz tepkili de olsa alkışladılar: "Ankara'da güvenliği korumak için korucumu kullanıyor? Kullanılmıyor. Peki burada niye kullanıyor?". Bu gerçekten ilgi çekti. İnönü bir konuşmasında da bölgede işlenen bir suç, yahut bir kişinin işlediği bir suç nedentiley tüm köy halkın, tüm akrabalarının zararı gösterilmesine ilişkin olarak "Ankara'da apartmanda bir kişi öldüğünde bütün apartmanı mı gözaltına alacaksim?" dedi ve bu sözleri büyük ilgiyle karşılandı. Silop'de söyledi: "Vatandaşın ana dili Kürtçe ise bunu kullanabilimeli. Kimse karşı çıkamaz. Vatançok ilgi gösterdikleri sözlerin altına çizdim. Erdal İnönü konuşmalarında elbette ekonomik sorunlara, eğitim, sağlık sorunlarına değindi, ama en çok Sansür/Sürgün Kararnamesi'ne, bölgedeki insanların demokratik hak-

daş bu ülkede baskı görüyorum, kendimi râhat hissetmiyorum, dememeli. Eğer bugüne kadar böyle olmuşsa, bunu değiştirelim" sözleri de çok ilgi topladı. Uludere'deki toplantıda insanlar istemelerini dile getirdiler. Ellerindeki pankartlar ilginçti. Bizim bölgemde gördüğümüz en coşku mitingdi bu son gezide. Kendilerini baskı altında hissediyorlardı. Bu duygularını, tepkilerini meydana gelip dile getirmeyi tercih etmişlerdi. Pankartlarda "sıkıyonetimsiz yaşamak istiyoruz", "demokrasi ve eşitlik istiyoruz", "413'e hayır", "sürgüne hayır", "basın sansürüne hayır" yazılıyordu. Gene İdil'de uğradığımız SHP İlçe binası da belli demokratik talepleri gündeme getiren pankartlarla donatılmıştı: "Can güvenliği sağlanan", "sürgüne, sansüre, 413 sayılı kararnameye hayır", "baskı yasalarıyla değil, demokrasıyla çözüm", "Güneydoğu'ya eşit vasa, eşit uygulama", "insanca yaşamak istiyoruz". Dikkat ederseniz bu pankartların hiçbirinde ekonomik bir sorun, sağlıkla, eğitime ilgili bir sorun gündemde gelmemiştir. Tepkilerin hepsi demokratik hak ve özgürlükler için. Pankartların açıldığı Uludere'de Erdal beyin ilgi gören sözlerinden biri de şuydu: "Anadilli farklıyla bundan bir şey çıkmaz. Hepiniz bu ülkenin evlatlarıyız. Hepiniz bu ülkenin sahibiniz. Devletin silahları halka karşı degildir. Gerçek demokrasi buraya geldiğinde tüm Türkiye'ye gelecek demektir". Burada gerçekten benim de katıldığım bir noktamın altına çiziyorum Sayın İnönü: Demokrasi Türkiye'nin güneydoğusuna gelmeden, batısında da kolay kolay gelmeyeceğe benzıyor. "Demokrasi içerisinde çözüm" konusuna Bitlis'te biraz daha değişik açıklama getirildi. Sayın İnönü partide konuşurken, "hatta birisi çırıp, 'ben Türkiye'nin bölünmesini istiyorum' diyebilmelidir, bu suç değildir, bir düşüncedir. Ben de kalkarım vatandaşma bunnun yanlış olduğunu anlaturum. Ama bunu silahlı yaparsa suçtur" dedi.

Çözümün demokraside olduğu ve insanların da demokraside çözüm aradığı bu gezide bir kez daha ortaya çıktı. 413'ten, ardından 424 ve 425 sayılı kararnamelarından sonra da çözümün mutlaka ve mutlaka demokraside olduğunu insanlar bir kez daha hissediyorlar. Bu konuda, Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalar da bağlayıcı nitelikli uygulamalar getiriyor. Son gezide Diyarbakır milletvekili Fuat Atabay, Erdal İnönü'ye -babasının imzalamış olduğu- Lozan Anlaşması'nın bir örneğini verdi. TC'nin resmen tanıdığı bu ilk sözleşmede bile "azınlık hakları" arabaşlığı altındaki 39. maddede "insanların kendi dillerinde gerek ticari, gerek özel ilişkilerinde yayın yapabilecekleri" belirtiliyordu. Erdal İnönü'ye verilen metinde 38 ve 39. maddelerin altı çiziliydi.

Sonuç olarak, gerek Türkiye'nin kendi iç dinamigi, gerek bölge insanların istemi açısından, Türkiye'nin altına imza atığı uluslararası sözleşmeler. Türkiye'nin içinde bulunmak istediği Batı açısından, kısaca her bakımdan çözümün gerçekten demokraside olduğu kesin. İyadamları bile bunu kabul ediyor. Sorun galiba bütün bunlara karşın, kimler ve niçin demokrasi dışında çözüm arıyor, sorusunda yatıyor. Esas yanıtını verilmesi gereken soru da bu. ■



► Güneydoğu gezisinde. Celal Başlangır, gezide halkın tepkisizliğini gözlemledi.

# Deme olmaz, olmaz olmaz!

*Bugün ülkemizde bir iktidar boşluğu ya da yıpranmışlığı olduğu kadar bir muhalefet boşluğu vardır. Muhalefet boşluğu, iktidar boşluğunundan daha vahimdir.*

**K**uzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde geçen ay içinde yapılan parlamento seçimleri ve bunun sonuçları ne hikmetse Türkiye'de yeterince ilgi toplamadı.

Oysa Kıbrıs'ta pek ilginç bir seçimi yaşıyor. Amacımız bu seçim sonuçlarının Kıbrıs sorununu nasıl etkileyeceğini yorumlamak değil. Bu, Kıbrıs Türk kesiminin işi. Biz Kıbrıs seçimlerinden Türkiye için alınacak derslerden söz etmek istiyoruz. Kıbrıs ne de olsa *Yavru Vatan*. Dolayısıyla *Ana Vatan*'ın bir tür deney laboratuvarı. Oradaki deney, Türkiye'de de daha büyük ölçeklerde yinelenebilir mi? Bize yinelenebilir gibi geliyor da ona dikkat çekmek istiyoruz.

Once, Kıbrıs seçimleri ve sonuçlarını söyle kuşbakışı ve kestirmeden bir anımsatırm:

*Yavru Vatan* Kıbrıs'ta uzun yıllardır iktidarda olan bir Ulusal Birlik Partisi var. Cumhurbaşkanı olmadan önce Rauf Denktaş'ın başkanı olduğu bir parti bu. İktidarda uzun süre kalmış her parti gibi yıpranmış, büyük ölçüde halkın desteğini yitirmiş, hiç deboleşmiş yönetici yüzleri ile gina gelmiş bir parti. Üstüne üstlük bu parti yöneticilerinin pek çokunun adının türlü yolsuzluk, usulsüzlik, çıkar kavgasına bulaşmış gibi eksiklikten de vardi.

Bu partinin karşısında da, kimi bu partiden kopmuşlann, kimi Türkiye'den Kıbrıs'a göçmüslerin, kimi de görüş aynıklarından ötürü oluşturdukları sağlam-sağlı üç ya da dört muhalefet partisi yer almıyor.

Muhalefet partileri, iktidarı gücü ve baskısı altında böyük pörük kalırsa bir başarı sağlayamayacaklarını anlayınca, aralarındaki sağ ve sol görüş aynıklarını da bir yana koypur bir birlik oluşturma sağlayışını da gösterdiler. Olabildiğince bütünlüksüz bir birlik olarak iktidarı karşısında dikkildiler.

Mayıs 1990 öncesinde yapılan hemen tüm kamuoyu yoklamaları, Kıbrıs'ta Ulusal Birlik Partisi'nin seçimleri yitireceği görüşünde birleşiyordu. Ulusal Birlik Partisi, 50 üyeliğin Kibris Türk Millet Meclisi'nde bir azınlık parti olarak kalacaktı. Yeni iktidarı Ulusal Birlik Partisi karşısındaki partiler bir ortaklık hükümeti ile ele geçireceklerdi.

Buna, iki kere ikinin dört ettiği gibi kesin bir inançla bakılıyordu.

Derken seçimler yapıldı. Ve görüldü ki, muhalefet adına yapılan evdeki hesap karşısına hiç mi hiç uymamıştır. Ulusal Birlik Partisi, bir kere daha Meclis'e çokluğunu sağlamış ve iktidarı sürdürmek muhalefeti sollamıştır.

Kıbrıslı muhalifler, şeşti kaldı bu işe. Bu kez, Mecliste bir önceki dönemde de daha az sayıda oyu ile temsil ediliyorlardı.

Türkiye'de iktidar yanında olduklarıı varsayıdığımızı muhalefet partilerinin bu seçim sonuçları üzerine külahlarını önlerekoğunu uzun uzun düşünmemeliydi. Ama görüyoruz ki, hiç kimse inanmış yok.

Oysa uyannalar gereklidir. Uyanmak şart.

Hani su sık sık basıvuruları kamuoyu yoklamaları var, yapılacak bir seçimde SHP yüzde 5 kadar, DYP bu kadar oy alır, ANAP üçüncü sıraya düşer ve hatta üçüncü sırada Refah Partisi ile Demokratik Sol Parti dahi sırayı ANAP'ın elinden kapma olasılığını zorlayab-



◀ Erdal Inönü, Süleyman Demirel. Türkiye yillardır iktidar boşluğunundan çok daha vahim bir boşlukla; muhalefet boşluğu ile karşıya.

lirlər öngörüler... Bunların hepsiin boş çakabileceğini olasılığı, gözden uzak tutulmamalıdır.

Bay Süleyman Demirel ya da Bay Deniz Baykal-Erdal Inönü yönetiminde başa gireştiğini sanan partiler ve ya, bunlar tıpkı Kıbrıs'ta seçim sonuçlarını görünüşe esetlenmiş karpuzda dönmüş muhalefet partileri yöneticilerinin durumuna düşebilirler.

İerde, biz dememis miyicik demek stemeyiz ama, ülkemde muhalefet bu aymazlığını sürdürdükçe, korkunuz ki gidiş bu gidmiştir.

Açıkça söylemek gereki ki bugün ülkemizde bir iktidar boşluğu ya da yıpranmışlığı olduğu kadar ve belki de bundan daha sıkça görülen bir muhalefet boşluğu vardır. İktidardan yaranması, eskimesmesi ve bu durumun giderek bir boşluğa dönümesi beki bir yerde doğaldır ama, muhalefet boşluğu ya da yokluğu, iktidar boşluğunundan daha vahim bir durumdır.

Denebilir ki, Kıbrıs'ta söyle söyle oldu da böyle bir sonuç aldı. Depebilir ki, Kıbrıs'ta milletvekili seçimlerinden önce kendine göre bir karzması olan Rauf Denktaş'ın cumhurbaşkanlığı seçim tarihini one alarak seçimesini garanti altına alması, genel seçim sonuçlarını etkilemiştir. *Ana Vatan*'ın *Yavru Vatan* üzerindeki etkiliği, bu seçimlerde açıkça taraf tutmas, TRT kanalıyla seçmeni şartlandırmış. Asıl Nadir'in büyük mali gücü ve daha birbir neden bu sonucun alınmasında rol oynamıştır. Türkiye'de ise, muhalefetin istediği yolda olmeyeceğini açıktır. Bu, görünen köyün kılavuz istemeceğini gerçek kadar yalnız bir gerçeklerdir. ANAP'ın parlamentocucağı yoğunluğu, muhalefet ne kadar direnirse dirensin, kendisine en uygun gelecek seçim sistemini getirecek yeterlidir. Yeni bir genel seçme kadar bunu değiştirmeye olasılığı hemen hiç yoktur. ANAP'ta parti içince büyük çatallar, patlamalar beklemek yanlıştır. Tersine, böylesi bölgelere SHP ve DYP çok daha uygun konumdadırlar. SHP yi DSP ve hatta Sosyalist Parti başarısızlıkların, Yeni Oluşum Cular partileşebilirlerse, onlar da bu partiden oy almaya çalışacaktır. Kaldı ki SHP zaten kendisinde hizipçılık hastalığı ile yeterince malidir. DYP'ye gelince, bu parti de eskimes bir tek adam partisi olmak kılaklı bir türü kurtulmadığı, genleşmemediği için yanında daha baştan hançerdir. Kaldı ki içinde de beklenmedik gelişmeleri getebilir.

Bütün bunlar ve daha bizim akırmızı germeye türküler söyleyen kimse aymazlıklarla şereflere bulunabilir. Ama biz de deriz ki, yanlırlarda yapılacak bir genel seçimde, Kıbrıs'ta olanların bir benzerinin Türkiye'de gerçekleşmemesi için de neden yoktur. 1991 ya da 1992'de yapılacak bir genel seçimde Anatolian Partisi iktidarına aitliği edileceği varsayımları söyle sanıldığı kadar çok güdü bir classılık değildir. "ANAP zaten son seçimlerde yüzde 36 ile idar ol-

muştu, yerel seçimlerde oy oranı yüzde 21 virgül bilinen kaç da düşmüştü, daha sonra da kamuoyu yoklamalarında hep geriledi, bu gerileyisi durduracak bir atılım da yapmadı, dolayısıyla iktida'dan gider" hesapları yanlış hesaplardır. Ufukları kit insanları ya da kolayçıları hesaplarıdır.

ANAP iktidarı, iktidardan düşmeye hiç mi hiç gözne elamayacak bir iktidardır. Alamayınca da, gitmemenin yollarını arayacaktır. Bu yolların bulunması da çok zor değildir. Nitekim bunun belirtileri de görülmektedir. Bugün artık hemen herkes, esdeki seçim yasasıyla bir yeni genel seçme gidilmeyeceği görüşündedir. ANAP'lılar da bunu açıkça söylemekten çekinmiyorlar. Türkiye'de bir kez daha seçim sistem değişirilecektir. Bu değişirmeının ise, muhalefetin istediği yolda olmeyeceğini açıktır. Bu, görünen köyün kılavuz istemeceğini gerçek kadar yalnız bir gerçeklerdir. ANAP'ın parlamentocucağı yoğunluğu, muhalefet ne kadar direnirse dirensin, kendisine en uygun gelecek seçim sistemini getirecek yeterlidir. Yeni bir genel seçme kadar bunu değiştirmeye olasılığı hemen hiç yoktur. ANAP'ta parti içince büyük çatallar, patlamalar beklemek yanlıştır. Tersine, böylesi bölgelere SHP ve DYP çok daha uygun konumdadırlar. SHP yi DSP ve hatta Sosyalist Parti başarısızlıkların, Yeni Oluşum Cular partileşebilirlerse, onlar da bu partiden oy almaya çalışacaktır. Kaldı ki SHP zaten kendisinde hizipçılık hastalığı ile yeterince malidir. DYP'ye gelince, bu parti de eskimes bir tek adam partisi olmak kılaklı bir türü kurtulmadığı, genleşmemediği için yanında daha baştan hançerdir. Kaldı ki içinde de beklenmedik gelişmeleri getebilir.

Bütün bu gerçekler üst üste konduğunda, salt ANAP oyları sürekli eriyor varsayımlara dayanıp, ANAP'ın nerdeye ortadan silinmek üzere bir parti olduğu sonucuna varmak yanlışların en billyatıdır.

Bizden söylemem.

# CİFTE KAYMAKLI EKMEK KADAYIFI

*Kıbrıs için gerçekten federasyon tezini savunmak belalı bir iştir: Komünistlik en hafif suçlamadır, adınız asıl para gücünün etkisiyle "hain"e çıkar.*

ürkiye'nin karışmacılığı konusunu, sorun üzerinde fazla durmamış olanlar için biraz açmak gerek. Şu anda Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta devlet tezi "iki bölgeli federasyon" olarak özetlenebilir. Resmi ideoloji ve onun sözcüleri bir yandan bu tezi savunurlar ama aslında bu çözüme inanmazlar. Bunların bazılarından bu gerçeği bizzat duymuşlardır. Asıl istenen, bugünkü statükonun devaminden Kıbrıs'ın kuzeyinin ya da tamamen Türkiye'ye bağlanması kadar uzanır. Kuzeydeki egemenler de ayrıcalıklı konularının sürmesi ve vurmuş oldukları sigortası için aynı görüşleri paylaşırlar. Bununla birlikte resmi ideolojinin sözcüleri asıl inandıklarını saklırlar, "federasyon" diye yalan söyleler. İş bununla da kalmaz, gerçekten federasyon bazında çözüm isteyenleri de "Rumcu, hain, vs." diye suçlarlar yavuz lırsız misali. Devlet kurumlarının Kıbrıs'a karışması bir yana, asıl üzerinde durmak istediğim kim "şydim"ların bu karmaşa sürecinde oynadıkları aktif rolün nedenleridir.

Kıbrıs için gerçekten federasyon tezini savunmak bugün hem Türkiye'de hem KKTC'de belalı bir iştir: Komünistlik en hafif suçlamadır, adınız ustalık devletin tüm propaganda mekanizmasının ve asıl para gücünün etkisiyle, "Rumcu"ya, "hain"e çıkar. Resmi kurumların ve bilincsiz yığınların humaseti ise bir başka sorundur. Oysa, federatif çözümü engel oluşturma işlevini sürdürten resmi politikaların yandaşlığını yapmak gerçekten "çifte kaymaklı kadayif yemek" gibidir. Tabii, resmi politikaları oluşturan, savunan ve KKTC'nin içişlerine karışmakta hiçbir sakınca görmeyen, kişileri, kurumları, partileri, rumcu olan edebilen insanlıklar görüşlerinde samhıdır. Yine de insanların mutlaka içtenlikle inanıyor ve dolayısıyla da savunuyor oldukları görüşler karşısında bir de "çifte kaymaklı kadayif" yemesi kuşkusuz tatlı bir şedydir. Ustalık kadayif şekerinin inançları pekiştirici, şüpheleri giderici ve eski inançlar üzerinde de laksatif bir etki yap-

tığı tıbben ve ilmen kanıtlanmıştır. Hele son zamanlarda Asıl Nadir adında bir yeni Noel Baba'nın zuhur etmiş olması, kadayifin şermini daha da ballandırmıştır kuşkusuz.

Eğer resmi politikaları savunuyorsanzı, ya- ni, sözde federasyon deyip o süreci baltalayıcık ve federasyona içtenlikle inanananları da suçlayıcı tavırlar içine giriyorsanzı, hem KKTC'de hem Türkiye'de makbul kişi olur ve karşılıksız vermek tanrıya mahsus olduğu için de, "makbul kişilik" uğruna verdiklerinizin karşılığını alabilirsiniz. Kıbrıs'ta, her şeye egemen ve son derecede partizan devlet/hükümet erkine en çok istediği şey, "aydın", "solcu" ve kamuoyu oluşturucunun desteğini vermiş olursunuz ve karşılığında sadece Girne'nin plajlarını değil, bazen bazıları için Newyork'a dek uzanan tüm devlet otoritelerini elde edersiniz. Ayrıca "milli dava" ya gönül vermiş bilincsiz ve aldatılmış yığınların içen sevgileri de sizin olur, artık onu da birşeylere tâbîl etmek becerinize kalmıştır. Ayrıca, isterseniz kendi uluslararası akademik mafyanızı da oluşturabilir, deniz kenarında konferanslar ile düzenler, bilimci olmanın tadını da çıkarır, meslektaşlarınızla paylaşır, oradan da karşılık birşeyler alabilirsiniz.

Türkiye'de ise, devletin yanında olmanın getirdiği tüm avantaj ve avantajlar zaten iyi bilinir. Hele bu yandaşlık, kurnazca oluşturulmuş ve bürokrasının yoksun olduğu kim yetenekleri de gerektiren bir "milli dava" üzerindeyse, kadayif iyice ballamır. Türkiye'de bazen gençlik ateşinden, günün modaşına uyumaktan ya da düpedüz ilkel egemen sınıflarla ve yönetimlerin meseleyi anlamayıp tizerlerine üzerine gidip zorla itmesiyle solcu

olanların akılları başlarına geldiğinde en büyük korkuları geçmişleri olur çıkar, yaşamaları boyunca o 'leke'yi nasıl sileceklerini düşünür dururlar. O MİT raporu evhamı ya da dost meclislerinde söylemiş sözler ya da yatadana süzmüş yazılmış mahüt yazılar bir hâyal gibi izler insan-eski solcu döndükçe döner, daha çok döner, eğildikçe eğilir, bu durumu iyi bilen egemenler de istedikçe ister. Eski solcu birazcık iç huzuru için bir tutamak, kazançlarını hin-i hacette elinde tutmak için bir sigorta, bir meşruyet dahi arar durur. İşte "Kıbrıs Milli Davası" gökte aramırken yanlarında bulunan bir nimettir. Artık memlekette değme sosyal demokratta bile olmayan bir meşruyete sahip olunur, hatta başka konularda sistemi düzenleyici bir solculuk bile izin çababilir. "Meşru solculuk" ya da "sürtün devlete yasayan muhalefet" Osman kalıntıları aydınımız için ne bulunmaz bir nimettir...

İşte kimi karışanlar ve nedenleri. Tüm yasal, demokratik, insani kural ve normları ayaklar altına alıp televizyon ekranlarından Kıbrıs halkı üzerinde sulta kurmaya yelenen ve sorunu içinden çıkmaz hale getirenere karşı Türkiye Solu'nun daha duyarlı ve daha aktif olması kaçınılmaz bir görev olarak ortaya çıkmaktadır. ■

\* KKTC'deki seçimlerin hemen önceinde televizyondaki konuya ilgili programa çağrılmış Prof. Fahri Armağlu "Kıbrıs yurtaşı olsam, oyum Denktaş'ındır. Ama bu programa çıkmam, çünkü bu bir devletin, halkın içişlerine müdahale etmektedir" demiş. Hiç olmazsa, Türkiye aydınları sağcı Profesörün onurlu tavınızı paylaşmalıdır.



▲ Kuzey Kıbrıs'ta. Yillardır sürdürülen resmi devlet politikası tutacak mı?

**T**ürkiye'den Kıbrıs'a goc etmişlerin, buradaki anlatımla Türkilerin yaşadıkları köylere gidiyoruz. Seçimlerin üzerinden henüz 72 saat geçmiş, heyecanı sürüyor. Arabamızdaki seçim tartışmaları yoğunlaştıken ben düşünüyorum: Türkiye'den gelecek tuccar turistler için tıka basa doldurulmuş Girne dükkanlarındaki bolluğun ne kadarını göreceğim uzaktaki köy evlerinde? Türkileri, nedense, kan dökülecek kazamlı topraklarda özel olarak yerleştirilmiş ayrıcalıklı temsilciler olarak resmediyorum usumda. Mutlu, muzaffer ve hiç kuşkusuz mağrur; özel konularının ayırdında, anavatanlarının olağantılı ağırlığının somut, epe kemiğe burummuş gururu temsilciler... Ve biraz da tedirginim; sakin benim gibi şehir çocukların (ya da kalem esfendisi mi demeliyim?) ve birlikte gittigimiz Kıbrıslılarla rahihteki bütün fatihler gibi tepeden bakacaklar gibi geliyor. Hele bir de barış, adalet filan dersek köyü kurnazlığıyla bityk altından alay eder mi bize? Giderek merakım artıyor. Uzak kartal yuvalarında sanki topluma bulasmaksızın, onu tepeden seyrederek "kan bedeli refah"la yaşayanlar nasıl insanlar..?

Uzakta sıra sıra, yeşillikler içinde denizi seyreder villalar görüyorum. Önerinde meyve ağaçları, güneş içmiş topraklar... Bugündelerde tüm inançlarımızı sorguluyoruz ya, "taman iste" diyorum, "Cumhuriyet Türkisi'nin tarihindeki ilk ve tek askeri zaferinin meyvelerini burjuvazi toplumun temel direğile, köylülerle paylaşıyor." Yanındaki arkadaş anlamsı gibi beni tatlı düşlerimden uyandırıyor: "Bu gördüklerin İngilizlerin, Otedekiler Asıl Nadir'in, su toprakları da Nadir'e verildi geçenlerde..." Olsun, yolumuza devam ediyoruz, sıra onlara da gelecek.

Bu arada bir başka sorun takılıyor kafama: Seçimlere Türkilerin sağcı partisiyle solcu CTP birlikte girdiler, ama Türkiler hangi oranda muhalefet cephesine oy verdiler ve neden verdiler? Öyle ya, onları buraya getiren irade, iktidarı tutuyor. İktidarsa, zenginlerin ortaklısı ve ticareti üstelik bir de bayraga sararak kutsuyor, milliyetcilik zırhiyla yüceltiyor. Mağrur ve müreffeh olarak usunda resmettiğim galiplerin bu yanda, paranın ve bayrağın, devletin ve gücün birarada bulunduğu yanda yer almalarından daha doğal ne olabilir ki... Bir yanda Anavatan, bayrak... biraz da ıckağı, rüşvet, hırvızlık belki ama sonunda da her şeyin başı ticaret ve para... Öte yandaysa, ezilenlerin, emekçilerin parti CTP. Eşitlik, barış, demokrasi, üstelik Anavatan onları çotan düşman, hain, rumevi ilan etmiş... Bakım, görüp antayağınız...

Nihayet köydeyiz... Sefaletin içindeyiz... akıl olmaz yokluluğun tam ortasındayız... İleri gelenlerden birinin evine misafir ediliyoruz... Televizyon! 20. yüzyıldan kalmış tek ganimet. Neden bir tek televizyon, bunu sonra anlayacağım. Karşımıda ev sahibi, bir Anadolu köylüsü; nesli bin yıldır jükenmeyen ama pek az tanıdığımız biri... Bir yaşlı çınar, bir tunçtan yontu. Geçmişin gökemi ve çağların ve yokluluğun yıkımı birarada... Komuksever ama ne kadar da uzak, en az bir yüz yıl belki de... Dostça ama ne kadar da soğuk ve nasıl da belli duyduğu güvensizlik... Ve asıl... Ve mağrur... Ve yoksul... Ve kutsal kitaplar-

# HÜZÜNLÜ BİR GEZİ

**21. yüzyıla on kala  
Akdeniz'de bir cennet ada,  
"ilkel sermaye birikimi"  
televizyonda "ulusal dava"  
satan bezirganlar... Ve  
Türkiye gazetelerinde bir  
ilan: "Pornografik video  
kasetlerinizi Kıbrıs'tan  
ismarlayabilirsiniz"!**

dan çıkan sakallı yüzündeki üzüm ve hele o gözlerindeki üzüm...

Köy topluca muhalifete oy vermiş... Ağır ağır "artık hersey bitti" diyor, "zaten çok da farketmezdi ya" diyor, "burada hiçbir şey değişmez, kim kazanırsa kazansın..." Umarsızlığın ağır yükünü duyumsuyorum, omuzlarınına çökmüş, sesine sinmiş, gözlerinde yuvalanmış. Anlatıyor: "16 yıl oldu geleli. Artık geriye dönmek de olağan. Gitti, yapamadı dertmem kimselere. Geride bir şey de kalmadı ya artık. Ben daha kaç yıl yaşamam ki. Ama bilmem çocukların ne olacak. Yok beyim yok bitti artık. Kazansan olacak ki, değişimiz bu dünya, hele burular..." Bir Kıbrıslı atıldı: "Bu memleket bizim" dedi. Bir hasta çiftçi "bu topraklar da" diye ekledi yorgun, kanser kişişi sesiyle. "Bak eskiden 'komunist' diye beni buralara sokmadın, şimdi evinde dertleşiyorum." CTP'den bir Kıbrıslı söyleşide karişan... Gözlerindeki üzüm çakmak çakmak bir isyan duygusuyla hareleniyor: "Ah Türkiye bu işlere karışmasa" diyor, "hep Türkiye'nin karışması yüzünden" diyor... "Kolordusu, istihbaratçı, elçiliği, heyetleri, ANAP milletvekilleri..." Sonra birden duruyor "yok yok" diyor, "Türkiye'nin haberi yoktur, onu kullananların işi bu" diyor, kendisine kendi kendini kandırmaya çalışıyor gibi. İşte o zaman evin tek lükstü televizyonun hikmetini anlıyorum: Açık oturumlar, haber programları... muhalefeti yargılayıp mahkum eden... kimse oy verilmesi gerektiğini ilan eden YÖK profesörlerini, talimatla yazı yazan gazetecileri, sözde uzmanları animasyonu... Ve gösteriyorum televizyonu, "Türkiye'nin haberi yoksa, peki ya bu, bu ne oluyor?" diyorum... Suç aletine hakyor, susuyor, omuhe düşüyor başı üzümle... Özülüyorum, belli... Mahkum edilmek istendiği umarsızlığa, yokluluğa değil... Uğradığı hanete, terkedilmişliğine de değil. Biliyorum, anlıyorum kendine değil, suçsunu yakalanan ilkesine acıyan, ne hallerde döşü diye Anavatanına üzülüyorum. Televizyonda boy gösteren o büyük çıkarlarım pek küçük, pek ucuz araçlarına acıyan... Şimdi dek sadece CTP'ye,

solculara, yurtseverlere, sosyalistlere, komünistlere yönelik hainlik suçlaması, simdi de yerlesik çıkarlara, sömürü ve vurguna, sömürgeleştirmeye karşı çıktıları için kendilerine de yapılmakta ya, kimbilir belki yüz yıllık aldatılmışlığına yanyor bir de...

Başlıyor anlatmaya: Önerilen kara paraları, ağır baskiları, istihbaratçıları, tehditleri... "Yok yok beyim, Türkiye yapmamah bunu."

Anavatanda reklam ajanslarıyla çalışan ikidler partisinin bir seçim afişini anımsıyorum: "Parti Kavgası Yok, Milli Dava Var" diye. Demokrasiyi 'parti kavgası' olarak nitelenen ve ulusal çıkarların karşısına diken bir anlayış. Nasıl da buram buram Türkiye kokuyor... Ekmek için savas Rumculuk oluyor, burjuvazinin çökulusu-Polly Peck ve savaş zenginleriyle işbirliği, milliyetcilik... Bir gün önce, iktisatçı dostum insanın kamını dondurulan bir gerçekliğin soğukkanlılığıyla şöyle diyor: "Burada ilkel sermaye birikimi söz konusudur. Tabii arada istemeyen, tepki doğuran ufak tefek şeyler de oluyor ama bu işin yasası böyle". "Ufak tefek şeyler" se, rüşvet, vurgun, acımasız sömürü ve hatta Türk işçileri özel izinle 'karşı'ya geçirip 'düşman' patronlarının inşaatlarında çalıştırırmak... 21. yüzyıla on kala Akdenizde bir cennet ada ve ilkel sermaye birikimi ve televizyonda "ulusal dava" satan bezirganlar... Ve Türkiye gazetelerinde bir ilan tümünün suratlarla birden çarpılan: "Pornografik video kasetlerinizi Kıbrıs'tan ismarlayabilirsiniz."

Bu sermaye kolay istifleniyor...

Bir başka köycü doğru yol alırken, Anadolu insanı ayırdına vardığı dehset verici gerçeki bilgece anlatıyor: "Bizi buralara getirdiler çunku buların zenginlerinin de hizmetçiye, ırgata, köleye ihtiyacı var. Şimdi biraz dilemeyeceğimiz, kendimiz için de değil ha, bebelek için, adımız Rumcuya, haine çıktı. Anavatan istihbaratçısıyla, profesörle, gazeteciyleizerimize çullandı..."

1974'te azgın bir sovenizmin pençesinden kurtardığı Kıbrıslı Türklerimiz korkunç bir diyet istiyor ve ne yazık ki alıyor da: Kimliğini, kendi yazgısını belirleme hakkını, demokrasisini, toplumsal adalet isteğini... Buraya militan uç beyi olarak gönderdiği kendi insanını ise dört bir yandan kıskaç içine almış boğuyor ve onları sömürge halkına dönüştüren bir kıyıcılık sergiliyor burjuvazı...

Evet, KKTC'ye ve Türkilerin köylerine yapduğumuz bir üzümü gezidi...

**Haluk Gerger**

▼ Akdenizde bir cennet ada. Bu peşkeş, taşan ve vurgun bezirgancılığına ne kadar dayanabilecek?



## Kıbrıs'ın kuzeyinde sosyal demokratların yenilgisi

# YENİ BİR POLİTİKA GEREKLİ

*Kuzey Kıbrıs'ta her üç seçimden birinin oyu Türkiye'den getirilip adaya yerleştirilen göçmenlere ait ve adanın taksiminden yana.*

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1974 yazından beridir denetimi altında bulunan Kıbrıs adasının yüzde 37'lik kuzey bölümünde bir süre önce seçimler yapıldı. 15 Kasım 1983'te ayrı ve "bağımsız" bir devlet olarak kurduğu tarihi edilen ve bugün dünyada sadece Türkiye tarafından tanınan "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"nde 22 Nisan 1990 günü yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini, oyların yüzde 66,7'sini toplayan Rauf Denktas yine denetim kazanırken, 50 kişilik parlamento için yapılan seçimleri de Denktas'ın kurucusu olduğu Ulusal Birlik Partisi (UBP) kazandı. 1976'dan beri iktidarda olan UBP, son seçimde yüzde 36,75'e düşen oylarını yüzde 54,43'e çıkararak 34 sandalye elde etti. Kuzey Kıbrıs'ta Türkiye'nin askeri ve mali desteğiyle 16 yıldır ayakta tutulan Denktas-UBP iktidarı, adanın taksimini devamından yana bir politikayı israrla savunuyor. Toplam 101 bin seçmenin oy kullandığı seçimlerde, 28 bin oy, Türkiye'den getirilip adaya yerleştirilen göçmenlere ait. Bir başka deyişle her üç seçimden birinin iradesi, otomatik olarak adanın taksiminden yana.

Muhalefetteki sol sosyal demokratların Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP), sağ sosyal demokratların Toplumcu Kuruluş Partisi (TKP) ile Türkçeli göçmenlerin oluşturduğu şovenist-sağçı Yeai Doğu Partisi'nin desteklediği seçim partisi Demokratik Mucadele Partisi (DMP) ise oyların yüzde 44,40'ını almasına rağmen, seçim yasasında yapılan değişiklik yüzünden sandalyelerin ancak 16'sını elde edebildi.

(7 CTP, 7 TKP, 2 YDP).

Denktas'ın 26 Şubat'ta New York'ta yapacağı zirve toplantı öncesinde Ankara'daki Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde yapılan bir değerlendirme toplantılarında, Denktas'ın yenilemeyecek bir başkanlık seçiminde aldığı oy oranının ne olabileceği ele alınmış ve rahat seçilmesinin yeterli değil, oranın en az yüzde 70

olması istenmişti (E. Özkok, *Hürriyet*, 19 Nisan 1990).

"UBP iktidarda fazla kalmasının etkisiyle yprandı" diyen Denktas, akamete uğradığı New York zirvesinden dönütte istifa ederek, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin iki ay önce yapılmamasını ve kendisinin alacağı oylarla UBP'ye destek olmayı planladı ve onu başarıyla uyguladı. Böylelikle taksim ve ayrılmış yansılı politika, seçimlerin yüzde 54'inden destek almış oldu.

New York'ta Kıbrıs Rum toplumu lideri Vasiliyu ile Kıbrıs sorununa ilişkin BM anlaşma taslağını imzalaması beklenen Kıbrıs Türk toplumu lideri Denktas, gündemi altüst eden "Kıbrıslı Türklerin kendi kaderlerini taziyen etmelerinin bir ifadesi olarak KKTC'nin kabul edilmesi" önerisiyle ortaya çıkmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin son 12 Mart 1990 tarihli kararının çıkışmasına yol açmıştır.

Kıbrıs Türk liderliğinin 16 yıllık ayrılmış politikası gerçi 1963 Arahıza kadar uzanmaktadır ve o günlerde Enosisçi Rumların Akritas Planı yanında, taksimci Türk liderliğinin ayrı devlet kurmayı öngören geçici Merhale Planlarının varlığı kamuoyunda pek bilinmemektedir, ama TC eski Dışişleri Bakanlarından T. Güneş, Denktas'ın kendi ürettiği barış aleyhisi Kıbrıs politikalarını konuya vakıf olmayan Türkiye hükümetlerine kabul ettirdiğini açıklamıştır. 40 yıldır durumda pek bir değişiklik olmamıştır.

Ne yazık ki, Kıbrıs Türk liderliği ile işbirliği içinde giren İngiliz Sömürge Yönetimi'nin 1958'deki toplumluları birbirine kırdırdı düşman etme politikası gereği, yeralı örgütlerin korkutulup baskı altına alınan muhalif güçler, yıllardır Kıbrıs konusunda resmi politikaya alternatif oluşturacak bir politika üretmemenin sıkıntısını yaşamaktadırlar.

Muhalefetteki CTP ve TKP, Türkçeli göçmenlerin küçük partisi YDP ile seçimlerden bir ay önce biraraya gelerek bir anlaşma protokoli imzaladı ve seçim parti olarak oluşturulan DMP'yi destekleme kararı aldı. DMP'nin milletvekili adaylarından, eski Bakan I. Kotak, protokolün imzalanmasından sonra kendi gazetesinde şunları yazdı: "Üç parti, belirli konuları ellememesi için komit vermiştir. DMP, bunları yerine getirdiği sürece destek görecektir. Bu üç parti Kıbrıs konusunu ellememek, ancak 1- Seçim Yasasını demokratlaştmak, 2- BRT'yi demokratik kurallar içine sokmak, 3- Sayıştay tarafından hazırlanan yolsuzluk dosyalarını yargıya sevk etmek ve varsa diğer yolsuzlukların hesabını sormak için anlaşımlıdır. Smr budur." (Kıbrıs Postası 7 Mart 1990)

Sünir böyle konulunca, ana sorun olan Kıbrıs konusu Denktas'ın tekeine bırakılmış oluyordu. Nitelikim üç muhalefet partisini desteklediği Cumhurbaşkanı adayı olan ve 29.568 oy toplayan (%32,05) I. Bozkurt, seçimlerden sonra kutlamak için ziyaret etti Denktas'a "davamın temelinde ayrılmış olduğum ve aynı esasları savunduklarını, arada çok az fark bulunduğu" söyledi. Ote yandan Kıbrıs sorununu tartışarak seçim kampanyasını sürdürmiş olan ve sorunun uluslararası hukuk kuralları ve BM kararları çerçevesinde çözümlemesini talep eden Yeni Kıbrıs Partisi (YKP)'nin adayı ve parti Genel Başkanı A. Durduran, sadece 1.157 oy (%1,25) toplayabilmişti. Sağlıklı bir çizgiyi temsil eden bu partinin milletvekili seçimlerinde de ancak 894 oy toplaması (%0,97) işin vahemetini göstermekteydi.

Denktas'ın ayrılmış politikasını destekleyen iktidardaki UBP'nin, mecliste az oyla çoğunluğu elde etmek için hazırladığı tuzaga UBP'yi düşürmeyi hesaplayan muhalefet, seçimleri baştan boykot etmemiş ve tahminlerin aksine oyunu ters döndürmemeyince seçim yasasının kurbanı olmuştur. Seçimlerden sonra yayınlanan DMP açıklamaında şöyle denmektedir:

"TRT'de yayınlanan haberler ve açık oturumlar, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarına rağmen bu yolların BRT ekranlarına getirilmesi, Elçilik mensuplarının, subayların, polisin, devreye girmesi, ANAP'tan milletvekili heyetlerinin Kıbrıs'a kadar gelip telkinlerde bulunması gibi müdahale örnekleri, birinci seçimi olduğu kadar ikinci seçimi de etkilemiş, muhalefeti hain ve istenmez gösterme kampanyasına. TC makamları da karışmış, en azından alet edilmiştir."



▲ Rauf Denktas, kurduğu günden beri dünyada sadece Türkiye tarafından tanınan KKTC'nin, muhalefet boşluğunundan dolayı, genetik ismi.

# Devlet Denetleme Kurulu hakkında...

**1982 Anayasası'nın parlmenter sistemi, Kanun**

**Hükümde Kararname ile tamamen değiştirilerek  
başkanlık sistemine dönüştürmektedir.**

**16** Ocak 1990 Tarih ve 406 Sayılı Kanun Hükümde Kararname ile Devlet Denetleme Kurulu Kurulması hukuki maddeleri sessiz sedasız değiştirilmiş ve 5 Nisan 1990 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunuyor. İzleyebildiğim kadar ile bu çok önemli değişiklik, başında hemen hemen hiç yer almış, muhalefet partileri dahil kamuoyundan hiçbir tekiş alınmadı.

"Bütün bu gerçekler ortada iken, bunu görmezlikten gelip egemenlik hakkı olmayan bir mecliste koltuk kaptırıp halkın olmak için her kılığa girip halkın yemekten oportunist parti yöneticileri, Kıbrıs Türk toplumunu yok etmeye hedefleyen işbirlikçi sömürgeci cephenin doğal mütteliki durumuna gelmişlerdir. Derhal halktan özür dileyip, tüm görevlerinden ayrılacaklarına, yeni teoriler icat ederek, dikkatleri başka tarafa çekmek, hayatı yumoşatmak ve durumu kurtarmaya çalışmaktadır.

Yeni Kıbrıs Partisi, ülkemizde bir mücadele başlatmıştır. Bu mücadele Kıbrıs Türk toplumunun varlığını, egemen olmasının savunma mücadelecidir. Talimatlarla yönetilmeye ve vilayetleştirme politikalarına karşı çıkmaya mücadelecidir. Şovenizme, fasizme karşı çıkmaya mücadelecidir. Barış ve federasyonu gerçekleştirmeye mücadelecidir."

Bunların 1974 savaşı sırasında terketmek zorunda kaldıkları milyonlarca TL değerindeki mal ve mülkün iktidara yakın kişilere, milletvekilleri ve bakanlara, Asıl Nadir'e, Türk yeli göçmenlerle verildiği, geçen 16 yıl içinde 40 bine yakın Kıbrıslı Türk adayı terkettiği ve yerlerine artan sayıda Türkçeli göçmenin yerleştiriliip, KKTC yürüttüğü yapıldığı bir ortamda, tarihi eser ve esrar kaçaklığı, gümruk, araba ve ilaç yolsuzlukları, 1 trilyon TL'lik vergi kaçığı, ikşan ve ihaile mafyaları, kurye yağması vb. sorunları işlemek, muhalefi sandıktan çıkarmakta yetersiz kalmaktadır. Gerçek boyutları ile tartışılmayan Kıbrıs sorununun özünde yatan adayı taksim etme planları geniş kitlerin bilincine çıkartılmadığı sürece, demokrasi ve barış güçlerinin başarıya ulaşması beklenmemelidir. Kıbrıs'ın kuzeyinde inşa edilen Geçitkale Hava Alanının NATO'nun 25-27 Şubat 1990'da harita üzerinde gerçekleştirdiği bir tatbikatın kapsamına alındığı ve hatta ona aktif ve öncü bir görev verildiği, tatbikatla ilgili bölgelerde "KKTC" yerine, sadece "Antalya açıklarında bir ada" deyiminin kullanıldığı ve bu bölgenin İzmir'deki 6. ATAF (Müttefik Taktik Hava Kuvvetleri) komutasına verildiği göz önünde tutulacak olursa, 1960'dan beridir NATO'ya girmemekte israrlı olan Kıbrıs Cumhuriyeti üzerinde oynanan oyular daha da açığa çıkmaktadır.

sine teklif etmesini isteyebilecek, ve bu isteği yerine getirecektir.

Hayalgümüzü fazla zorlamadan, cumhurbaşkanının Cumhuriyet Savcısından, taix anayasa usullere uyularak, bakan hakkında dava açılmasını isteyebileceğini de düşünelim.

Bakanların başbakanla karşı scrumülükleri, başbakanın bakanların görevini anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirmesini gözetme ve düzeltici önlem alma yükümlülüğü (AY 112), bakanların görevlerine son verilebilmesi (AY 104,109) ve niyelik kanunun altıncı maddesindeki bu değişiklikten sonra cumhurbaşkanının başbakanla, hatta yürütme ve idare makamlarına, adela, emir verebilmesi huluslu birlikte mütala edildiği zaman bakanlar hatta başbakan cumhurbaşkanı karşısında ABD'de olduğu gibi, bir sekreter durumuna getirildiğinden pekala düşürebilir.

Bu surette 1982 Anayasası'nın "parlmenter" sistemi bir Kanun Hükümde Kararname ile tamamen değiştirilerek başkanlık sistemine dönüştürmek veya 1982 Anayasası'nın "gizli manşet" gereği çok gücü ve yürütme ve idareye hâkim bir cumhurbaşkanlığı sistemi tamamlanmış olmaktadır.



► Özal, Başbakanlık'tan cumhurbaşkanlığına derken, başkanlık sistemine adım adım yaklaşıyor mu?

# RÜŞVET YASASI MI, İHBAR YASASI MI?

*Özellikle üst düzey kamu görevlisinin sözde servet artışını denetleyecek bir sistemi getirmek suretiyle ülkemizde rüşvet ve yolsuzlukların önlenenebileceği havası yaratılmak isteniyor.*

**R**üşvet ve yolsuzlukların önlenmesi için hazırlanan yasa *Resmi Gazete*'de yayımlanarak 4 Mayıs 1990 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Beş bölüm ve 25 maddeden oluşan yasanın birinci maddesinde yer alan düzenlemeden de anlaşılması üzere bu yasa ile rüşvet ve yolsuzluklarla yapılan mücadeleye ciddi bir görüntü verilecek, yasa hükümlerine uygun olarak beyanda bulunmayanlarla, varlıklarında sebebsiz yere artış sağlayanlar cezalandırılacaklardır.

Yasal düzenleme gereği mal bildiriminde bulunacak olanlar yedi grupta toplanmıştır. Bu kişiler yasada yazılı suçlarla, irtikap, rüşvet, ihtilas ve zimmete para geçirme, görev sırasında veya görevden dolayı kaçakçılık, resmi ihale işleri ile alım ve satımlara fesat kariştırma, devlet sivilinin açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçları dolayısıyla sorusturmaya tabi tutulacaklar, konu ile ilgili dava açılana kadar basın bilgi sahibi olamayacağı gibi, yayına da yapılamayacaktır.

Rüşvet ve yolsuzlukların önlenmesi için bildirimi zorunluluğunun öncelikle bunlara konulması, akla çeşitli sorular getirmektedir. Örneğin, acaba bugüne kadar basına yansıyan yolsuzluk ve rüşvet olaylarına adı karışanların coğulluğu bu yedi grupta toplanan görevleri üstlenenler veya işleri yapanlar mıdır?

Eğer bugüne kadar yasanın 2. maddesinde sayılan işleri yapanlar arasında bu tür eyler mi veya suçları işleyenler çıktırsa, getirilen önlem yerinde olabilir diye düşünülebilir. Yasanın 4. maddesinde belirtildiği üzere ya-

saya veya genel ahlaka uygun olarak sağlanan kanıtlanamayan mallar veya ilgiliin sosyal yansantısı bakımından geliriyle uygun olduğu kabul edilemeyecek harcamalar şeklinde ortaya çıkan artışlar, haksız mal edinimi sayılmalıdır.

Yasanın bu maddesi dikkate alındığında çok kişinin, daha açıkçası basına yansyan bazı olayların nasıl bir işleme tabi tutulacağı merak konusu olmaktadır.

Yasada bir tanımlama dikkat çekicidir. Yasanan 3. maddesi "hediye" olusunu tanımlamaktadır. Hediye sadece kamu görevlilerince milletlerarası protokol, mücamele (karşılıkla güzel davranış) veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir nedenle, yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan, sair milletlerarası hukuk tüzel kişiliklerinden, Türk uyruğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzelki veya kuruluştan, alıdları tarihteki değeri on aylık net asgari ücret toplamını aşan eşyadır. Asgari ücrete bağlı olarak yapılan bu tanımlama gereği olarak on aylık net asgari ücret toplamı altında kalan esya kamu görevlisine ait olacak, bu değerin üstünde bir değere sahip olan hediye esya, görevliyi çalıştırın kuruma verilecektir.

Ülkemizde, her gün yolsuzluk olayları gazete sütunlarına konu olmaktadır. Bu olayların kahramanlarında hediye esya ayrimı için asgari ücreti esas almaya gerek yoktur. Yasal olarak suçlu sayılanlar, haklarında tutuklama kararları bulunanlar elliğini kollatırınlı saltaya saltaya ülke içinde ve dışında doğabilmektedirler.

Geçmişte tartışmalı yargı kararları ile sendika binalarını kamulaşturan yönetim, arsa yağmalamasına birçok bilinen kişilerin ismi karışmasına rağmen seyirci kalmayı tercih etmiş, hayali ihracatları koruyabilmek için özel yasal düzenlemelerini bir çırpıda gerçekleştirmiştir.

Sımdı getirilen yasal düzenleme ile asgari ücretin netine bağlı haksız servet artışı denetimi gidilmektedir.

Devletle ilişkide bulunanların haksız servet edinmelerini engelleyici hiçbir düzenleme yoktur. Devletle ilişkide bulunanlar becerileri ile orantılı olarak servet edinebilirler. Bunun bir ölçüsü yoktur. Buna karşılık özellikle üst düzey kamu görevlisinin sözde servet artışı denetleyecek bir sistemi getirmek suretiyle ülkemizde rüşvet ve yolsuzlukların önlenene-

ceği havası yaratılmak istenmektedir.

Şirketlerle organik ilişkide bulunan siyasi kişiler bu ilişkilerini açıklamaktan çekinmemektedirler. Bu kişilerin durumları çıkartılan yeni yasa gereğince de takipsiz kalacaktır.

Getirilen düzenleme dürüst kamu görevlilerini, demokrasi savaşçı veren yazarları, yıldarca soruşturmacıları önünde sürdürdürücük özelliğe sahiptir. Herhangi bir kamu görevlisinin, demokrasi kavgası veren bir yazarın adına herhangi bir bankada açırtılacak birkaç yüz bin liralık bir hesap o kişinin yargı önünde değil soruşturmacı önünde hesap vermesini gereklili kılacaktır.

Yapılacak bir ibbar, bir suçlama soruşturma konusu yapılacaktır.

Artık kamu görevlileri ile yazarlar ve yasa mal bildirimini vermekle yükümlü tutulanlar ağır bir baskı altındadırlar. Bu baskı, görevini ciddiyetle ve inançla yapanlar için söz konusudur. Çünkü bu kişiler hakkında yapılacak bir ibbar, suçlanan kişiyi görev yapamaz hale sokabilecektir.

Devletle ilişkide bulunup sebebsiz yere zenginleşenler, kendilerine bu olağan sağlayanlara minnet borçları iz bırakmayacak şekilde ödeyebilecek bilincle sahiptirler. Bu nedenle eğer ülkede rüşvet ve yolsuzluğun önlenmesi konusunda gerçek nitelikte bir önleme alınması düşünülyorsa tüm vergi yükümlülerinin servet bildirimine dava edilmesi, elde edilen servet artılarının hangi kaynaklarından sağlanmış olduğunu saptanması gerekmektedir.

Ülkemizde öyle kişiler vardır ki ne vergi yükümlüsüdür ve ne de kamu görevlidir. Ancak bu kişiler devletle iç içe ve hatta devletten çıkar sağlayan kişilerdir. Bu kişilerin kaynakları belirsiz zenginleşmeleri önlenebilecek midir veya bu kişilerin zenginlik kaynaklarını saptayabilecek bir yasal düzenleme yapılabilicek midir? Gerçekte önemli olan budur.

Mal bildiriminde bulunulması, rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele yasasının 2. maddesinde mal bildiriminde bulunmak zorunda olanlar gruplandırılacak suretiyle belirlenmiştir. Bu maddede belirtilen ve mal bildiriminde bulunmakla yükümlü kılınanların gerçekte, bazıları hariç daha üst kademelerden direktif almak suretiyle çalışmak zorunda olan kişiler olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Yasal düzenleme gereği mal bildiriminde bulunmakla yükümlü tutulanlar:

-Her türlü seçimle iş başına gelen kamu gö-

**Şirketlerle organik ilişkide bulunan siyasi kişiler bu ilişkilerini açıklamaktan çekinmeyenler. Bu kişilerin durumları yeni yasa gereğince de takipsiz kalacak.**

revilleri ve dışardan atanın Bakanlar Kurulu üyeleri, (Bu kişilerin arasında Belediye Başkanları vardır. Dolayısıyla bundan böyle yerel yönetim yöneticileri yeni suçlamalara karşı hazırlıklı olmak zorundadır.)

-Noterler,

-Türk Hava Kurumu'nun genel yönetim ve merkez denetleme kurulu üyeleri ile genel merkez örgütünde ve Türk Kuşu Genel Müdürlüğü'nde, Türkiye Kızılay Derneği'nin Merkez kurullarında ve Genel Müdürlük teskilatında görev alanlar ve bunların şube başkanları,

-Genel ve katma bütçeli daireler, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluş veya alt kuruluşlarda, kamu iktisadi tütübbüsleri ile bunlara bağlı müesseses, bağlı ortaklık ve işletmelerde, özel yasa ile veya özel yasaların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan ve işletmelerde, özel yasa ile veya özel yasaların verdiği yetkiye dayanılarak veya komisyonların verdiği yetkiye dayanılarak veya komisyonlarının aylık, ücret ve ödenek almak suretiyle kamu hizmeti gören memurlar, işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ile yönetim ve denetim kurulu üyeleri,

-Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarında görevli olanlar ile bunların yönetim ve denetim kurulu üyeleri,

-Siyasi parti genel başkanları, vakıfların idare organlarında görev alanlar kooperatiflerin ve birlilerin başkanları, yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürleri, yeminli mali müşavirler, kamu yararına sayılan dernek yöneticileri ve denetleyiciler,

-Gazete sahibi gerçek kişiler ile gazete sahibi şirketlerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri, sorumlu müdürleri, bazaarları ve fikra yazarları.

Mahalle muhtarları ile ihtiyar heyeti üyeleri mal bildiriminde bulunmak zorunda değildir.

Yasanın 5. maddesinde hükmeye bağlandığı üzere mal bildiriminde bulunmakla yükümlü tutulanlar kendilerine, eşlerine ve velayet altındaki çocuklarına ait bulunan tasınmaz mallar ile göreviyle yapılan aylık net ödemenin, ödeme yapılanmayan görevlilerin ise birinci derece devlet memurlarına yapılan aylık net ödemenin beş katından fazla tutarındaki her biri için ayrı ayrı olmak üzere, para, hisse senetleri ve tahvilleri ile altın, mucevher ve diğer taşınır malları, hakları, alacakları ve gelirleriyle bunların kaynakları, borçları ve sebeplerini açıklayarak mal bildirimine dahil edeceklerdir.

Mal bildiriminde bulunmak zorunda olanlar:

-Yasada belirtilen görevde atanma halinde, görevde giriş için gerekli belgelerle,

-Bakanlar Kurulu üyeliğine atananlarda, atamayı izleyen bir ay içinde,

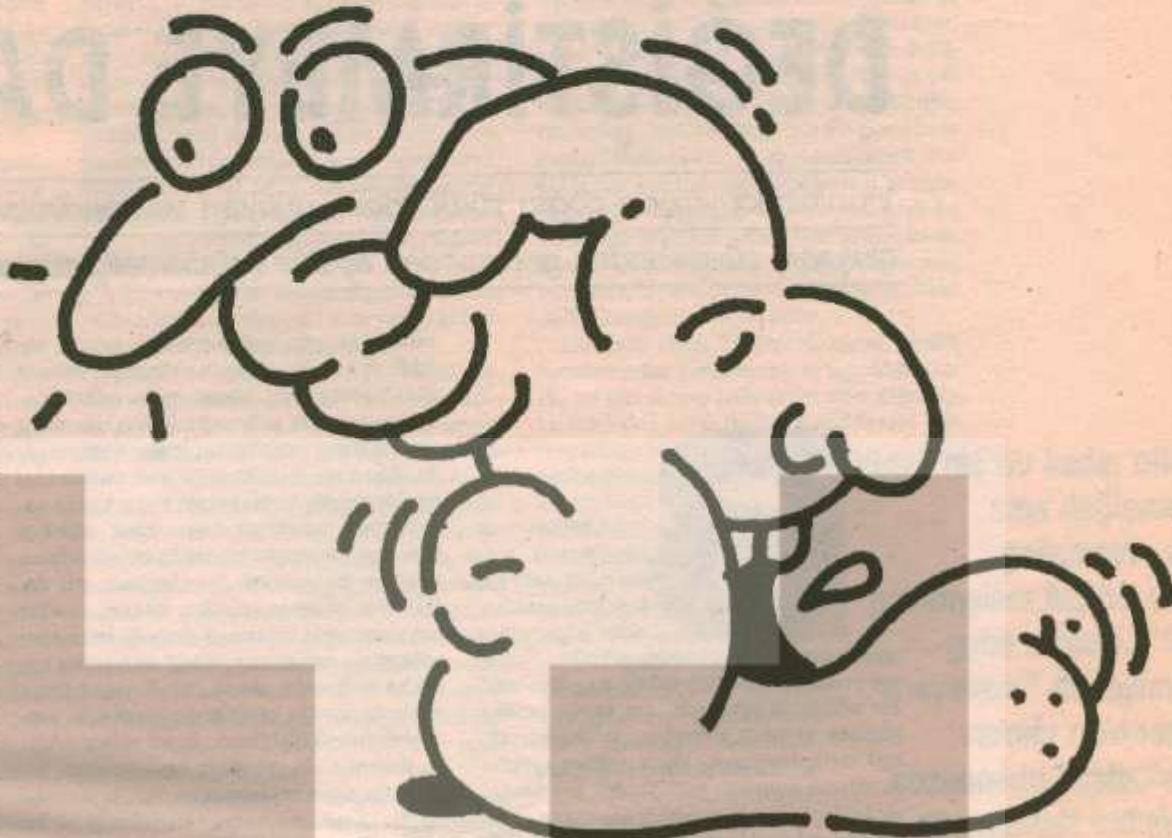
-Seçimle gelinen görevlerde seçimin kesinleşmesi tarihini izleyen iki ay içinde,

-Mal varlığında önemli bir değişiklik olduğunda bir ay içinde,

-Yönetim ve denetim kurulu üyelerleri ile komisyon üyelerine seçim ve atamalarda görevde başlama tarihini izleyen bir ay içinde,

-Görevin sona ermesi halinde ayrılma tarihini izleyen bir ay içinde,

-Gazete sahibi gerçek kişiler ile gazete sahibi



sirketlerin yönetim ve denetim kurulu üyeleri faaliyete geçme tarihini, sorumlu müdürleri, bazaarları ve fikra yazarları bu işe veya görevlerine başlama tarihini izleyen bir ay içinde, mal bildiriminde bulunmak zorundadırlar.

Mal bildiriminin şekli düzenlenmiş biçimde, sayısı, neleri kapsayacağı ve mercime nasıl ulaşılacağı hususları ile yasanın uygulanması bakımından gereklilikle diğer konular, yasanın yayımını izleyen altı ay içinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenenecektir. Bu yönetmelik ayrıca *Resmi Gazete*'de yayınlanacaktır.

Mal bildiriminde bulunulması, rüştü ve yolsuzlukla mücadele yasasının yürürlüğe girmesi nedeniyle 9 Ağustos 1983 gün ve 2871 sayılı kamu görevlileri ile ilgili mal bildirim yasası ve bu yasanın yürürlükten kaldırıldığı yasalar ile 15.5.1930 gün ve 1609 sayılı bazı curlyurumlarından dolayı memurlar ve serikleri hakkında takip ve muhakeme usulüne dair yasa yürürlükte kaldırılmıştır. Ancak geçici 2. madde hükmü gereği olarak 2871 yasa hükümlerine göre düzenlenecek olan bildirimlerin alınmasına yönetmelik çıkarılana kadar devam olunacaktır.

Yasanın birinci maddesinde belirtildiği üzere "rüştü ve yolsuzlukla mücadele cümlesi"nden olarak yürürlüğe konulacak mal bildirim yasası, gerçekten üzerinde düşünülmüş gerekken ayrı ve toplumsal bir konudur.

Yasa bir bildirim yasası olmaktan çok bir

ihbar yasasıdır. Yasanın 18. maddesinde yer alan düzenleme gereği olarak Cumhuriyet Başsavcılıklarına yapılacak "İhbar Üzerine derhal bir ihbar tutanağı düzenlenir ve bir örneği muhbire verilir". Bu düzenleme insan haklarına, insana saygı kavramına aykırı bir düzenlememidir. Siyasal iktidarlar dilekçileri kişili bu düzenleme geroğlu zora sokma ve karalama eylemine girişileceklidir.

Ihbar asılsız çıkarsa ne olacaktır? Böyle bir önemli bir yasada bu konuda bir düzenlemenin olmayacağı dikkat çekicidir.

Mal bildiriminin yapılabileceği yerlerde siyasal otoritenin etkisi ve baskısı olacaktır. Çünkü mal bildiriminin verileceği

merciler çoğunlukla suçlamalarla en çok muhatap olan yer ve kişilerdir. Örneğin noterler Adalet Bakanlığı'na, Belediye Başkanları İşleri Bakanlığı'na bildirimde bulunacaklardır.

Geçmişte yaşanan bir Vuralan olayı dikkate alındığında, mal bildirimini yapılması öngörülen yerlerin güvenililik derecesi tartışma konusu olacaktır.

Siyasal otorite muhaliflerini lekeleyebilmek için kendisine yeni bir olanağ yaratma çabası içersindedir. Bu çaba "Mal bildiriminde bulunulması, rüştü ve yolsuzlukla mücadele" yasası ile somutlaşmış olmaktadır.

**Yasa bir bildirim yasası olmaktan çok bir ihbar yasasıdır. Siyasal iktidarlar dilekçileri kişili zora sokma ve karalama eylemine girişileceklidir.**

# KENDİMİZE VE DÜNYAYI DEĞİŞİRMEMEYE DAİR

*Yirmibirinci yüzyıla doğru yürütürken, dünyayı ve kendimizi, değişenin, gelişenin ve oluşanın süzgescinden geçirmeden ayakta kalabilmek, dünyayı değiştirmek mümkün mü?*

Birden patlayiveren görülmemiş şiddette bir kasırga, karaları, denizleri altüst edip, tayfun asırlık ormanları kökünden sökerken "esyanın yerini" doğru belirlemek mümkün mü? Bir zelzelenin ortasında, yer yarılır binalar gümber gümber çökerken, sakin, berrak, açık seçik düşünmek, kahci, sağlam yargılar varmak mümkün mü? Tarihin furtunasının girdapları yarattığı o mithis geçiş veya şurama dönemlerinde, düşünceyi kahplaştırıp şamzad doğrular vaaz ederek ileriye yürek, hele de inandırıcı olmak mümkün mü? Yirmibirinci yüzyıl sona erip yirmibirinci yüzyıla doğru yürütürken, bilgilerimizi ve inançlarımızı, amaçlarımızı ve araçlarımızı, etik değerlerimizi ve siyasal tercihlerimizi, dünyaya bakışımızı ve yaşam çizgimizi, yani tüm dünyayı ve kendimizi, değişenin, gelişenin ve oluşanın süzgescinden geçirmeden, ayakta kalabilmek, adını atabilmek, hele de dünyayı değiştirebilmek mümkün mü?

Dünyanın günümüzdeki büyük altüst oluşumu; doğru, sağlam, tek çizgili sandığımız bir

tarihsel sürecin, nasıl karmaşık, gelgitli, çelişkili ve yanılıqlarla dolu olduğunu; sonuna yürüdüğümüz sandığımız yolu, aslında daha başında, ilk adımda bulduğumuzu görmek bizim sosyalist kuşağımızın yazısı oldu. Abaratmasız söyleyebiliriz ki, tarihin hiçbir döneminde hiçbir kuşak, bizim bugün yaşadığımıza benzer bir değer, inanc, ideoloji bunalımı yaşamadı; böylesine bir sorgulama ve arayış zorlamasıyla karşılaşmadı; etik değerler ve insanı insan kılan manevi amaçlar böylesine zorlu bir sınav'a girmedi. İnsanlığın geleceğinin sosyalizmde olduğuna inanmış kuşaklar ve insanlar olarak, içinde yaşadığımız günlerde, ayakta kalabilmek; kendisiyle, geçmişle tutarlı olabilmek; kendi iç tutarlılığı, özbenliğinin uyumunu kaybetmeden, insan yaşamının anlamının ne olduğu sorusunu insana yakışır bir cevap verebilmek, hiç bu kadar zor, acılı, hesaplaşma dolu olmadı.

Sosyalizme ve sosyalizmin insanların geleceğinin geri dönülmeyecek ilk adımı olduğuna kafası, bilgisi ve hele de yüreğiyle inanmış, bu uğurda ömrünü, her şeyini sakınmadan, esirgemeden vermiş yüz milyonlarca insan, şimdilerde bir kasırganın ortasında, yepyeni bir dünyann ve değerlerin eşiğinde, inançlarıyla, bilgileriyle, geçmişleriyle ve tarihi, trajik ve acılı da olsa, çok insanca ve umutlarla yüklü bir hesaplaşmanın içindeler. Böyle bir hesaplaşmaya girişmemiş olanlar, şu güvenin altında değişen bir şey olmadığını, her şeyin biraz makaj yapılmış eski söylem ve söylemle, on

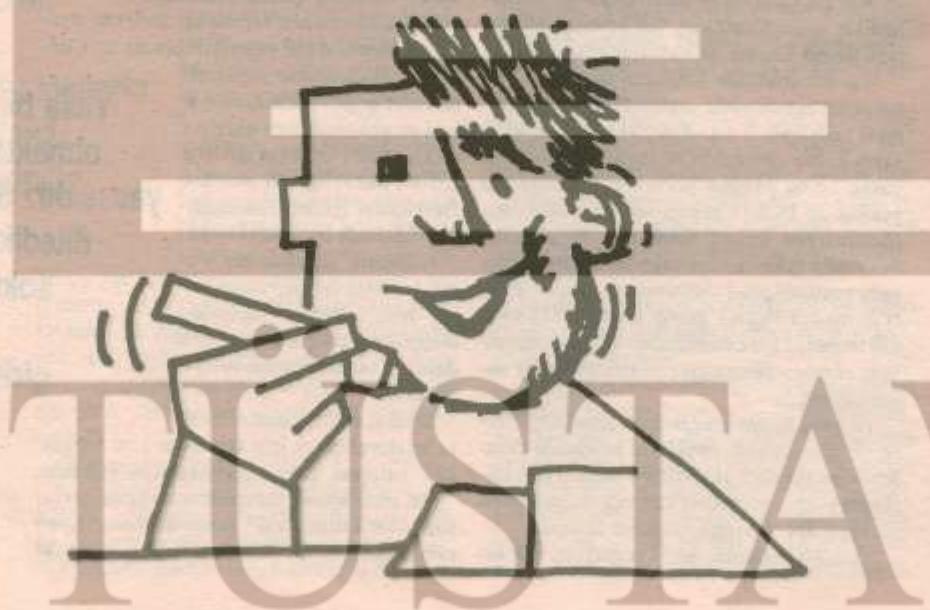
yıllı, ellili yıl, yüzyıl önce gibi sürtüp gideceği sananlar, su günlerde bana, gözünü, kulağını, ağızını kapamış üç maymun heykelini hatırlatıyorlar.

□ □ □

Büyük ve tarihsel bir sorgulamanın kaçınılmaz sonucu olan yeni arayışların en yakıcı günlerindeyiz. Bu arayış, tüm sosyalist kuşağımız için aynı zamanda bir kimlik arayışıdır da. Kendimizi, geçmişimizi, doğrularımızı, insanca güzel değerlerimizi, insan hayatına anlamını veren amaçlarımızı, her şeyle, yanılıqlarla birlikte tüm tarihimizi inkâr etmeden; onlarla bütünleşerek, zenginleşerek; kurtuluşu inkârda ve kaçışta değil, özümsemeye, kavramada, yeni arayışlarda ve yeni uyumlarda gerekerek yeni kimliğimizi bulma ve ortaya koyma arayışı... Türkyceli sosyalistlerin, Marksistlerin ve baskısız, zulümsez; sınıfsız sömürüsüz; devletsiz, egemensiz; sınırsız, ayırsız; barış içinde, adil ve güzel bir dünya kurmak için bu dünyaya değiştirmenin gereğine inanan tüm insanların, bu arayışın dışında kalmaları düşünülemez.

Hâlâ büyük ölçüde kendi içinde kapalı ve kendine döntük bir ülke olan, günlük yaşam savasının ağır bastığı, baskının, zulmü, sömürünün, yoksullüğün, hoşgörüsüzüğün, her türden bağınazlığın kol gezdiği Türkiye'den, dünyayı kasipl kavuran firtinanın ve yaklaşan yeni bir çağın gürültüsü geç ve az duysula da, büyük tarihsel sarsıntılarının ve arayışın Türkiye'yi de dalgalarının önune katmasına ne mümkün! Olanı ve olusunu kavramadan geleceğe yürümek ne mümkün! Dünün söyleminden ve eyleminden kalarak dünyayı değiştirmek, yani devrimci olmak ne mümkün!

Dünyada ve Türkiye'de yeni bir dönemin esigidiriz. Tarih yine çağ değiştirecek. Yeni dönemin yeni sorularından, bu sorulara cevap aramaktan, eski cevapların yetersiz kaldığı yerde kaçınılmaz olarak başlayan arayıştan korkmamalıyız. Bu dünyamın mümkün dünyaların en iyisi olduğunu ilan eden; kapitalizmin insanlık tarihininvardığı en iyi ve mükemmel nokta olduğunu bir sarhoş narsa gibi haykırın eski dünyanın bezirganlarından değilse de, bizi geçmişimize bağlayan, geçmişimizden ve kendimizden kopmadan yenili yakalamamızı sağlayacak olan cevabı, dünyayı değiştirmek anlamında devrimci bir kimlik edinmek olduğunu düşünüyorum. Daha önceki yazda bıraktığım yerden sürdürerek olursam, yeni bir devrimci kimlik kazan-



mak; yüzyıl önce, 70 yıl önce ne kadar özgür ve devrimciyse, o kadar özgür, her türlü bağınlıktan o kadar uzak ve devrimci olmak zorundayız. Kişi olarak, kendimizi inkârdan, umutsuzluk ve nihilizme duşmekten kurtulmanın; özgür birey olmaya çabalarken tam ziddi olan kendine dönük bireyciler olmaktan kaçınabilmenin; genel ve tarihsel olarak da, dünyayı güzelle doğru değiştirmeye savaşının içinde yer almamın ön şartı bu yeni kimliği edinebilmemizdir.

Dünya hiç bu kadar altüst, ama değişmeye, gelişmeye, yeni patlamalara hiç bu kadar gebe olmadı. "Reel sosyalizm" deneyimininvardığı noktada ve çözülmeye, kapitalizmin alternatif olgununu kanıtlayan bir restorasyon değil de yarının toplumuna, yarının dünyasına doğru bir arayış görüyorsak, günümüzü ve yaklaşan "yeni"yi tüm çelişkilerle kavramamız ve karşılamaya hazır olmamız gerek. Tarihi ve insanlığı olduğu kadar kendimizi de doyuracak kimliğimizi, etik değerlerimizi ve bunların toplamından başka bir şey olmayan "hayatımızın anamız"ını ancak burada bulabiliyoruz.

□ □ □

Günümüzde, tek çelişkili değil birbirine indirgenemeyecek nitelik ve özde çok çelişkili bir dünyada yaşadığımızı; dünyayı gerçekten değiştirmenin yolunun, hiçbir ötekinin önune geçilemeyecek farklı niteliklerdeki çelişkilerin tümünün çözümünden geçtiğini düşünüyorum. Bizler, özellikle de ortodoks Marksist gelenekten gelenler, geçmişte, emeksermeye (daha genel olarak ekonomik anlamda sömuren-sömürullen) çelişkisini, diğer tüm çelişkilerin, tüm sorunların çözümünün kendisine bağlı olduğu "temel çelişki" olarak kavradık. Bugün varılan noktada, bu tek boyutluğundan böyle bir indirgemeçiliğin büyük payı olduğu görüşündeyim.

Cinsler çelişkisini, yani kadın-erkek çelişkisini düşünüyorum örneğin: İtiraf ediyim ki, bu çelişkinin özünü ve özgürlüğünü kavrayıbmam için, emek-sermeye çelişkisinin çözümünün, belki de insan toplumunun bu en eski çelişkisini çözmeye yetmediğini görmem gereki. O zamân bu çelişkinin kendi başına bağımsız varlığı, diğerlerini önceleyen tarih-selliği, genel egemenlik ilişkileriyle bağlı daha duru olarak ortaya çıktı. Günümüzdeki karmaşık gelişmelerin sonucunda, özellikle gelişmiş ülkelerde ve kapitalist dünyada güçlenen bağımsız kadın hareketi, cinsler çelişkisini, görmek isteyen istemicen tüm gözlerle batarmayı başardı. Dünyayı gerçekten değiştirmek yeni dünyayı kurmak için gerekli olan, bu çelişkinin çözümünün, 100 yılın gelişim ve değişimlerini hesaba katmayan; sadece lafna indirgenmiş, dondurulmuş, sematikleştirilmiş bir "Marksist devrim teorisî"yle mümkün olabileceğini düşünmüyorum. Ama, çağımıza damgasını vuran en önemli çelişkilerden biri olan pek çok baskının, zulmün, acının ve çağdaş sömürünün kaynağı emeksermeye çelişkisinin çözümü ile çelişliğini ve karşı karşıya konması gerektiğini de hiç düşünmüyorum.

Bunun gibi endüstriyelme ve teknolojik gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan; yarının yüzyıl öncesine kadar kendini böylesine güçlü şekilde duyurmayan, bu kadar dramatik de-

olmayan ekolojik sorunların, yani İnsan-doga veya onun öteki yüzü endüstriyel uygarlık-insan çelişkisinin de, global çözümü emeksermeye çelişkisinin çözümüne indirgeyen bir anlayışla çözülebileceğine, -yaşadığımız deneylerin ve tarihin işığında bakıldığımda- ihtiyâl vermiyorum. İnsan amacından uzaklaşmış (bu yönyle de asıl kapitalizmden kaynaklanan) bir endüstriyelme ve teknolojik gelişmenin kaçınılmaz sonucu olan ekolojik sorunların, hatta ekolojik felaket tehditlerinin, günümüzde tüm insanlığı ilgilendiren farklı, özgün yapıda bir çelişkiden kaynaklandığını görüyorum. Çözümü artık, "sosyalizmi kurarız, tüm sorunlar halcellur" kolaylığında bulamıyorum. Doğanın târibinde en büyük pay kuşkusuz kapitalizmin olmakla birlikte, endüstriyelizmin sistemler üstü yanım görmemiz gerektiği düşüncesindeyim.

Adına ister zengin ülkeler-yoksul ülkeler, ister Güney-Kuzey çelişkisi, isterse de başka bir şey diyelim, bir yanda insanların gerçek anlamda açıktan oldukları, öte yanda kedilerin köpeklerin albeni, bol reklamlı kutular arasından mama seçikleri bir dünyada; bir yanda yuva çocukların bilgisayarlarla tanışıkları, öte yanda milyonlarca insanın okuyazar olmadıkları, kendi küçük köylerinden başka bir dünya tanımadıkları bir dünyada; bir yanda çağın en ileri sağlık hizmetlerinden yararlanabildiği, öte yanda bebeleerin, çocukların sokak köşelerinde oldukları bir dünyada, bu dev çelişkinin çözümü sağlanmadıkça dünya yeni bir dünya olabilir mi, diye soruyorum kendi kendime.

Irklar ve uluslar arasındaki son gelişmeler sırasında, şiddetinden hiçbir şey kaybetmediğini acı bir şekilde gördüğümüz, keskin çelişkinin, kapitalist üretim ilişkilerine son vermekle kendiliğinden çözülemeyeceğini; sömürülü toplumların bir yan trûnularak sürekli besleneceğini; yanlış doğrusıyla, yetmiş yıllık sosyalizm deneyinin bile çelişkileri sönmelendireceğine veya çözüccüne alevlendirdiği ni görmemiz için, halkın ve irkların birbirlerini daha fazla boğazlamalarını beklemeye ihtiyacımız yok.

Emek-sermeye çelişkisinin aralarından bir tanesi olduğu çok çelişkili bir dünyada yaşadığımızı, üstelik çelişkilerin yumuşama bir yana, yirmibirinci yüzyıla gecilirken olaganüstü kesinleşliğini ve çözüm beklediğini; başka türü söyleyecek olursam, dünyayı değiştirmeye ișimizin olaganüstü karmaşaklılığını ve acilleşliğini düşünüyorum. Farklı çelişkiler zaman ve yere göre farklı öncelikler kazanıyor kuşkusuz. Emek-sermeye çelişkisinin tüm diğerlerinin onuna geçtiği, diğerlerinin çözümünün kılıdin onda görüldüğü bölgeler, ülkeler yanında, insan-doga çelişkisinin, ya da endüstriyelizm (uygarlık) insan çelişkisinin one çıktıığı bölgeler, ülkeler var. Dünyanın bir köşesinde, toplumsal kurtuluşa giden yolun üzerindeki en büyük engel irksal veya ulusal boyundurukken bir başka köşesinde endüstriyelizm-doğa-insan çelişkileri ağırlık kazanıyor. Kimi yerlerde farklı çelişkiler bir-biri içine girip şekilde girmiştir olarak es zamanlı bir çözüm beklerken, bir başka yerde birinin çözümü diğerinin çözümüyle çelişebiliyor.

Ve bizler, birey olarak hangi toplumda, nasıl bir çevrede yaşıyorsak, kimlik arayışımız sırasında ve dünyayı değiştirmeye proje ve sa-

vaşımızda, oradaki çelişkilerden etkileniyoruz. Düşüncelerimiz ve kimliğimiz, çevremizde öne çıkan çelişkilere göre biçimleniyor. Bu hem doğal, hem de kaçınılmaz. Ama eğer kendimize "devrimci" diyorsak ve devrimciliği içi boşaltılmış kuru bir laftın ötesinde, su haksızlıklar, baskılar, sınırlar, yoksulluklar, eşitsizlikler, sömürge, savaş dünyasını değiştirmek olarak kavryorsak, yeni dünyayı kurabilmek için gerekli tüm çözümleri birlikte düşünmek, hiçbirini diğerinin karşısına koymadan, tümünü kavramak, benimsemek, kucaklamak zorundayız. Yirmibirinci yüzyılın esigideki dünyamızı, tarihi ve geleceğiyle bu genişlikte dütümü kavrarsak, aynı amaca, yani dünyayı değiştirmeye yöneliklerin arasındaki, bir yüzyıl öncesine ait ayrıkların aşılabilmesinin yolu da açılır.

Dünya olsun Türkiye'de olsun, kimlik bunalımından kurtulmanın ve tutarlılığın yolunu, taş gibi donup kalmaktan veya diğer usta, inkârdan değil, toplumu ve dünyayı tüm somutluğu ve çeşitliliği içinde, getirdiği yeni ilişkiler ve çelişkilerle birlikte kavrayıp, hepşinin çözümüne talip ve aday olmaktan geçiyor. Böyle bir bakışın, solda slogançı ve hayatın gerçeklerinden uzak düşunce ve söylemlerin hâlâ tüm gücüyle egemen olduğu Türkiye'de, güçleri bölgen kimi yapay ayırmaları aşamasına da katkı getireceğini düşünüyorum. Çok çelişkili bir dünyayı, hangi çelişkinin çözümüyle olursa olsun tüm sömürge ve egemenlik ilişkilerini kaldırma için savaş veren her kişiyi, çevreyi, örgütü, hareketi, düşünceleri devrimci buluyorum. Dünyada ve Türkiye'de, hayat dolu, kırı kırı, kitlelerden gelen ve onları harekete getiren; egenimsiz, baskısız, sınıfsız, sömürge, adil ve güzel bir dünyaya doğru yürüyen ulaşmasız ve savaşkan yeni bir alternatifin doğmasına içi kof, suni ayırmalar engel olıamalı. Bunu başarabilmenin ilk adımı, her alanda yerel girişimler, hareketler temelne dayanan, çok çeşitli, çok renkli, çok geniş koordinasyonlar olamaz mı? Çeşitli -ve farklı- çelişkilerin çözümünü başa almış çeşitli örgütlenmelerin ve bu örgütlenmelerin her birinin içinde de çeşitli grupların kendi kimliklerini isterlerse sonuna kadar koruyacakları, bugüne kadar tanımadığımız, denemediğimiz bir yapınum -once böyle bir anlayışın oluşturulabilmesi, ilk bâkıta biraz hâlci de görünse denenecek mi?

Türkiye'de solun toparlanma, partisiz, var olma ve kimliğini bulma sancıları çıktıgı su günlerde, konuya bir de bu yönden bakamaz mıız? Biraz daha geniş ve geleceğe dikkat dâşlıntı, yopyeni bir şeyle başlayamaz mıız?

Belki biraz hayalciyim. Ama geleceğin gerçegin ipuçları biraz da hayallerimizde değil midir!

**Dünya hiç bu kadar altüst, ama değişmeye, gelişmeye, yeni patlamalara hiç bu kadar gebe olmadı. "Reel sosyalizm" deneyiminin vardığı noktada ve çözülmeye, kapitalizmin alternatif olgununu kanıtlayan bir restorasyon değil de, yarının dünyasına doğru bir arayış görüyorsak, günümüzü ve yaklaşan "yeni"yi tüm çelişkilerle kavramamız gerek.**

# YENİLENEN DÜNYADA ÇEVRE SORUNLARINA BAKİŞIN GELECEĞİ

*İnsanlık tarihinde çevresine, atmosferiyle birlikte gezegenimize ve kendi türünün geleceğine, bizim kuşaklarımıza kadar geniş çaplı zarar veren kuşaklar görülmemiştir.*



evre, son on yillarda en çok sözü edilen, en çok tartışılan kavramlardan biri. "Moda" olan, her kesiminin, her görüşün, bir biçimde kendi bakış açısına veya sistematigine eklememeyi gerekliliği bir konu. Bazen, moda olduğu için, bazen, gerekine gerçekten inanıldığı için, bütün politik tutumların bu alandaki yakasalarını, politikalarını açıklaması bekleniyor. Aynı, "istihdam" veya "sosyal güvenlik" veya "kültür" gibi, rutin olarak görüş açıklaması beklenen bir alan oldu artık çevre de... Diğer bir deyişle, "çevre"nin bir sorun alanı olduğu, artık yaygın kabul görmüş durumda. "Böyle bir sorun yok!" diyen kalmadı. Zaten denilebilmesine imkân da yok... Bu nedenle, artık herkesin, her sınıfın, her kesimin, her ideolojinin "çevreci" olmasına şarttanınmak gerekiyor.

**Doğayı bir "serbest mal" gibi görüp fiyatlandırılmamış bir faktör olarak kullanmak isteyen işletmecilik anlayışına karşı, toplumsal-çevresel çıkarları koruyan ve gözeten bir anlayışla, daha iyi yaşanılacak bir çevreyi yaratmanın toplumsal pratikleri gerçekleştirilmelidir.**

T politikaları kim belirleyecek? Nasıl belirleyecek? Uygulanın ve uygulanmayanlarla ilgili denetimler nasıl yapılacak? Kim yapacak? Uygulamalar nasıl yeniden dönüştürülecek?

Dünyanın her ülkesinde, her yöresinde her topluluk düzeyinde aynı ayrı yanıtlanması gereken sorular bunlar. İş bu kadaria da bitmiyor. Büyük ölçekli sorunlar ortaya çıktıça (ki bunların sayısı giderek artıyor: Okyanusların kirlenmesinden, ozon tabakasındaki incelmeye kadar...) çeşitli politikalar arasındaki ilişkilendirme mekanizmaları ve bütünlendirme süreçleri de önem kazanıyor.

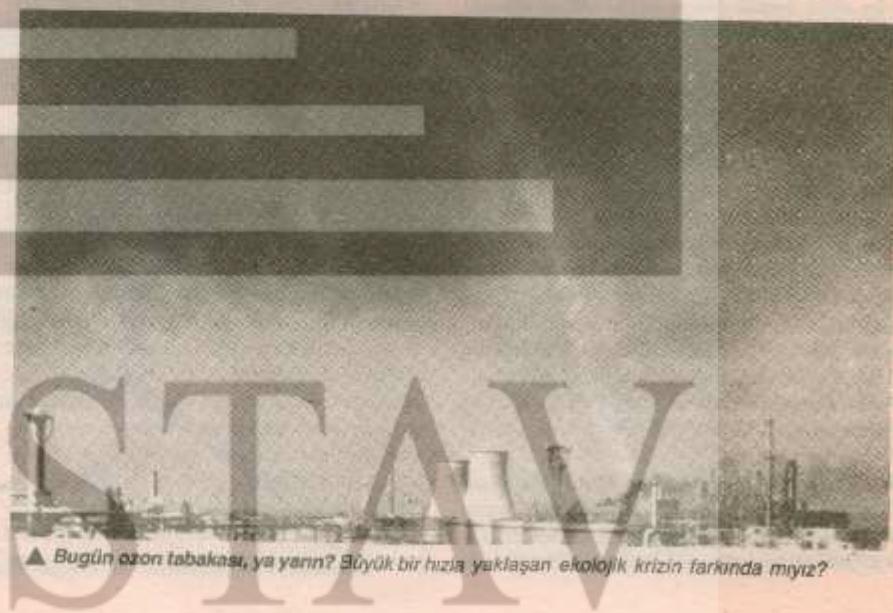
Çevre sorunları, bir kişiden ya da küçük bir çıkar grubundan kaynaklanıp yine küçük gruba veya çok büyük bir kitleye yönetebilir. Ama, çok sayıda kişiden kaynaklanıp yine çok veya az sayıda kişiye de yönetebilir. Çevre sorunlarının algılanma biçiminde, bir süre, daha çok birinci tür on planda oldu. Diğer bir deyişle, bu sorundan kapitalizmi sorunu tuttu. Sorunun varlığı, karşı çıkış biçimleri alternatifler üzerindeki tartışmalar da giderek alevleniyor ve çevreci örgütlenme veçilerin güç kazanıyor. Sosyalist ülkelerden, bu doğrultuda hiç ses çıkmaması veya çıkan seslerin azlığı, sosyalizmin özündeki "toplumun yararına olma, toplumsal çıkarları en üst düzeyde gözetme anlayışının" düşüncesi planında oluşturduğu temel üzerinde değerlendiriliyordu. Sosyalist sistemin, kendi içsel manşının gereği toplumun yararına olmayan sonuçlar verebilecek uygulamalar yapmasını,

çevre sorunlarına neden olabilecek süreçlerin ortaya çıkmasına izin vermesini düşünmek bile anlamsız geliyor. "olmayanı meşgul olmak" gibi görünüyor.

Oysa, sanayileşmenin var olduğu kentleşmiş ve sanayileşmiş bir toplumun enerji gereksinimesini karşılamak durumunda olan bir toplumda, sorunun ortaya çıkmaması veya kabul edilebilir düzeylere indirgenmiş olması, bu doğrultuda sonuç verecek teknik ve ekonomik araçların geliştirilmesine bağlıdır. Sosyalist ülkelerdeki son yılların gelişmelerini (hatta bu tarihi, Çernobil'deki tarihin en geniş kapsamlı ve büyük kazasına kadar geri götürürebiliriz.) gözden geçirdiğimizde, bu konuda geliştirilen araçların pek fazla olmadığı (olsayıdı tartışmaya açılmış olurdu varsayımla) ve çevresel faktörlerdeki kötüleşmeye karşın toplumsal bir muhalefetin yükselmediği görülmüyor.

## Çevre faktörüne Batı toplumları nasıl baktı?

Kapitalist ekonomi kuramında doğa, üretim fonksiyonunda emek, sermaye, teknoloji gibi, üretim faktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ve böyle kabul edildiği sü-



▲ Bugün ozon tabakası, ya yarın? Büyük bir hızla yaklaşan ekolojik krizin farkında mıyız?

recc, yenilenebilir olmuyışı, tüketilmesi ve somurulmesi dikkate alınmamaktadır. Asıl Önemli olan, sermaye birikim sürecinin güçlenmesidir. Kararlar firma Ölçüğünde verilmekte, atomize olmuş tüketici talebi de, bireysel tatminlere göre belirlenmektedir. Bu işleyişte pazar'a dışardan yapılan müdahalelerin minimumda tutulması gerekmektedir. Yatırım kararları, yapılan harcamalarla elde edilecek gelirin karşılaştırılmışıyla elde edilmekte ve nakit veya değişken sermaye yatırımlarının, mümkün olan en alt düzeye tutulması gerekmektedir. Çevre, bu hesaplamalara, yapılmış gereknek bir hizmet harcaması olarak girmektedir. Doğaya verilen zarar veya yaratılan negatif dişsallıklar, kamusal çıkarları güçlü bir biçimde savunabilen toplumlarda, bu zararı yatan tarafından tazmin edilmektedir; ancak bu, ara bir maliyet faktörü olduğundan, sonuçta tüketiciye yansımaktadır. Yani egemen olan anlayış bu ekonomik işleyiş içinde, doğal kaynakların korunması ve geri dönülmeyecek bir biçimde tüketilmesi veya tahrif edilmemesi ile ilgili olmaktan çok, önce negatif bir dişsallığın yaratılması, sonra da bunun azaltılması veya sınırlanması için yapılacak yatırımların, ekonomik hesaplamalarda, kamusal bir düzenleme olarak, bütün firmalarca göz önünde tutulmasının sağlanmak doğrultusundadır. Bu sistemin çalışması da, sürekli etkili olan bir kamuoyu baskısına bağlıdır. Batı toplumlardındaki protestolarım, çevreci baskı gruplarının hızla coğalmasının nedeni de, budur.

## Sosyalist ülkelerin ekonomik işleyisinde çevrenin yeri

Planlı ekonomilerde üretim ve toplumsal hizmetler, "aşağıdan-yukarı" ve "yukarıdan aşağı" işleyen mekanizmalara göre hedefle- rini belirledi ve gerçekleştı. Ancak bu süreçte, "yukarıdan-aşağı" belirlenmiş, her zaman daha güçlü olan ve merkezi planlama, üretim kararlarını, yerel-çevresel faktörleri göz önün- de tutmadan yönlendirdi. Planlama, temelde, son derece karmaşık bir ekonomik işleyi- sin maddi-bilançolarını çıkartmak ve büyü- me hedeflerine göre girdi-çıktı ilişkilerini, dengelerini gerçekleştirmek işlevini yerine getiriyordu. Önemli olan, maddi dengelerin, bü- yüyen üretim hedeflerine göre sağlanması ve hizmet standartlarının mümkün olduğunda yükseltilemesiydi. Doğanın tüketilmesi ve çevreye verilen zararların azaltılması sorunları ise, planlamada egemen olan bütünlükle ideoloji tarafından, önemsenmedi. Aşağıdan-yukarı belirlenenin güçlüğü ve çevreleri- ne sahip çıkmak isteyenlerin yerel initiatiflerine dayanmaması da, planlamada çevre açı- sından beliren olumsuzluğu tamamlayan hal- ka oldu. (Ancak son yıllarda, ekolojik den- gelerin bozulmasına karşı, Çekoslovakya, Macaristan, Demokratik Almanya, Bulgaristan-Ekoglösnost- ve Sovyetler Birili- gi'nde güçlü çevreci örgütlenmelerin ortaya cıkmakta olduğu duyuuluyor.)

## **Yaklaşan ekolojik kriz**

Gezegenimizin, son 200 yıl içinde, insanlık tarihinin hiçbir döneminde görülmemişti

kadar hızla bir ekolojik krize doğru yaklaşılmakta olduğu biliniyor. Gelişmekte olan yeni toplumsal düzende, özellikle, sosyalist ülkelerin ekonomik-toplumsal düzenderinde hızlı ve radikal dönüşümler yaşanır ve Batılı kapitalist ekonomiler de yeni duruma göre kendi iç dinamikleriyle gelişirken, kuzey yarımkürede veya sanayileşmiş ülkeler bakımından, çevre sorunlarına bakısta, ne tür yönelikler olabilir/olmalıdır sorusu önem kazanıyor. Ekolojik krizin giderek gündemde daha önceliklere geçmesi, uzun vadeli olarak geleceğe yönelik bir perspektifin hazırlanmasını, yeni bir politika ve politikacılık anlayışını ve ekonomik kararların alınmasında yeni yaklaşımaları ve yeni kriterleri gerekli kılmaktadır. "Sanayileşmiş dünya" diyeBILECEĞİMİZ DAHA GENEL BİR KATEGORİ İÇİNDE YER ALMAKTAN OLAN SOSYALİST ÜLKELERDEKİ TOPLUMSAL, EKONOMİK, YÖNETİMSEL GELİŞMELER ÇOK KABA BIİ GÖZLEMLER

- pazar kuraşlarının veya kârlılık motifinin daha fazla geçerli olacağı,
- daha adem-i merkeziyetçi,
- daha geniş katılımcı ve coğulucu bir yarışa deðerlilik veren bir sistem olacak.

Bu durumda, sanayileşmiş ülkelerde (sosyalist veya kapitalist), bundan sonra, çevre sorunlarına bakarken kullanılacak araçların nitelikleri ve kriterler neler olacaktır sorusu, üzerinde durulmaya değer bir sorudur. Bulardan bazıları, sosyalist ülkelerde geliştirilmiş araçlar, kavramlar, işleyiş mekanizmaları olurken, diğer bir kısmı da, pazar ekonomisinin geliştirilmesiyle ilgili.

Orneğin, planlama araçlarının kullanımı ve geliştirilmesine sosyalist birikim katkıda bulunurken, kararların adem-i merkezilesmesi, küçük topluluk birimlerinin yaşam çevreleri ve yaşam biçimleri üzerindeki karar haklarına egenenliklerini geliştirmesi ve bu- nı kirletici kaynaklara ve doğal tüketen iş- etmelere karşı mücadele biçimlerine dönüs- ürmesi konularına da, kapitalist sisteme ya- yan toplumların birikimi katkıda buluna- taktr.

İnsanlık tarihinde, çevresine, atmosferiyle ilişkili gezegenimize ve kendi türünün geleceğine, bizim kuşaklarımız kadar geniş çaplı ve tek yönü zarar veren kuşaklar görülmemiştir. Bu yüzyılda yaşayan kuşakları (eğer bundan sonra, daha büyük ekolojik zararlar aratılmayacaqsak) gelecek kuşaklar, "kendi türünün geleceğine en büyük zararları veren, en bencil doğa ve doğal kaynak yok edicisi" olarak niteléyibilirler. Bunu istemiyorsak,yalınması gereken ekolojik planlarının özelliklerini, çok kaba olarak söyle belirleyebiliriz:

Çok geniş kapsamlı/global olmak. Yerüreyi atmosferiyle birlikte elç almak ve ekolojik dengeleri çok boyutlu olarak gözetebicek bir yapıda olmak. Ulusal sınırlar, siyasetçi-ülkeler alanları değil, ekolojik sorunların gerektirdikleri kapsam konusunda belirleyici olmalıdır. (Çok geniş kapsam ve çok boyutlu) kuşkusuz, öngörü-hesaplama-planlama teknikleri açısından uzmanlaşılma ve merkezlinevinde yer almalarına.

► Planlama çok uzun vadeli bir perspektif için yapılmamıştır. Gelecek yüzyıllarla ilgili olarak, tükenmeye olan kaynakların kayıtları, canlı türleri vb. bakımından koruma cabaları, böyle bir perspektife dayanır. Simdiki kusakların hizyosuna uygun ve



**"Çop"** patlaması. Biriken çöpler metan gazı üretiyor. Bundan habersiz, hepimiz kendi çöplüğümüzde, yarının korkunç tehditeli gaz patlamalarını biriktiriyorsuz.

deli umacılar için fedakârlıkta bulunabilmesi, bir tür olarak, insanların kendisini böyle bir perspektifte görebilmesine bağlıdır. Planlamanın bir etkisi de, inandırıcı bir biçimde ve bilimsel öngörülere dayanarak, kamuoyunun oluşturulması olacaktır.

Ancak, böylesi global ve uzun vadeli planlammanın yaratacağı aşırı merkezileşme ve bürokratikleşme tehlikesine karşı, adem-i merkezileştirici önlemlerin de alınması gereklidir.

► Planlama, çok sayıda yerel birimin işbirliğine dayanmalıdır. Yerel birimler de kendi yörelerinde oluşmuş otonom inisiyatif grupları organik ilişkiler içinde bulunmalıdır. Adeta, her biri federatif bir sistem olan yerel birimler, bir taraftan, doğal bir "serbest mal" gibi görüp sonsuza kadar tüketilecek fiyatlandırılmamış bir faktör olarak kullanmak isteyen işletmecilik anlayışına karşı, toplumsal-çevresel çıkarları koruyan ve gözezen bir anlayışla karar odaklılarını denetim altında tutmayı enleme olmalıdır.

**Çe**  
**sınırı**  
**kri**  
**az**  
**topl**  
**etkinli**  
**ve öne**  
**niteliği**

elenmesi veya riskinin azaltılması, bulunma-  
su, kuşkusuz, tabandaki toplumsal hareketli-  
ğin etkinliğine, sürekliliğine ve "politika ya-  
yan bir platform" olarak önerdiği program-  
ların niteliklerine bağlı olacaktır. Bunun di-  
ğerinde, çözüm olarak sunulan hiçbir sıhri for-  
mül, bugünün koşullarında, inandırıcı olma-  
racaktır. Gerçekte, geleceğin çevresini hazırla-  
turken daha sık kullanacağımız kavram,  
"çözüm" değil, "sürekli mücadele" olacak-

**Çevresel koşullardaki kötüleşmenin sınırlandırılması, ekolojik krizin ertelenmesi ve azaltılması tabandaki toplumsal hareketliliğin etkinliğine, sürekliliğine ve önerilen programların niteliğine bağlı olacaktır.**

# ŞERİAT ÖNCESİ ERKEK

*Babaerkil toplumlardan önce varolan anaerkil toplumların, barışçı ve eşitlikçi olduğuna inanmıyorum. Anaerkil toplumlar da haksızlığı ve şiddetti içeriyordu.*

*Babaerkil toplum anaerkil topluma tepki olarak oluştu.*



**S**eriat ve Kadın adlı değerli incelemede Prof. İlhan Arsel, diğer tektanrıh dinlerin, özellikle Yahudiliğin de kadının aşağıladığını ancak başka hiçbir dinin bu konuda Seriat sistemini aşmadığını, belirtir. (Kaynak Yayımları, 1988, s. 51) Bir başka deyişle kadın, yalnız İslam'da değil, diğer tektanrıh dinlerde de, ikinci sınıf, "insanla mal arasında, insandan çok mala yakın bir varlık" olarak görülmüş. Seriat sistemi bu konuda daha ileri gitmiş. Ama, kadın konusunda Hz. Muhammed'in, düşündürücü, diğer tektanrıh dinlerin kurucularının düşüncesiyle aynı doğrultuda.

Örneğin, kadının başının ortülmesi konusunda, İncil'de, Isa'dan sonra Hristiyanlığı yayan kişi olarak bilinen Pavlus'un şu sözleri yer almaktadır: "...her erkeğin başı Mesih (Isa), ve kadının başı erkek ve Mesih'in (Isa'nın) başı Allah'tır... başı örtüsüz olarak dua eden... her kadın, başını küçük düşürür, çünkü traş edilmiş olmakla bir ve aynı seydir. Çünkü eğer kadın ortunuñuyorsa, saçları kesilsin; ... Siz kendi nefsinizde hükümden; kadınların ortusuz Allah'a dua etmesi yakışır mı?" (Korintoslular'a 1. Mektup, 11. Bab 3, 5, 6, 13)

Ve, kadının erkeğin yönetiminde olması konusunda, İncil'de, yine Pavlus'un şu sözleri yer almaktadır: "Ey kadınlar, kendi kocalarımıza rabbe tabi olur gibi tabi olun. Çünkü bedenin kurtarucusu Mesih (Isa) kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Fakat kilise Mesih'e (Isa'ya) tabi olduğu gibi kadınlar da söylece her seyde kocalarına tabi olsunlar." (Efesostular'a Mektup, 5. Bab, 22, 23, 24)

Yukarıdaki ahınlılar, İncil'in Isa'nın yaşamını ve öğretilerini kaplayan "Yeni Ahit" bölümünden. İncil'in, Hristiyanlık öncesi tektanrıh dinlerin öğretilerinin yer aldığı: "Eski Ahit" bölümünde, kadınlar konusunda da ba-korkunç yaklaşımlar sergilenir.

Örneğin, Tevrat'ın Tesniye Kitabı 22. Bap'ta, evlendiginde bakire olmayan kadının taslanarak öldürülmesi gerektiği ve evli bir kadının zina yapan erkeğin ve (doğal olarak!) kadının da aynı biçimde öldürülmemeleri gerektiği; yine Tesniye Kitabı 23. Bap'ta da, bir erkeğin, karısını boşasma için, ("boşsun" anlamında) bir yazı yazmasının yeterli olduğu anlatılır.

Yine Tevrat'ın Hakimler Kitabı 19. Bap'ta, şu öykü anlatılır: Evinde yüksek sınıfından bir konak ağırlayan bir baba, konugunu tehdit eden serseri gırıuhunu oyalamak ve sakınleştirmek amacıyla, konugunun cariyesiyle birlikte kendi "ere varmamı" (bakire) kızını, bu gırıuhu teklif eder ve "onları (kendi kızıyla cariye!) alçaltın, ve gözümüzde iyi olanı onlara yapın; fakat bu adamın böyle bir alçaklıktı etmeyein," der. Yani, soylu erkek konuğu korumak amacıyla onun cariyesi ve evsahibinin (bir mal olarak kabul edildiği anlaşılan) kendi öz kızı, gözden çıkarılır. Kadının önünde toplananlar da, zavallı cariyeyi, şafak sökeni dek alakoyarlar. Bu arada ona, (kendi) "gözlerinde iyi olanı" yapmakta geri durmazlar. Bunu, cariyenin saliverildikten sonra, efendisinin kapısının önüne anacak "sürünerek" gelebilecek durumda olmasından anlarız. Cariye, bu kez, gün ağarınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyardırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusu değildir. Efendisi, sabahleyin niyetet uyandırınca dek, kapının önünde beklemek zorundadır. Çünkü, kapıyı vurup efendisini uyandırması, onu rahatsız etmesi, sözkonusudropIfExists.

lumunda kadının, onurlu ve saygınlı bir yerinin olduğunu anlatıyor. (bkz. a.g.e. s. 31-36) Bunun, Hz. Muhammed'in ilk eşi Hatice'nin, ticaretle uğraşan, zengin ve saygınlı bir kişi olmasından da anlıyoruz. Bilindiği gibi, Hz. Muhammed, Hatice'nin kervanlarında çalışıyordu. Prof. İlhan Arsel'e göre Seriat öncesi Arap toplumunda kadın giym kuşamında, dilediği işi ve eşi seçmekte özgürdü.

Prof. İlhan Arsel'in yapıttında yeterince vurgulanmayan bir gerçek var. Seriat öncesi Arap toplumunda kadın konumu yalnız "onurlu ve saygınlı" değil, aynı zamanda **üstündü** de.

Örneğin, Seriat öncesi dönemde Arap kadınlarına tamamen "dilediği an kocasını boşama hakkının" (a.g.e. s. 33) erkeklerde tattınip tamamadığını bilmiyoruz. Oysa, Seriat öncesi Arap toplumunda çok kocalı ailenin (*polyandri*) yaygın olduğunu biliyoruz. Erkekler, karılarının kabilelerinde yaşarlar. Boşanma işlemini kadınlar başlatır. Kadın, çadırını üç gece üstüste doğu yönüne çevirirse, kocası kövülmüş sayılırdı ve bir daha karısının yanına gitmezdi. (Barbara Walker, *Women's Encyclopaedia of Myths and Secrets*, Harper and Row, 1983, s.51)

Seriat öncesi Arap ailesi anaerkildi. Çocuklar, annelerinin ailesinin yanında kalırlardı. Biyolojik anlamda anne-babaklı, o denli önemli değildi. (Barbara Walker, a.g.e.)

Seriat öncesi Arap toplumunda miras annan kızı geçerdii. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Ali'nın halifeliği konusunda çıkan tartışmanın da, anaerkil gelenekle babaerkil gelenegin çatışmasından kaynaklandı. Çocuklar, annelerinin ailesinin yanında kalırlardı. Biyolojik anlamda anne-babaklı, o denli önemli değildi. (Barbara Walker, a.g.e., s.52)

## Peygamber ölünce saz çalıp oynayan kadınlar

Kuran'ın Evrensel Mesajı konulu bir toplantıda konuşan, eski Diyanet İşleri Başkanılarından Prof. Süleyman Ates, İslam'ın bütün tektanrıh dinlerin ortak adı olduğunu, "namazda Teyrat'tan ayetler" okunabileceğini ve "okunan bu ayetler Kuran'a uygunsa, o kişinin namazının geçerli," olduğunu söylemiş. (Milliyet, 20/3/90)

Prof. Süleyman Ates, aynı konuşmasında, Teyrat, İncil ve Kuran'da yer alan ortak çağ-

### Seriat öncesinde

Prof. İlhan Arsel, Seriat öncesi Arap top-

nlardan örnekler vermiş, (Prof. Süleyman Ateş'in konuşmasında verdiği örnekler, her üç kitapta yer alan kadın konusundaki çağrılar da okunabilir.)

Tekrarlı dinler gibi, daha önceki çok tanrı dinler de ortak özellikler taşırdı. İslamiyet öncesinde Mekke'de, üç hilalin simgelediği Manat üçüsünü oluşturan Al-Lat, Uzza ve Kore adlı tanrıçalara tapıyordu. Tanrıça dinlerinin bir ortak özelliği, erkeklerin kurban edilmesiydi. Kırık kıyılarındaki Taurus'da, rahibeler kıyıya çıkan her erkeği kurban ederler ve kafasını bir haç'a civilerlerdi. Hierapolis'te (Pamukkale), tanrıçanın kurbanları, tapınağındaki yapay ağaclarla asılılardı. Attika'da, tanrıçaya, kurbanlarının boynundan alınan kan sunulurdu. (Barbara Walker, a.g.e., s.58)

Tanrıça dinlerinin bir başka ortak özelliği, rahibelerin fahislik ve tefecilik yapmalarıydı. (Bkz. Reşit Ergener, *Anatanrıçalar Diyan Anadolu, Yalcın Yayınları, 1988*) Tapınak fahiselerini koruyan Babil tanrıcasının adı **Har'**ı ve rahibeler, tapınakların **Haram** adlı bölümünden bulunurları. (Barbara Walker, a.g.e., s. 374) Şeriat öncesi dönemde (cahiliye) Manat üçüsüne tapınan Kabe'de, kutsal taşın saklandığı bölümün adı da **Haram**'ı.

Hı. Muhammed ölünce, Hadramut'lu bazı kadınların saz çaplı oynadıklarını ve bazı fahiselerin onlara katıldıkları anlatılır. Burada sözü geçen fahiselerin, birer rahibe olduğunu ve Şeriat öncesi (tanrıça) dinini canlan-

dirmayı amaçladıkları düşünülebilir. Halife Ebu Bekir, Hadramut emirine, bu kadınların bileklerini kesmesini ve onlara yardım eden erkekleri öldürmesini emreder.

### Değişik bir yazı

Bu yazımı, benden *Görüş* dergisi için, genelde yazardıklarımın "değişik" bir yazı yazmam istenince yazdım. Dolayısıyla, yazının son bölümünde "değişik" bazı görüşler ileri sürecekim.

Son yıllarda, çoğu kadın kimi araştırmalar, tarihi yemden yazıyor. ABD'de çok popüler olan *Gods and Goddesses of Ancient Europe*'n yazarı Maria Gimbutas bunlardan biri.

Bu yazarlar, uygurğu kadınların başlattığını ve ilk uygurlıkların anaerkil olduğunu savunuyorlar. Bu konuda ileri sürdürdükleri savlar, bana inandırıcı geliyor. Tarihi ve dokumacılık, çömlekçilik gibi ilk zanaatları, kadınların başlattığı kesin gibi. Tarihi yeniden yazanlar, babaerkil toplumların aksine, anaerkil toplumların barışçı ve eşitlikçi olduğunu da ileri sürüyorlar. Ben, bu konuda daha detaylı düşünüyorum. Babaerkil toplumlardan önce varolan anaerkil toplumların, barışçı ve eşitlikçi olduğuna inanıyorum. Üretimin gizlerine sahip olan kadınlar, bence bu ayrıcalıklarından yararlandılar. Anaerkil toplumlar da, haksızlıklar, eşitsizlikleri ve şiddeti içeriyoordu. Dolayısıyla, babaerkil toplumun, anaerkil topluma tepki olarak olduğunu dü-

şüebiliriz. Bu anlamda, babaerkil toplumun tohumları, anaerkil toplumun içinde gizliydi.

Her neslin kaygıları, tasaları, sevinçleri, tutum ve tavırları, çocuklarıyla ilişkileri aracılığıyla bir sonraki nesle aktarılıyor. Dolayısıyla, her yeni neslin kaygı, tasa, sevinç, tutum ve tavırları, bir önceki nesilden etkileniyor. Ama, bir önceki neslin de, daha önceki nesilden aynı biçimde etkilendiği düşünülürse, insan davranışlarının, binlerce yıllık bir kahtan etkilendiği ortaya çıkarıyor. Bir başka deyişle, bugün yaşadığımız bir olaya gösterdiğimiz tepki, kendi doğal (ya da usul) tepkimiz değil de, yüzlerce ya da binlerce yıl önce yaşamış bir atamızın aynı olaya gösterdiği ve nesilden nesle bize aktarılan ve bu yolla be nimsedigimiz bir tepki olabilir. Bilgi düzeyi yükseldikçe ve bilgi yaygınlaştırıkça, insanların doğa olaylarına ve kimi insan ilişkilerine gösterdikleri tepkilerin, giderek daha doğal ve daha usul olduğu düşünülebilir. Ama, ya şama ve insanlara karşı genel tutumumuzu, bugün de büyük ölçüde binlerce yılın kalıntıının belirlediğini düşünüyorum.

Sönmürü, bize ilk atalarımızın (ya da annalarımız?) kalıtı. İnsanlar, başka insanları sönmürerek, doğanın ve başka insanların tavırlarındaki belirsizliklere karşı kendilerini güvenceye almak istiyorlar. Güvenç isteği, korkudan kaynaklamıyor.

Ozaların ve sosyalistlerin düşündeki sönmürüstüz dünyasının kurulabilmesi için, binlerce yılın kalıtı olan bu "korkunun" yenilmesi gerekiyor. ■

## Yakın bir dosta yakından mektuplar

### Dünya bizi nasıl anlar?

**E**skiden Kumbaba kıyısında kamp kurmaya gelenler, baskın filan uğrama korkusu yaşıyorlar. Issizlik gündüzleri kurbaga, geceyi yine kurbaga sesleriyle bozur, uykusu hafif olanlar çadırlarında Yeniköy dairesinin sınırlarını dileyerek tedbirlerini bastırmaya çalışırlar. Derein üstünde, dünyanın en eski sistemiyle çalışan sal, yine orada duruyor, yine iki çekilde karsıya geçiliyor da, Kumbaba kıyılarda artık hiçbir şey "eskiden" gibi değil... Villalar piträk gibi, tuğla tuğla, beton beton yanıyor, çöiniumsü kumsallara.

O toprak yılın kıyısında, derenin kıvrımlarından birinde tuğla bir inşaat eskiinden sola kıvrılınca, Mehmet Usta'nın evi var. Ev bançılık ve minibüs havuzu. Her türlü makineyi onarıyor Mehmet Usta. Bir eli sekat da olsa, oğlunu iki elini kullanır, yine onarır. Mehmet Usta'nın bahçesi içindeki "müsitemil" ta, o garip kiracı oturur. Mehmet Usta'nın: Daniel de Souza. Arkadaşları ona "Dany" de derler. Bir adı daha var, Türkiye'de edinmiş: Danyal...

İlk kez karşılaşlığında o evin kiracısı filan değildi. Geçip karşımı oturdu, Tomris Uyar'ın hediye paketinden çakar. Tomris, "Ev arıyor oralarда" demişti. Kırıkça bir Türkçe konuşuyordu Daniel de Souza. Adamın Portekizce olduğunu, babasının Doğu Almanya'da yaşayan bir Polonyalı yazar olduğunu, kendinin ise İngiliz söyleşegini ilk hamlede öğrendi. Türkçesini Türkiye'de öğrendiğini anlamam da ikinci hamlede oldu... Üçüncü hamle çarptı: Türkçeyi nasıl öğrendiğim sorusum. "12 yıl hapiste kaldım..." dedi, vurgular yanlie bir cümleyle. Ve bir sevinçle gülüdü ki, anlatılı gibi değil.

Şaşkınlığım, onu durumu açıklamak sorunda bırakı neyse ki. "Eğer Türkiye'de hapse atılıp 12 yıl yattıysaydım, basit bir matematik öğretmeni olarak sürüp gidecekti hayatım..." dedi. "Oysa şimdi bir yazar oldum. Bunu Türkiye deki hapishanelere borçluyum." Yine sevinçle sitti. Oysa ben hâlâ kendimi o sevinçe kahılacak gibi

palliatim; yüzümü buruştururdum. "Ben de üzüldüm bini içeri almıyorum. O yüzden burada bir ev arıyorum, kendimi hapsedeceğim" diye, acıma kalıdırmayı belirtti.

Sonra çıktıktıktan sonra: "Under the Crescent Moon" kitabı adı: "Hilal Altında" diye çevrilebilir. De Souza'nın hapiste tanık olduğu olayların kısa öyküleri. Kitabın başında, "Dünya'nın en yanlış anlaşılmış ulus Türklerde..." diye bir ifade var. Türk nüfusunun kaçta kocamanın hapiste olduğu düşünülmüş, diğer uluslararası aynı durumu nasıl yaşadıklarıyla karşılaşmışsa, bizleri hapiste tanyan birinin böyle bir yargıya varması belki doğaldır, diye düşündüğümü anımsıyorum. Tüm günahlarımızın, hatalarımızın, yaşadığımız bir sürü yanlışın arasında "bizi kimse anlamadı." için olduğunu farkedip hâli bir iç rahatlığı da duymadım değil... Ne yazık ki birkaç dakika bile sürmedi. İçimdeki şeytan durttu; bir soru sordum: "Yanlış anladığımızı düşündüğünne göre, doğrusunu da turketmem olmalısun. N olur söyleşene, asla biz neyiz?" dedim. Amerikalı bir toplum bilim profesörünün adını taşıyan bir kuraldan söz ettii. Bir toplumun genel davranışlarını açıklayıp bu kural ve nedense az gelişmiş toplumlarda doğru çıkarmış. Kültürtümesi olası bir olay varsa, sen istedigin kadar söyle doğru iteke, olay mutlaka olumsuz sonuçlanır. Türkiye, bu kuralın son derece geçerli olduğu bir yerimiş ve Türk insanları da boşu boşuna suçlanıp boğulmuş. Zaten başka türfisi olamazmış. Kader gibi bir şey geldi bu kural bana. Demek başımıza gelmeyeceğimiz bir şey yok. Bizi "ötekiler" in anmasını beklememiz gerekiyor. Bunun için de, sık sık Souza'nın hapislerde olmasına lâzımtır. Böylece dünya bizi anlar, biz de rahat ederiz.

Açaba birkaç Danyal-Danny-Daniel de Souza'yı elde etmek yer kalmış mı cezaevlerimizde. Kalmadıysa yer açılam. Ulusça hayırımıza olacağına kesin inanmaya başladım.

Zeynep Avcı

# SERMAYE PİYASASI VE ENDÜSTRİYEL DEMOKRASI

*Türkiye, kapitalist sistemin biraz da modası geçmiş bir kurumunu geliştirmeye çalışacağı yerde ekonomiyi demokratikleştirmelidir.*



Kapitalist sistemin bir kurumu olan sermaye piyasası savunular, sermaye piyasası yolu ile kaynakların daha etkin kullanılacağı, mülkiyetin tabana yayılacağını, halkın kapitalizminin gelişeceğini savunurlar. Etkileyici sözler her zaman gerçeği yansıtıyor. Sermaye piyasası, uygulamaya ve sonuçlarına bakıldığına ne kaynak kullanımında etkinlik yaratır, ne birimleri artırmır, ne halkın kapitalizmini gerçekleştiren bir kurumdur. Ucuz fon elde etme ve/veya riski paylaşma şansı olan veya başkasının parasıyla iş çevirmeye uğraşan iş adamları ile havadan inme vurgusal (spekulatif) kazanç peşinde olan kişiler bu paranın başta aktörleridir. Sermaye piyasası ve onun bir yardımcı kurumu, organize olunan menkul kıymetler borsaları ile, mülkiyetin yaygınlaşacağına hatta endüstriyel de-

▼ İşyerlerinde yönetimle katılma. Şu anda endüstriyel demokrasinin temel ölçütlerinden olan yönetimle katılmaktan uzaklar.

mokrasının gerçekleşeceğini savunmak gerçekçi bir tutum olmaz. Sermaye piyasası, ne demokratikleşmeye, ne işyerinin, iş koşullarının insancılıştırılmasını ne de çalışanların örgütte etkinliğinin artmasını sağlar.

İşyerlerinin demokratikleşmesinin genelde üç ölçüsü vardır. Bunlar (i) karar alma yetkisinin, erkinin, (ii) bilginin, (iii) kârin paylaşılmasıdır. Karar alma yetkisinin, erkinin paylaşılması, yalnız çalışma koşulları, çalışma ortamı ve personel kanunları ile sınırlı olmamalı, genel amaçların belirlenmesi, izlenmeyecek politikaları da kapsmalıdır. İşletmelere ilişkin bilgilerin paylaşılması, temel mali tablolardan kamuya açıklanması gereklidir. Kârin paylaşılması, bir yandan verimliliğin artmasına yönünde etki yaparken, diğer yandan ulusal gelirin hakça dağılımı ve çalışanların ulusal gelirden daha fazla pay almaları gibi bir sonuç da doğurabilir.

Çalışma koşulları ortamı, kişiligin gelişmesine, esnekliğe, özgürlüğe, başarılı olma arzusuna katkıda bulunmalı, çalışanlar açısından işin çekiciliğini artırmalıdır. İş koşullarının insancılıştırılması ile bu amaçlara ulaşma ifade edilmektedir. İşyerlerinin arınalarına ulaşabilmesi, verimliliğin, kârlığın artması için, çalışanların daha etkin bir şekilde katılımının sağlanması, örgütsel yapının daha esnek şekilde getirilmesi önem taşımaktadır.

## Endüstriyel demokrasinin gerçekleşmesi ve gelişmesi

Endüstriyel demokrasisinin gerçekleşmesi ve gelişmesi için uygulanan başlıca yöntemler, (i) toplu görüşme ve sözleşme yolu ile yönetimle katılma, (ii) karma danışma komiteleri yolu ile yönetimle katılma, (iii) işletme komiteleri, ve işçi delegeleri aracılığı ile yönetimle katılma, (iv) birlikte yönetim, (v) öz yönetim veya doğrudan doğruya yönetimle katılma, (vi) çalışanların, emekçilerin işletmelerde ortaklığıdır.

Toplu görüşme ve sözleşme yolu ile yönetimle katılma:

Toplu pazarlık yolu ile çalışanların yönetimle katılması, genelde ABD'de sendikalardan benimsediği bir yöntemdir. ABD'de sendikalar, çalışanların hak ve çıkarlarına, yönetimin karşısında yer alarak, fakat toplu görüşmelerde sözleşmelerle işletmelerin yönetimini doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkileyerek, yönetim yetkisinin paylaşılarak daha iyi korunacağı anlayışı içindedir veya böyle bir görün-

tü vermektedirler. Toplu sözleşmelerle çalışanlara, sendikalara, mali konularda, personel konularında (öcrete göre verilecek iş, kâmların işe alınması, işçilerin yeni işlere aktarılması, iş değişiklikleri, terfiler, disiplin, ücret, işten çıkışma, tazminatlar, kadem sorunu, konut edinme, sigorta ödenekleri, üretmeye göre personel politikasının ayarlanması) yardımlarda, teknik değişimlerde, kararlara katılma ve/veya bu konudaki kararları etkileme olağanı tanıtmaktadır. Ancak uygulamada toplu sözleşmelerin endüstriyel demokrasinin demokratikleşme, insancılıştırma ve katılımcılık olarak nitelendirilen üç ölçütünü gerçekleştirdiği söylememez.

İşçi temsilcileri aracılığı ile yönetimle katılma:

Yöneticilerin, işletme ile ilgili sorunların çözümünde işçi temsilcilerine danışmaları, yönetimle katılmanın, en zayıf, en etkisiz şeklidir. Bu yaklaşım, işçilerin ve işverenin temsil edildiği karma danışma komitesi oluşturmaktadır. Bu karma komite, özellikle, işçilerin güvenliği ve sağlığı, işçilerin eğitim ve öğrenimi, üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, malzemenin en iyi şekilde kullanımı, verimliliğin artırılması, çalışma saatleri, işçilerin düzenlenmesi, konularında yönetimle danışmanlık yapmaktadır. Bu yaklaşımın veya düzeneğin (mekanizmanın) endüstriyel demokrasi açısından etkili bir yanı olmadığı açıktır.

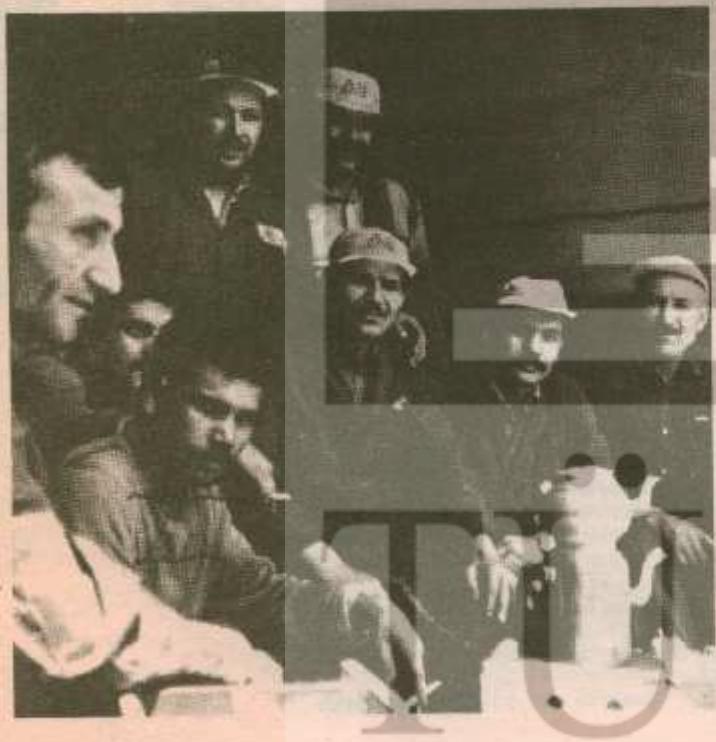
İşletme komiteleri ve işçi delegeleri aracılığı ile yönetimle katılma:

İşçilerin seçtikleri temsilcilerden oluşan işletme komitelerinin genelde sosyal, personel, ekonomik ve teknik konularda yetki ve görevleri bulunmaktadır. Karma danışma komiteleri ile işletme komiteleri ve işçi delegeleri aracılığı ile yönetimle katılma arasında ilk bakışta bir benzerlik görülebilirse de, bu iki yaklaşım ve yöntem etkinlik dereceleri bakımından birbirinden farklıdır. Birden fazla işyeri olan kuruluşlarda, alt işletme komitelerinin yanı sıra merkezi işletme komiteleri de oluşturulmaktadır.

İşletme komiteleri ve işçi delegeleri aracılığı ile yönetimle katılma, toplu görüşme ve sözleşme, işçi temsilcileri aracılığı ile yönetimle katılma göre, endüstriyel demokrasi açısından anaca daha uygun olduğu kuşkusuz olmakla beraber, yeterli olmadığı görülmektedir.

Birlikte yönetim:

Birlikte yönetimin esasını, çalışanların işletmelerin yönetiminde temsilcileri aracılığı ile



yöneticilerin yanında işletmenin organlarında yer alarak, onlara birlikte sorumluluğu ve yönetime katılmaları oluşturur. Çalışanlar, özellikle, sosyal, personel ve ekonomik konularda yönetimde katılımlıdır. Ancak uygulamada ekonomik konularda yönetimde katılıma, sadece bilgi alma ile sınırlanmış olup, işletmenin üst düzeyde yöneticiye katılma genelde söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle pratikte, çalışanların iktisadi konularda yönetimde katılımlarından söz edilemez.

#### **Oz yönetim-doğrudan doğruya yönetim:**

Yugoslav örneğinden esinlenerek öz yönetim veya doğrudan doğruya yönetimin esasları şöyle özetlenebilir: Bu yaklaşımında işletmelerin yönetimi doğrudan doğruya fabrika da çalışanların elindedir.

İşletme, iç organ tarafından ortaklaşa yönetilir. Bu organlar, (i) işçi konseyi, (ii) işçi yönetim kurulu, (iii) müdürlür. Organlar, anonim ortaklıktaki yetkili organlara benzebilir. İşçi konseyi işletmenin en geniş yetkilere sahip organizatör. İşçi konseyi, anonim ortaklıklardaki genel kurul gibi, bütçebilanco, kár-zarar tablosunu onaylama, kár dağıtımını, yatırımların yapılması için gerekli fonların ayrılması konusunda karar verir ve işçi yönetim kuruluunu seçer. Yönetim kurulu ile müdürlün yetkileri de anonim ortaklıklardaki benzerleri ile hemen hemen aynıdır. İşletmenin günlük yönetimi müdürlün elinde olup, müdür pratikte işletmenin gerçek yöneticisidir.

#### **Çalışanların işletmelerde ortaklığı (Employee stock ownership plan):**

Son dönemlerde ABD'de örnekleri gelişen bu uygulamada, çalışanlar işletmede pay sahibi olduklarıanda, karar alma, bilgi edinme, kár paylaşımı konusunda yetkileri ellerinde tutmaktadır.

### **Sonuç**

Endüstriyel demokrasinin üç genel ölçüsü, demokratikleşme, işyerlerinin ve koşullarının insancıllaştırılması, ve çalışanların örgütsel etkinliklerinin artırılması, yönetimde etkin bir şekilde katılmalarıdır. Bu açıdan bakıldığından, sermaye piyasasının endüstriyel demokrasiye bir katısı yoktur, bir anlamı da yoktur. Türkiye, çeşitli özendirici önlemlerle, kapitalist sistemin biraz da modası geçmiş bir kırımu geliştirmeye çalıştığı yerde, hem ekonomik kalkınmayı hızlandıracak hem de endüstriyel demokrasının gelişmesine katkıda bulunacak yöntemleri ve kurumları geliştirmek durumundadır. Türkiye'nin gerçek demokrasiye ulaşabilmesi için, ekonomiyi demokratikleştirmesi zorunludur. Birlikte yönetim, öz yönetim, çalışanların işletmelere ortaklığı düşünülebilecek çözümlerdir. Bunlardan esinlenerek Türkiye'nin koşullarına, amaçlarına uygun yeni yaklaşımlar, yeni yöntemler de geliştirilebilir.

TÜDÜK

## **SÖZÜM SANADIR**

# **Çevre kirliliği**

**C**evrecilik" toplumsal gündemimizde üst sıralara yükseliyor, lütfen de oluyor. Özellikle çocukların, gençlerin gündeminde en üst sıralarda. Yönetimin pek destekler görünümesi o denli masum olmasa da, insanın dünyaya bakış açısını genetliyor için yararlı. Resmi ideoloji, "çevreciliği" politika dışı bir toplumsal uğraş gördüğünden için sevinerek destek veriyor. "Aman çevrenize bakın, gözünüzü çevreden ayrımayın, pet şşe toplayın, orayı burayı temizleyin" gibi sinden bir oyalname.

Politikası toplumsal uygulalar pek makbul oldu ya. Öyle sanılıyor. Ama Aliağa'da halk çocuğuya, gencinle, işçisiyle, esnafıyla birlik olup "nükleer santral hayır" deince, ilgili Bakanın açıklaması hazır: "Proje yürütmektedir". Çevrecilik, cici park oyunları olmak üzere çok tatlı endüstriyel kârlarının karşısına dikilince "cis".

Önce TOPLUMSAL ÇEVRE KIRLİLİĞİ'ni tanıtmak gerekiyor.

YALAN'larla kirletilen toplumu temizlemeye başlamak gereki.

Cernobil felaketinin ardından söylenen "yalanların" hesabı sorulmalıdır. Hani "zararı bir şey yoktu", "o kadar çok radyasyon bize bir şey yapmadı", "bakın biz çaylanımızı içiyoruz" deniyordu ya, işte onların hesabı sorulmalıdır. Bu hesap sorulmadan pet şşe toplaymaya girmek biraz oyunları oynanmaya benziyor.

BASKI'larla kirletilen toplumu temizlemeye başlamak gereki.

Üniversitede gençlerde kührel bir konuda konuşma yaparken konuşmaların banda alınmasından, fotoğraflarının çekilmesinden çekinen gençler, üzerlerindeki ağır baskılardan nasıl da içtenlikle yansıtıyor. İçimiz sizlüğüm. Baskı toplumun her yanında. Baskı toplumun her kusağında. Baskı ülkenin her yamacında. Baskı altındaki insanın yardımına koşmadan kaputboğaları kurtarmak -hayvanları sevdiğimiz hâle- bir tuhaf geliyor.

TOPLUMSAL ÇEVRE KIRLİLİĞİ... Önce bunu anlamak gerekiyor.

POLİTİK ÇEVRE KIRLİLİĞİ... Önce buna karşı çıkmak gerekiyor. İç politika hesaplarına genç kızların -masum ya da değil, bizi ilgilendirmiyor- cinset imgesini «taraf» yaratılan "politik çevre kirliliği" ni toz dumanı içinde görmek gerekiyor. Kapalı kapılar ardında yürütülen her öğrenci alım-satım hesapları üstünde kurumus bir politik ortamın -her şey bir yana- demokrasi adına nası bir teliğe oluşturduğunu görmek gerekiyor.

KÜLTÜREL ÇEVRE KIRLİLİĞİ... Eşvansel kültür değerlerinin unutulurulmak istenmesi, geleneksel kültür değerlerimizin de kalıcı yanlarının değil, geride kalan yanlarının vurgulanması, kültür kaosu içinde "umarsızlığın, glösüsüğün ürünü olan arabesk" in alabildiğine serpişip gelişti "kültürel çevre kirliliği" ni topluma anlatmak gerekiyor.

"Kültürel çevre kirliliği" çokça sandığ gibi toplumun istemi doğrultusunda gelişmiyor. Tersine, sosyal-ekonomik sömürgeşenin sürdürmek isteyen politik ideolojinin kederci bir aracı olarak kitelere dayatıyor, her yolla destekleniyor, kültürün eksenini oluşturmaması isteniyor. Tipki, din bağınazının da politik nedenlerle -gene sömürgeşenin rahaça sürdürülmesi için- bileskek yaygınlaştırıldığı gibi.

ÇEVRE KIRLİLİĞİ politik bir olaydır. Temelinde endüstriyel kârların yattığı, gelişmiş ülkelerin pöplerini az gelişmiş ülkelere dökmek için yollar arayıp bulduğu, "daha çok kâr, daha çok kâr" uğruna dünyanın her yanının yağmalandığı, irmakların, toprakların, denizlerin kirletildiği bir yaşama biçimi, uluslararası şirket yağmalarını sürdürmek bir politikanın sonucudur.

"Çevre Kirliliği" oğusunu politik özdelen soyutlayarak, çocukların insancıl duygularla oynadığı bir oyuncu yerine koymak, toplumu bir başka biçimde sömürmek anlamına gelir. Bu da duyu sömürgeşenin değişik biçimini.

Çevreyi temizlemek mi istiyoruz?  
Bumuzu tıkeyip gözümüzü açalım.



# HUKUK GARABETLERİNI KANIKSAMAMAK ZORUNLUĞU

*Türk siyasal kültürü, on yılı aşkın bir süredir "Taksim Alanı Fobisi" ni tanıtmaktadır.  
Ölenler ve yaralananlar, bu resmi fobinin, sıradan mağdurları olmaktadır.*

**B**ir gariplikler ülkesi bu Türkiye; en çok da garabet hukuk düzeninin yarattığı, siyasal usdu siyasasının sürüklendiği bir dizi açımlarla, saçılıklarla örtülü bir pratik zinciri bu garipliklere yol açıyor.

Son dönemde güncelleşen birkaç olaydan, yaklaşımından söz etmek, yinelemeler içeri de, bu garipliklerden küçük bir listeyi yeniden dikkatlerimize sunması açısından yararlı olabilir.

İkinci, "Taksim Alanı Fobisi"dir. Türk siyasal kültür, on yıl aşkın bir süredir bu fobiyi tanıtmaktadır. Binlerce güvenlik görevlisi,

her yıl 1 Mayıs günü, 30 Nisan akşamından başlayarak, tam tezizatlı olarak, bu meydana tüm girişleri tutmakta, sabahın erken saatlerinden itibaren buradan geçen yaşı-genç, kadın-erkek herkes tek tek aranmakta, yeni den aranmakta, özel ya da kamu taşıtları durdurulmakta, insanlar indirilmekte, yüzleri araçlara dönük, elleri araca dayalı, hacakları iki yana açık biçimde tutularak bedenleri ve onurları açıglanmaktadır. Meydanın dört bir yönündeki arkası sokaklarda toplanan insanlar, her türlü ve uzun süreli provokasyonlarla meydana yürtümcyci kişiktilermekta, ardından silahsız bu insanların üzerine ateş açılmaktadır. Ölenler ve yaralananlar, bu resmi fobinin sıradan mağdurları olmaktadır. Binlerce (yüzlerce değil) insan gözaltına alınmaktadır, polis merkezlerinde dovtulmekte, tehdit edilmektedir. Büyüktür, hiçbir soru sulse muhatap olmadan ertesi gün salıverilmekte, yüzlerce ise Devlet Güvenlik Mahkemelerine sevk edilmektedir. Kisacası, her yıl 1 Mayıs'ta, bu Taksim Alanı Fobisi bir kara-

basına dönüştürmektedir.

Siyasal erk, bu bastırma siyasasını, saçılık bir hukuk yorumu ile meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Buna göre, yürürlükte bulunan yasalar bağlamında 1 Mayıs artık bayram olmaktan çıkarılmıştır; dolayısıyla, ülkenin bütünlüğünü bozabilecek bir girişim (teşebbüs) olan insanların Taksim meydanında toplanması yasal değildir.

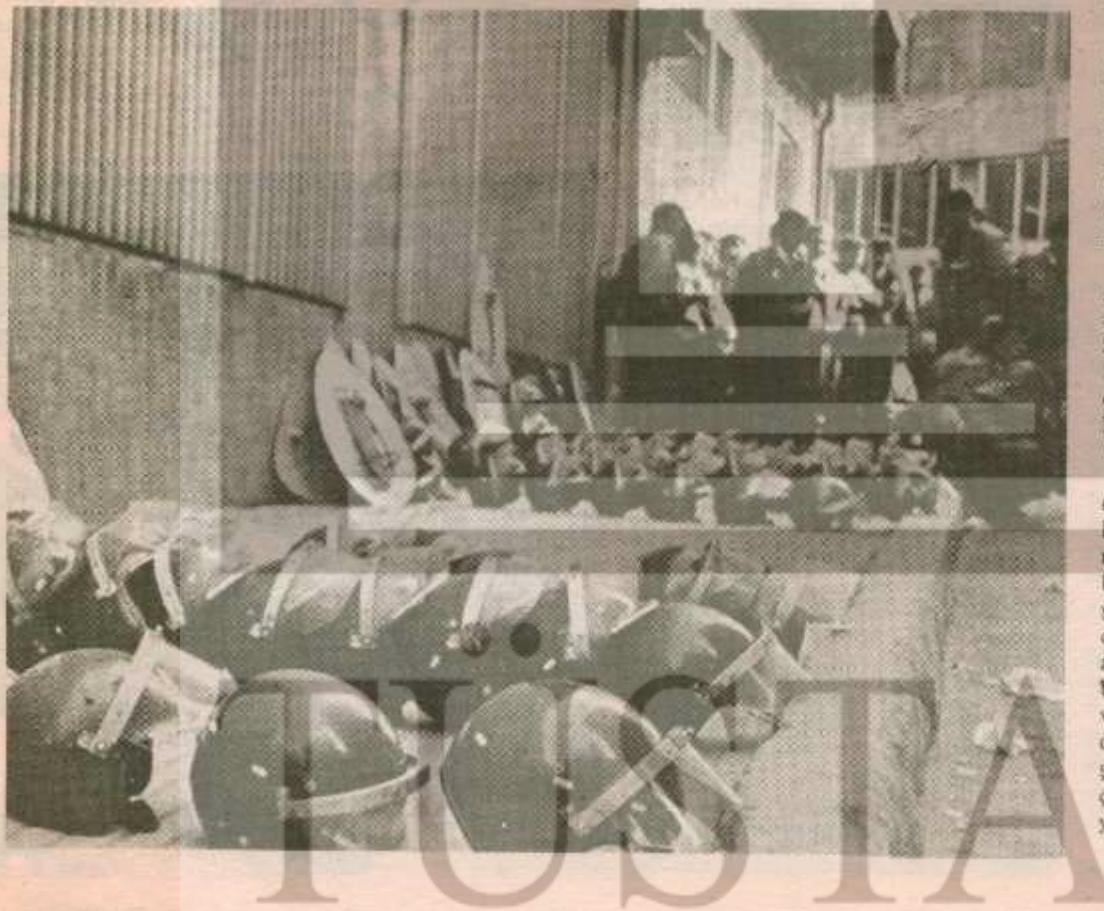
Bu yaklaşının ideolojik içeriği bir yana, hukuksal açıdan da siyasal erk'in bu yaklaşımı tutarsızdır. "1 Mayıs bayram değildir, o halde kutlanamaz" demek, örnek olsun, "caddeye dolaşmak yasal düzenlemenin dışındadır, o halde kimse caddeye dolaşamaz" demek kadar us ve mantık dışıdır. İnsanların Taksim meydanından toplu halde geçmesi ya da toplanması ya da bunu bireysel olarak yapması için, illa da yasa da yer almazı mı gerekecektir? İnsanların barış içerisinde bir dayanışma günü (12 Eylül'ün hastalıklı ürünu SHP'nin savunduğu gibi, baharın gelisini değil) kutlaması, mutlaka yasaya gereksinim duyularak mı gerçekleştirilmelidir?

Polisin, hükümetin sesi TRT'den yaptığı onca propaganda açıklamasına karşı bulabildiği 10-15 kesici alet (çakı, vb.) ve bir adet tabanca olmuştur. Buna karşılık, gözaltına 2000'den çok kişi alılmış, 200'den çok kişi DGM'ye sevk edilmiş, bir kız öğrenci felç olacak biçimde vurulmuştur. 1990, 1989'a göre daha hafif zararla atlatılmıştır. Bu kez, olduruluyor hıç değilse.

Durum, bütünlüğe İnsan Haklarına aykırıdır. Polise ates açılmamışken, polis nasıl ates açılmıştır? Soruşturma niçin açılmamıştır? Suç aleti olarak sunulan araçlarla, suçlanan kişilerin sayısı arasındaki dengesizlik nasıl olur da hiçbir üst idari birimi soruşturma için harekete geçirmez? Bu durum, yürürlükteki 12 Eylül hukukuna da terstir.

İkinci örnek, Hasan Celal Güzel vakasından getirilebilir. Kısım herkes, Güzel-Mumcu vakası hakkında üç aşağı beş yukarı aynı şeyleri söyledi. Ne ki, hukukun garabetine, insan haklarının tipik ihlaline ilişkin şu ayrıntı gözden kaçtı. Polis, bayan Mumcu'nun evine gitti, arama yaptı. Basında yer alan bir arama zapiti var. Buna göre, polis, bayan Mumcu'ya arama yapacaklarını, izin verip vermeyeceğini belirtti. O da, izin verdi. Arama sonunda bir şey bulunamadı ve bu şöyle kayda geçirildi: "Ne kovuşturulan suça, ne de yürürlükteki yasalara göre suç sayılabilcek bir seye rastlanılmamıştır".

Bu arama zabit, İnsan Hakları ihlalinin ti-



# 1 MAYIS DERSLERİ

*Bütün dünyada, en sıradan insan hak ve özgürlükleri içinde yer alan, "toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı" ni gasp eden iktidar, 1 Mayıs'ta gerçek yüzünü sergiledi.*

pik bir ittifatıdır. Birkaç nedenle: Bir kez, polisin, arama yapmaya gittiğinde elinde yargı yerinden alınmış bir arama izni bulunmadığı anlaşmaktadır. İkincisi, polis aramada sadece kovuşturulan /soruşturulan suça ilişkin kanı bulma peşinde olmamıştır. Hem, örneğin, diyelim ki gizli belgeleri ya da örneklerini aramış, hem de, yürürlükteki yasalara göre suç teşkil eden başka bir şey olup olmadığına bakmıştır. Diyelim ki, bir başka suç delili bulsaydı, örneğin, bir parça uyuşturucu yahut rühsatsız silah bulsaydı, ne olacaktı? İnsan Hakları Hukukunda böyle yetkisiz aramalarla bulunan kamiller dayanılarak dava açılmıştır. Çünkü bu tasarruf, kural olan, mesken dokunulmazlığım, özel yaşamın gizliliğini korumak yükümlülüklerini ihlal eder. Ayrıca, esas ve şekil olarak, bizde arama işleminin de hukuka aykırı olduğunu gösterir.

Üçüncü örnek, güneydoğu devlet güvenlik güçlerinin pratiklerinden getirilebilir. Bilişti gibi 413 ile başlayıp 425'e dek birbirini ardına çıkarılan KHK'nın anti-demokratik, anti-özgürlükü ve evrensel İnsan Hakları standartlarına aykırı düzenlemeleri ile, güvenlik güçlerinin tasarrufları üzerine bir gizlilik perdesi çekilmiştir. Hem yargısal, hem de kamuoyu denetimi yolları tıkanmıştır. Çatışmalara ilişkin resmi açıklamalar yapılıyor: "Güvenlik güçlerinin arama ve tarama faaliyetleri sırasında bir grup terörist ile temas sağlanmış ve dur ihtarına ateşle karşılık verilmesi sonucu çıkan çatışmada şu kadar terörist olsa silahlarıyla birlikte ele geçirilmiştir".

Şu sorular yanıt bekliyor. Hemen her gece TRT'den yapılan bu resmi ve matbu açıklama doğru mudur? O kişiler gerçekten terörist midir? Gerçekten ateş açmış midir? Ateş açsa bile, etrafıları çevrili ve nihayet silah ve mermisi sınırlı olduğuna göre, öldürülmeden yakalanmaları mümkün değil midir? Güvenlik güçleri dur ihtarında bulunmuş mudur? Bütün bunları denetleyecek hukuk kurum ve süreçleri var mıdır? Çalışmaktadır? Basın üzerinde niçin sansür uygulanmaktadır? Sorular uzattılabilir. Bu her bir soru, evrensel olarak tamnan ve korunan İnsan Haklarına ilişkindir. Yanı verilememesi, yahut verilenlerin inandırıcı olmaması, ihallerin varlığına karine biçimler.

Doğrusu mevcut pratikler dikkate alınınca, bu resmi açıklamada terminolojik mantık zaafı daha da sırrıtıyor. Bir kez, olsak ele geçme diye bir şey olmaz. Ele geçirme, canlılığı gerektirir. İkincisi, arama ve tarama faaliyeti tümcesindeki "tarama" sözcüğü kuşku uyandırmaktadır. Daha çok silahlı insanların taranması anlaşılmaktadır. Türkçe'de başka anlam yoktur sözcüğün, hele bunu bir de arama ile bitirtirirseniz.

Ayrıntılara dikkat ve şartsızı gücünü yitirmemek; aman yitirmeyelim.



şçi sınıfının uluslararası birlik mücadele ve dayanışma günü olan 1

Mayıs 100 yıldır,

dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinde kutlanırken ülkemizde ise 1 Mayıs'lar sürekli olarak yasaklanmış ve egemen güçlerce kanlı terör günlerine çevrilmiştir. Bütün dünya ülkelerinde, en sıradan insan hak ve özgürlükleri içinde yer alan, "toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı" ni gasp eden iktidar, 1 Mayıs günü uyguladığı terörle "demokrasi" demagogisine de son vermiş ve gerçek yüzünü sergilemiştir. 1 Mayıs günü kendi yurttaşlarına ateş açtıran bir iktidar, aslında demokrasi talebini ve "insan hakları" özlemini taramayaALKIŞMIŞTIR. 1 Mayıs 1990'da yaşananlar, ülkemizde son 20 yıldır en çok kullanılan sözcüklerden biri olan "terör"ün, gerçek kaynağını da açığa çıkarmıştır. 1 Mayıs 1989'da dünyada kan dökülen tek ülke Türkiye idi. 1990 1 Mayıs'ında göstericiler üzerine ateş açılan tek ülke yine Türkiye olmuştur. Sadece bu iki örnek bile, ülkemizdeki siyasal rejimin "demokrasi" olarak tanımlanamayacağını gösterdiği gibi; iktidarın, halkın en sıradan demokratik istemleri karşısına bile terörist bir kimlikle çabuklaştıracak bir kez daha kanıtlamıştır.

Geçtiğimiz 1 Mayıs'ta yaşananlar, işçi sınıfı ve sosyalist hareket için çok önemli derslerle doludur. Bu yazda, söz konusu derslerin neler olduğunu ve nasıl değerlendirilmesi gerektiğini derinlemesine tartışmak yerine, soruna dikkat çekmek ve bir tartışmayı başlatmak için adım atmak niyetindeyim.

1990 1 Mayıs'ı öncesinde ve sonrasında yaşananlar, devrimci hareketin, toplumsal yaşamın kenarına itilmiş, etki gücü sınırlı, politika üretme yeteneği az gelişmiş, yillardır adına konuştuğu işçi sınıfına ulaşamamış ve geçmişte varolan kitte ilişkilerini önemlidir. Özellikle yitirmiş marjinal bir hareket olduğunu, acı bir şekilde gözler önüne sermiştir. 12 Eylül'un yarattığı tahribatın ve yaşanan ağır yarılının bir ürünü olan bu nesnel durumu aşamayan devrimci hareket, 1 Mayıs'ta, bu konumu (yakın bir zamanda) ayma yeteneğinde olduğunu da ne yazık ki gösterememiştir.

1 Mayıs öncesinde, bugünün nasıl kutlanacağı konusunda iki ayrı tavır oluştu. 21 Sos-

yalist dergi adına yayımlanan ortak bildirilerde ve basın açıklamalarında; 1 Mayıs günü işçi sınıfı ve bütün devrimciler Taksim'e çağrıldı. Propaganda ve ajitasyon bu yönde yoğunlaşındı. İktidarın, "silah kullanabiliriz" ve "Taksim'e kimseyi sokmayacağız" tehditleriyle birlikte bütün dikkatler bu alana çevrildi. Kamuoyu, devrimciler iktidarı bu söz dilleşesini uzun bir süre "dişan" dan izledi. 1 Mayıs günü yaklaşıkça gerilim had safhaya ulaştı.. Polis, kurt köpekleriyle, silah talm育人yle ve düzenlediği tatbikatlarla göz dağı vermemi ve iktidardan aldığı güçle halkın tchdit etmeye sürdürdü.

Öte yandan, İstanbul'daki çeşitli sendika şubelerinin biraraya gelerek oluşturduğu platform, 1 Mayıs tarihinde Taksim'de miting yapmak için valliliğe başvurdu. Bu istem hecklendiği gibi reddedildi. Bunun üzerine sendika yöneticileri, öncü işçilerle yaptıkları toplantılarında, sınıfın 1 Mayıs'ı "üretimden gelen gücünü" kullanarak kutlamasını kararlaştırdılar. Alınan kararlara göre; Taksim alanında bir miting yapılması için şartlar sonuna kadar zorlanacak, ama bu gerçekleşmediği takdirde fabrikalarda üretim durdurularak alanlara otelecektir. Bu aşamada sosyalist dergilerden oluşan "Dergiler Platformu" da sendikalarla ilişki kurarak 1 Mayıs'ta ortak tavr almaması için görüşme talep etti. 40 sendika şubesinden oluşan "İstanbul Sendika Şubeleri Platformu" da aynı niyeti taşıdığı için ortak bir programın şartlanması amacıyla görüşmeler yapıldı. Dergiler daha önce sendikaların alacağı kararla uyacaklarını belirtmelerine karşın, Taksim konusundaki işçilerin devam ettiler. Bu arada bir Sendika Şube Başkanı da Sendikalar Platformu'ndan ayrı bir tutum benimsiyerek 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanması yolunda çağrıda bulundu. Böylece sosyalist dergiler sendikalardan uzaklaşarak duygusal bir tavırla Taksim'e gitmek kararını alıp, bunu sınıfına dayatma yoluna gittiler.

Bu dayatmadan sonra, sendikalar ve öncü işçiler bir süre kararsızlık yaşadılar. 1 Mayıs gibi önemli bir günde sosyalistlerden ayrı bir tutum almak istemiyorlardı. Ancak, asıl radical eylemin üretimi durdurmak olduğunu düşünen ve İstanbul'un her köşesini, her meydani (Taksim'de içinde olmak kaydıyla) ve her fabrikasını "1 Mayıs Alan" ilan etmenin daha doğru bir tutum olduğunu inanınca sendika yöneticisi ki bunların coğunuğu bir süre önce Genel Merkez Yönetimi

**İşçiler İstanbul'un başka alanlarında polisle çatışma pahasına 1 Mayıs'a sahip çıkıp üretimi durdurmadı olsaları, geçtiğimiz 1 Mayıs tam bir "polis bayramı" gibi kutlanmış olacaktı.**

ne karşı yürüttükleri muhalefet mücadelesi sonucu yönetimlere gelen sosyalist nitelikli kişilerdir - ve bir kısım sosyalist, işçi sınıfının giderek bir "genel grev" yapılması zorunluluğuna inanmaya başladığını, gerici Türk-İş Yönetimi'ne duyulan tepkinin had safhaya ulaşığı ve iktidara karşı duyulan öfkenin sırasılı bir patlama noktasına doğru geliştiği teşpitini yaparak; 1 Mayıs'ta öncü işçileri, işçi kitlelerinden kopararak Taksim'e götürmek yerine, İstanbul'un her bölgesinde işçi sınıfının üretimden gelen gücünü kullanarak 1 Mayıs'ın kutlanması konusunda kararlaştırdılar. Böylece 1 Mayıs'a beş kala sosyalistlerle işçi sınıfı iki farklı tavrı (politika) geliştirdi. Sendikalar Platformu 1 Mayıs'tan üç gün önce yayılmıştı bildiri ve basın açıklamasıyla Taksim de içinde olmak üzere, İstanbul'un her köşesini "1 Mayıs Alanı" ilan etti ve işçileri üretimi durdurma çağrısı.

Ahnın karara göre, sabah saatlerinde üretim durdurulacak, yakın fabrikaların işçileri bitaraya gelerek gösteriler yapılacak, ve Sendikalar Platformu'nun hazırladığı bildiriler okunacaktır. Eğer güvenlik güçlerinin herhangi bir müdahale söz konusu olursa, karşı konulacaktır. Ama geç kalınmış, çok değerli zaman, sosyalist dergilerle yapılan tartışmalara ve Taksim konusunda ortak tavrı belirlemek için yürütülen çalışmalar harcanmıştır. İyi bir hazırlık yapılabilecek, bir genel grev provası şeklinde geçme olasılığı çok yüksek olan 1 Mayıs kutlamaları, olabileceği düzeyde çok daha geri bir zeminde yapılacaktı. Ancak yine de sıkı bir çalışmaya bir ölçüde bu düzey sağlanabildi. Nitekim öyle o oldu.

İstanbul'lular, açıkça siyasi iktidarın safinda yer alan ve 1 Mayıs'ı kapalı küçük sahnlara ve yemek aralarına hapsetme nedeni olan Türk-İş yönetimine gerekli yanıt vermek için hazırlanmaya başladı. Ancak zaman çok sınırlı olduğu için her yere ulaşmak mümkün değildi. Sendikalar bölgesel kutlamalarından sonra eğer vakit kahrsıa öncü işçilerle Taksim'e gitmeyi de hedefliyorlardı. Sosyalistlerin duygusal bir kararla Taksim konusundaki israrlarını yersiz bulmakla birlikte, onları yalnız bırakmak istemiyorlardı.

Ancak burada ortaya çok ilginç ve çarpıcı bir durum çıktı. Üç-dört bin üyesi olan bir sendika Şubesi Taksim'e ancak 70-80 kişiyi götürebileceği, ama üretimi saatlerce durdurarak işçilerin coğuluğunu bölgesel gösterilere çıkarabileceğini belirtiyordu. Burada sorun işçilerin Taksim'e çıkmaktan korkmaları da değildi. İnsanların büyük bölümü 1 Mayıs kutlamalarının Taksim'le sınırlamasına karşı çıkyordu. 1 Mayıs'ın kutlanması konusunda bir yasak söz konusuydu, bu yasak Taksim'le sınırlı değildi. O nedenle bu yasak, İstanbul'un her köşesinde, Türkiye'nin her bölgesinde kırılmamayı. Bu tutum bir yanılda da basit bir mücadele taktiği olmakla birlikte bunun yanı sıra da ziddi bir politika üretme (belirleme) sorunuydu.

Nihayet 1 Mayıs günü, ilk eylemler işçi havalarında başladı. Sabah erken saatlerde Kazlıçeşme'de toplanan yüzlerce işçi işçisi, "Yasasin 1 Mayıs" sloganıyla yürüdü ve geçti. Olağan müdahale eden polis işçilerin üzerine ateş açtı. İşçiler bu saldırıyla karşı koymak polislerle çatıştılar. Daha sonra sırasıyla, Güngören, Bahçelievler, İncirli-Merter, Topkapı gibi fabrika bölgelerinde binlerce işçi sokaklara ve caudelerde döküldü. İşçilerin bu gösterilerine, Taksim'e gitme hazırlığı yapan bölgeki okulların öğrencileri de katıldılar. Değişik kolların yürüyüse gecerek Merter'de buluşmaya çalışan işçilerle polisler arasında şiddetli çatışmalar oldu. Çok sayıda kişi yaralandı. 1 Mayıs olayları sırasında yaralanan polislerin büyük çoğunluğu da bu bölgelerdeydi. Bu gösterileri beklemeyen ve bütün gücünü Taksim ve çevresine yığın polis, büyük bir şansızlık yaşadı ve hemen bölgeye takviye güç gönderdi. Yüzlerce işçi bu bölgelerde gözaltına alındı.

Topkapı sur ötesi dışında, TEK'e bağlı bütün işyerlerinde, belediyelerde, THY işletmelerinde ve yüzlerce fabrikada değişik sürelerle - ki bazı yerlerde 6-8 saat kadar varan üretim durduruldu. Kartal, Maltepe ve Cevizli bölgelerinde de işçiler alanlara çakararak gösteriler yaptılar. Daha sonra yapılan teşpite göre 1 Mayıs günü İstanbul'da yaklaşık 200 bin işçi değişik sürelerle üretimi durdurdu. Bu gerekten gerkemli bir sayıydı.

Fabrika bölgelerinde bu gösteriler olurken, tam bir kuşatma altında bulunan Taksim ve çevresinde öğlen saatlerine kadar hiçbir şey olmadı. Bu bölgeye binlerce polis ve jandarma yığılmış ve çok geniş bir alan sokak sokak kontrol alıma alınmıştı. Bölgede beş kişinin bir araya gelmesi imkansızdı. Polis insanları rastgele gözaltına alıyordu. Böylece herhangi bir insan kümnesinin oluşmasına meydan verilmeden insanlar eritiiliyordu. Saat 12.00'ye geldiğinde, Taksim'e çıkışma girişimi için Tarlabası, Harbiye, Elmadağ, Gümüşsuyu ve İstiklal Caddesi'ne gelen yüzlerce kişi henüz hiçbir şey yapamadan etkisiz hale getirilmişti. Saat 12.00'yi geçtikten sadece Tepebaşı'nda ve Harbiye'de birer kez ana caddeye çıkışma girişiminde bulunuldu ama başarılımadı. Olaylar daha çok Kasımpaşa ve Dolapdere eteklerinde meydana geldi. Taksim çevresinde başarılı bir gösteri gerçekleştirilememesine karşın, devrimciler bütün tehditlere ve polis tehdidine karşın 1 Mayıs'ın kutlamak konusundaki kararlılıklarını gösterdiler. 20 yaşındaki Üniversite öğrencisi Gülay Beçeren polis kurşunlarıyla Harbiye'de vuruldu ve felç oldu. Egemen güçler, 1 Mayıs'ta göstericilere ateş ettilerken kendi yasaklısı dahi çığlığı.

Taksim, meşrulugunu işçi sınıfının mücadele tarihinden alan ve hiçbir gücün yasaklayamacağı "1 Mayıs Alanı"dır. Ancak, 1 Mayıs'ın sadece Taksim'de kutlanmak istenmesinin hiçbir mantığı ve inanırı (gecerli) gereklisi yoktur. Bu sadece Asya toplumu olmamıştan gelen bir duygusalımızdır o kadar. Öyle ki, bu duygusalıksızlığı ve doğru politikalar üretilemesini bile engellemektedir. Nitekim devrimciler, 1 Mayıs'ta işçi sınıfından ayrı bir tutum almışlardır, ancak, büyük bir başarısızlığa uğramışlardır. Eğer işçiler İstanbul'un başka alanlarında polisçe çatışma pahasına 1 Mayıs'a sahip çıkıp üretimi

durdurmayı olsalardı, geçtiğimiz 1 Mayıs tam bir "polis bayramı" gibi kutlanmış olacaktı. Ama yine de "Taksim dayatması" yüzünden çok önemli bir fırsat kaçırdığının bilinmesi gerekiyor.

3 Mayıs günü İstanbul Sendika Şubeleri Platformu yaptığı basın açıklamasında sunular söyleyordu: "... 1 Mayıs, iktidardan bütün engellemeye kabul edilmesi, sindirimme girişimlerine ve polis terörüne karşı özürde yararlı bir şekilde kutlandı. 1 Mayıs günü işçiler üretimden gelen güçlerini kullanarak İstanbul'un her fabrikasında ve birçok meydanında mücadele bayrağını yükselttiler. Fabrikalarda değişik sürelerle üretimi durdururan işçiler, iktidardan ve düşmanlarına iyi bir demokrasi ve mücadele dersi verdiler."

Bu açıklamadaki "dostlarına" sözüne dik kat çekmek istiyorum. 21 sosyalist dergi adına yapılan açıklamada da, işçilerin eylemlerinin önemini ve izledikleri tutumun doğruluğu bir ölçüde anlaşılması görülmeliyordu. Bu açıklamada yine de sunular söyle尼yor:

"... Tüm burlara karşı, Taksim eksen olmak üzere İstanbul'un çeşitli semtlerinde işçi sınıfı ve sosyalistler çeşitli eylem biçimleriyle 1 Mayıs'ın bütün birimlerde kutlamış ve yer yer üretimi durdurmuştur."

1 Mayıs eylemlerinden çıkaracağımız sonuçları (buna dersleri de diyebiliriz) söyle sıralayabilirmiz: 1) Sosyalist hareket henüz marginal bir güç olsaktan çıkamamış ve 12 Eylül yenilgisinin sonuçlarını halen aşamamıştır. 2) Sosyalist grupların tek tek cabalarıyla marginallikten kurtulmalarının imkansız olduğu ve ancak güçlerini birleştirerek tecrit çemberini kırabilecekleri anlaşılmıştır; 3) Sosyalist hareket ile işçi sınıfı hareketinin hentiz bütünlüğe meydan okumakta uzaklığı ve bir süre daha ayrı ayrı yürüyeceği görülmüştür; 4) Sosyalistlerin politika belirleme ve günlük politik faaliyet yürütme konusunda oldukça yetersiz oldukları ortaya çıkmıştır; 5) Sınıfı önderlik etmesi gereken ya da bu savda olan sosyalistler, sınıfın gerisine (ve dışına) düşmüştür; 6) Kuşkusuz, işçi sınıfına kendisinde olmayan meziyetler yüklemek, onu idealize etmek, gücünü abartmak ve ancak mücadele içinde kazanacağı devrimciliği Allah vergisi bir olgu gibi işçi sınıfına içkin bir karakter saymak düpeli evriyermizdir. Elitizmin diğer bir ucu olan uvriyermizce karşı mücadele etmek ve işçi dalkavukluğundan biran önce kurtulmak gerektiği de aksıktır. Geçmişte büyük kesimde popülist olan sosyalist hareket, günümüzde ise büyük ölçüde (soyleme düzeyinde kalsa da) uvriyertir bir çizgiye savrulmuştur. Yayınlarının büyük çoğunluğunun adı bile "İşçiler ve..." bilmem nedir. Ancak uvriyermizde uzunuda bir yaklaşımı yine de, 1 Mayıs'ta işçilerin sosyalistlere iyi bir ders verdigini söylemek sanırıma abartma olmaya caktır.

**1990 1 Mayıs'ı öncesi ve sonrasında yaşananlar, devrimci hareketin; etki gücü sınırlı, politika üretme yeteneği az gelişmiş yıllarda adına konuşmuş olduğu işçilerin sınıfına ulaşamamış ve geçmişte varolan kitle ilişkilerini önemli ölçüde yitirmiş marjinal bir hareket olduğunu acı bir şekilde göstermiştir.**

Türkiye'nin her bölgesinde kırılmamayı. Bu tutum bir yanılda da basit bir mücadele taktiği olmakla birlikte bunun yanı sıra da ziddi bir politika üretme (belirleme) sorunuydu.

aynı süreçte bir "yan yoldan" katılmak, TBKP kendini öyle tanımlamayacak olsa bile, kendi misyonu üzerine titizlenmekten başka bir şey değildir. Kuruluş sürecine katılanların herbirisi, süreçle ilişkisini TBKP'nin kurduğu gibi kuracak olsayıdı, ortaya böyle bir süreç çıkmazdı. Demek ki TBKP "kendisi için bir ayrıcalık talep etmeyecek" olsa da, -zaten kim kim ayıralım verebili ki- kendi ayıralığını baştan koymaktadır.

Yasal birlik parti -ve ona öngelen kuruluş süreciyle- TBKP'ye, TBKP'nin kendisi tarafından bir hat çekilmektedir. Yasal birlik partisinin kuruluşu 141 ve 142. maddelerin "aşılması" (!) veya kalkmasına bağlanmamıştır. TBKP ise birleşik partile bütünlüğünü bu maddelerin kalkmasına bağlamakta, bu maddelerin kalkacağı zamana eritemektedir. TBKP'den başka her kişi ve örgüt, birleşik partinin vücut bulmasını 141 ve 142. maddelerin silinmesi olarak görünen, TBKP bu maddeler sonrasında vücut bulacağı düşünmektedir. Kendi içinde açılımımızda bu iki farklı yaklaşımın bağdaşır omadıklarını görüyoruz. Çünkü, birinci yaklaşımında, sadece 141 ve 142'yi değil, anti-demokratik bütün yasal düzeni göğüsleyerek siyaset sahnesine çıkmak, Marksist alternatifin silin ortaya koymak, meşruiyetini kendine görmek ve kendisinden almak, Marksistlerin ortak misyonunu geniş bir teorik kabul çerçevesinde paylaşmaya şimdiden hazır olmak vardır. Gene bu birinci yaklaşımında, kendi misyonunu ve varlığını başkaları için

vazgeçilmez bir zenginlik değil, başkalarının misyonunu kendisi için bir zenginlik kaynağını olarak gören ve herhalde Marksist yenileşme için birincik çıkış noktasını oluşturan bir yenileşme iradesi mevcuttur. TBKP kendisini "geçici" olarak ayırmakla, Marksist teorik ve pratik yenileşmenin bu temel çıkış noktasından da "geçici" olarak ayırmaktadır.

Aynı olmak, 141 ve 142. maddelerin ve komünist adıyla parti kurma yasağının kalk-

cağı zamana kadar "geçicidir". Bu yaklaşımında, bütün demokratların esasen fikirbirliği halinde oldukları ve rejimin demokratikleşmesi sorunu içinde mevcut bulunan önemli bir unsuru ayırip kendi varlık-yoluk sorunu haline getirmek, simgeleştirmek, eylemi bu noktaya indirmek, bunuza oyalanmak ve zaaten diğer Marksist güçlerle paylaşlamadığı, için de kendi kendisile oyalanmak vardır.

TBKP'nin, kendisi için koyduğu, ayrıcalık kabul edilmesin demekten başka, "geçici" kabul edilmesini istediği kendi durumu, ayrıca kadar geçicidir, bu da herkes için kuşkusudur. 141 ve 142. maddeler hemen bugün kalktılar veya hiç kalkmadılar, komünist adı serbest oldu veya olmadığı, yasal birlik partisine en verenler için bunların demokratik mücadelede bir yeri olmaktan başka anlamları bulunmuyor. Ama TBKP bunlara, demokratik mücadeleden soyutlanmış bir keyfiyetmiş gibi bakıldığından anlamsız göründükleri halde olağanüstü bir anlam yükliyor. Demek ki bu amaçların, böyle özel konularının nedeni ancak başka amaçlarla birlikte dü-

sünlüğünde anlaşılır.

Nitekim sosyalistlerin birlik partisine katılmak ve onunla özdeşlemek konusunda TBKP'nin başka rezervleri bulunduğu da görülmektedir. Girişimciler platformunda TBKP adına sunulan görüşe göre, kurulacak birlik parti, TKP, TİP, TSİP, SDP ve diğer sosyalist partilerin, 1960'tan önce kurulmuş yasal partilerin mirasına sahip çıkacak, dahası da Marksist teori ve pratiğin yenilenme gereğini kabul edecek, kendini bunu gerçekleştirmekten sorumlu sayacaktır. "Daha başka var mı?" diye sormaya gerek kalmadan, salt bu kadarını bile dayatma olarak algıyanları fazla hassas görmemek gereklidir; çünkü bunlar düpədüz dayatma olarak anlıyorlar. Çünkü, süreçte katılanların büyük coğulluğu bakımından bu rezervler, ters çevrilip TBKP'ye dayatılacak olan ve üstünde hasas olunması gereken noktalardır. Birincisi, TBKP'nin öngördüğü kapsamındaki bir geçmişin mirası, özellikle de olsa herkes tarafından kolayca sahiplenilecek bir miras değildir. Hiç kimse bu geçmişin, kişiler aracılığıyla olumlu taşımamasına karşı olamaz, bu mümkün de degildir ama bu geçmiş, özellikle aracılığıyla gelecekte bir yer bulmak da mümkün değildir. Kaldı ki, böyle bir talebi sadece TBKP'ler istirmektedir. Böyle bir noktası TBKP başkalarına değil de sadece kendisine dayatıyor olsa bile, kuruluş sürecine karşı bir dayatmadır. Herkes kendisi geçmişinden ve bunun yanlışlarından sorumludur, ama hiç kimse sozgelimi TKP'nin yanlışlarından ve geleneğinden sorumlu değildir. Türkiye Marksist hareketi, ortak olmayan bir geçmiş için ortak bir özelestiri platformu oluşturmayı başaramaz; dolayısıyla kurulacak birlik parti en azından kurulurken bir birleşme parti olmayacağı için, devamlılık anlamında bir miras da sahip olmayıaktır. Bu bakımından, sosyalistlerin birlik partisinin kuruluşunuhatta kuruluş sürecini aynı zamanda kendi likidasyonu olarak ele almayan herhangi bir yaklaşım kendini ister istemez ayırmış olmaktadır.

Birlik partisine TBKP tarafından konulan ikinci rezerv bu birinci noktaya sıkıcı bağlı olarak, "yenilenme"dir. Marksist literatürü gider girmez yıpranan bir kavramın gerçek bir teorik ve pratik yenilenmeye dönüştürülmesi için, olusacak partinin elverişli bir siyasal ve sosyal ilişkiler platformu oluşturucu umum...ktayız. Ama bunun böyle olacağının garantisini, kurulacak partinin bu yönde yapacağı açıklama oluşturmasız ki! TBKP bununa neyi anlatmak istiyor olursa olsun, anlaşılan, onun adına "yenilenme" dediği kendi pozisyonundur ki, bunu birleşik parti sürecine katılanların benimsemesini ummak iyimserliktir.

Başa da doğduğum gibi, yasal birlik partisiyle kendisi arasındaki ilişkiye bu aşamada herkesin aynı düzeyde gerçekleştirmesi bekleniyor. İlli, sevgili, destek, katılıma ve sahiplenme, bunlardan hangisi olursa olsun, eşit değerde bir katkı sağlıyor. Bu sadece başlangıç aşamasıyla sınırlı bir hoşgörü ve geniş kabul anlayışından değil, Marksistin siyasal mücadeleye daha geniş yaklaşımları eğilmesi gereğinden kaynaklanıyor. Birleşik Marksist partiye kendisinde varsayıdı misyonundan da bu tür misyonlar verebilenler için sorun kal-

mıyor; çünkü onlar kendisi "tamamlanmamış" yaşamalarını bu temel birlik perspektifine bağlayarak ve bağlandıktan sonra da tamamlayıcı gözle alabiliyorlar ve bu durum kuruluş sürecinde yer alanlar tarafından anlayışla karışıyor. Fakat benzeri bir çözümleme soruya yüzyüze bulunan TBKP, bir yandan, herkes için geçerli bir demokratik sorunu salt kendi sorunuymuş gibi algıladığından, sonra da bu kendi sorunu olarak algıladığı şeyi ortaya koyuş biçiminden ötürü anlayış görmüyor. Birlik parti önce şu temel profili versin, sonra 1920-1990 mirasına otursun, "yenileşmeyi" -her ne demekse bu- kabul ve ilan etsin, 141-142. maddeler kalkmış ve komünist parti adıyla parti kurmak mümkün olsun, TBKP açısından hiç bir sorun kalmayacak. Her halde o zaman birleşik Marksist parti için de TBKP diye bir sorun kalmamış olacak!

Türkiye'de, 1990 yılında sosyalizmde yana gülerin çok fazla seçenekleri yoktur. BUNDAN ÖTİR Marksistlerin de kendi aralarındaki ilişkileri hal yoluyla koymak için harcamabilecekleri fazla bir zamanları yoktur. Yapacakları acile işler ve treni kaçırıkmak üzere oldukları için değil, bu türden problemlere karşı doyum noktasına çoktan gelmiş bulundukları için. Obur yandan, kuruluş sürecinin üstünde oturmaya başlığı ve partiye niteliğini vereceği anlaşılan taban hareketi cephesinden bakiğında, herkesin kendisi geleneğine karşı sevindirici bir yabancılaşma içinde olduğu açıkça gözükmemektedir. Çoğunluk, hala geleneğin eksen olduğu tutum ve politikaları kendisi için bir lüks, kaldırılamaz bir külfer olarak görmektedir. Marksist teori ve pratiğin nasıl yenileşeceği, taban hareketi yaşamında, öyle düşünülmüş projeler içinde değil, duygusallaşarak kavranamaktadır ve yenileşmenin mayalandacağı asıl zemin burasıdır. O halde, birleşik partiye ilişkin pratik ve politik yaklaşımın, bu zemindeki gelişmelere güvə ve yön verecek tarzda olmasını beklemek çok doğaldır. Örgütü olmak bir avantaj sağlayorsa, bunda bu yönde kullanmak, birleşme sürecine yer alan herkesin bekentisidir. Bu nedenle TBKP'nin birleşme sürecindeki "geçici" olarak muhafaza ettiği özel gündemini, demokrasi mücadelede ne zaman kazanılacağı belli olmayan hedeflere bağlayarak sürekli kılmazı, bu noktası aşmış bulunanlara -TBKP'ler de dahil- anlatılması güç bir yaklaşım değil midir?

24 Mayıs 1990

**TBKP herkes için geçerli bir demokratik sorunu salt kendi sorunuymuş gibi algıladığından, sonra da bu algıladığını ortaya koyuş biçiminden ötürü anlayış görmüyor**

## Sosyalistlerin Birlik partisi girişimine ilişkin

# SORULAR-YANITLAR

**S**osyalistlerin birlik partisi girişimi Haziran Kurultayı ile bu ay yeni bir anlamlı kazanacak. Geçici yürütme kuruluşuna sürecek ilişkin bazı ilk sorular yönelttik.

► **Yerel Birlik inisiatifleri nerelerde kurulabilecek?**

Yerel girişimler İstanbul için ilçeler, ana-kentler için il, diğer yerleşim birimlerinde yerel koşullara göre il, ilçe veya bölgeler esas alınarak oluşturulacak. Demek ki yerel girişimlerin en küçük bazım ilçeler, en büyük bazım ise birkaç ili kapsayabilecek bölgeler oluşturuyor.

► **Yurt dışında da birlik inisiatifleri kurulabilecek mi?**

Evet, sosyalistlerin birlik partisini oluşturma çabasına yurtdışında bulunan arkadaşlarımız da katılabilecek. Onlar da yerel potansiyeli gözontüne alarak, kent, bir kentler grubu veya bir ülke bazında birlik inisiatifleri oluşturabilecek ve Haziran kurultayına her beş kişinin bir delegeyle temsil edilebileceği bir biçimde katılabilecekler?

► **Türkiye'deki birlik inisiatiflerinin delege seçimi oranı değişik mi?**

Hayır değil. Her birlik inisiatifinin kendi katılımcılarının beşte biri oranında delege seçerek Kurultaya gönderecek.

► **Sosyalist haraketimizin önemli bir birimi de haphanelerde bulunuyor. Onlar birlik sürecine nasıl katılabilecekler.**

Her haphanede bu birlik sürecine sempatisle bakan arkadaşlarımız birer birlik inisiatifi kurabilirler. Ve kurultaya kendi görüşlerini, eleştirilerini, karar tasarılarını yollaya-

bilirler. Daha sonra program taslağı ortaya çıktıında kendi birlik girişimlerinde bu taslağın değiştirilmesini yapıp, kurucu kongreye gönderebilirler. Hatta bu süreç içinde tahlile olan arkadaşlarını da delege olarak kongreye yolayabilirler.

► **Haziran Kurultayına kaç delege katılacak?**

Bu konuda ancak tahminlerde bulunuyoruz. Delege sayısı Türkiye ve Avrupa'da yerel girişimlere kaç kişi katılacağına bağlı. Delege sayısının iki binden az olacağı tahmin ediliyor. Yerel girişimlerden seçilmiş delegelerin yanı sıra toplam delege sayısının en çok %25'ini geçmeyecek biçimde merkezi olarak da delege tesbit edilecek.

► **Bu antidemokratik olmaz mı?**

Haziran Kurultayı bir birleşik parti kurma iradesini belli edecek ve bu süreci örgütleyecek bir kurultay. Yani henüz ortada kurulmuş bir parti yok. Kuruluş sürecinin olabildiğince kapsayıcı, etkili olması için çok sayıda insanın katılımı gerekiyor. Gönül böyle bir birleşik partiden yana olan ama yerel girişimlere çeşitli nedenlerle katılamayacak olanların katkısı alınsın mı alımasın mı? Soru budur. Yürütme kurulunda yapılan belirlemelere göre bu delege kontenjanı şu şekilde kulalımlacak: 1. Sosyalizm mücadeleinin emekçileri, 2. Bilim, sanat ve kültür adamları, 3. Yerel inisiatif toplantılarına katılmamayan kişiler, 4. Yerel inisiatiflerin kendi delegelerini belirlemelerinden sonra, birlik sürecine yeni katılanların katılımını sağlamak amacıyla yerel inisiatiflerin önereceği-

gi kişiler, 5. Sosyalist sendikacılardır, belediye başkanları, belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, meslek kuruluşu yöneticileri.

► **Kurultayın yeri, tarihi ve kaç gün süreceği belli mi?**

Anadoludan katılımı kolaylaştırmak amacıyla Kurultay 23 Haziran'da Ankara'da yapılacaktır. Salon için sözleşme şu anda imzalanmadığı için kesinlik kazanmamakta birlikte Haziran Kurultayı Atatürk Spor Salonunda yapılacaktır. Yani beş bin kişiden daha fazla insanın delege ve izleyici olarak katılımasına olanağık var.

► **Kurultayın bir gün süresi, yerel inisiatiflerden gelen delegelerin konuşma olanağımı çok kısıtlamaz mı?**

Kurultayın iki gün olması öngörülüyordu. Ancak salon kirاسının 20 milyon lira oluşu nedeniyle bir günlük bir süre zorunlu oldu. Yerel inisiatiflerin bir Kurultay sözleşmesi seçmesi ve yerel inisiatiflerde kabul edilmiş ortak görüşlerin bu sözü tarafından dile getirilmesi zaman sıkışlığına karşı bir çare olabilir. Bu sözüler, kendi yerel girişimlerindeki azınlık görüşlerini de dile getirebilir yapacakları konuşmalarda. Kurultay gece saat 24'e kadar sürecek. Yani her yerel girişimden bir kişinin konuşması için zaman olacak.

► **Yerel girişimlerin nasıl işleyeceğini belirleyen bir yönetmelik var mı?**

Boyle bir yönetmelik oluşturuldu ve dağıtılmaya başlandı. İstanbul'daki İrtibat adresine yani Oral Çatışlar, Nuruosmaniye Cadde 5/3 adresine yazarak bu yönetmelikten edinebilirsiniz.

## SAĞLIK ve TOPLUM

**Politikasının Felsefesi / Prof. Dr. Cevdet Erdost • Sağlık Politikasında Temel İlkeler / Doç. Dr. Recep Akdur • Master Plan Konusunda TTB Başkanı Prof. Dr. Nusret Fışek ile Söyleşi • Master Plan - Bir Belge - Meraklısına Sağ-Kur Kılavuzu / Doç. Dr. Caner Fidaner • Birakınız Ölsünler: Bir Sağlık Sendikası / Doç. Dr. Alpaslan Işıklı • DÜNYADA SAĞLIK PERSONELİNİN ÖRGÜTLENME, SENDİKLASMA ÖRNEKLERİ / Dr. Atıf Soyer • SAĞLIK BİLİMLERİNDE ETİK / Prof. Dr. Ioanna Kuçuradı • İŞKENCENİN TİBBİ YÖNLERİ / Dr. Ole Vedel Rasmussen • DEĞİNMELER / 14 Mart'ta Ne Oluştu? / Dr. Berna Arda • ANGARYA VE FIRÇA / Dr. Nuriye Ortaklı • İNGİLTERE'DE DOKTORLAR PARTİ KURDU / Emil Edip Öymen • KİMYASAL SILAHLARIN ETKİLERİ VE HALEPÇE / Dr. Ahmet Demiray • TÜRKİYE'NİN SAĞLIK SİSTEMİ SORUNU VE BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ / Dr. Başol Canbakın • AİLE HEKİMLİĞİ: NEDİR, NE DEĞİLDİR? / Dr. Süleyman Görgülüoğlu • INTERN HEKİMLİK: İŞ İÇİNDE EĞİTİM / Int. Dr. Mihat Balık**

**2.SAYI  
ÇIKTI**

**DERGİMİZİ SADECE ABONE OLARAK EDİMEBİLİRSİNİZ. ABONE OLMAK İÇİN:**

Abone bedeli olan 25.000 TL'yi Bilal Güneş adına İş Bankası Kızılay Şubesi: 718177 veya Ziraat Bankası Meşrutiyet Şubesi 885247-6 nolu hesaplarından birine yatırıp alacağınız dekontun fotokopisini bir mektupla birlikte Meşrutiyet Caddesi 10/44 06640 Bakanlıklar-Ankara adresine göndermeniz yeterlidir.

# TÜRK-İŞ ÇOK DEĞİŞTİ

*Türk-İş'teki değişim özelinde, Türkiye işçi sınıfının gücü ve potansiyeli anlaşılsa siyasal ve ekonomik-toplumsal yapıyı dönüştürme mücadelelerinin başarı şansı artar.*

Bugünkü siyaset dergilerde, 1980 öncesiyle kıyaslandığında gözle çarpın farklılıklarlardan biri, işçilere ve sendikalara ilişkin konuların verilen önemi yüksektir. Bu gelişim, Türkiye'de işçi sınıfının artan toplumsal rolünün doğal bir yansımasıdır. İşçi sınıfının gücünde ve etkinliğinde görülen niteliksel sıçrama yâlnızca Türkiye'ye özgü değildir. Kapitalist dünyadan 1970'lerdeki ekonomik bunalımı ve uluslararası işbölümündeki değişiklikler, az gelişmiş ülkelerde işçi sınıfının nice ve nitel durumunda köklü dönüşümlere yol açmuştur. Bu dönüşümün siyaset alandaki yansımaları ayrı ve çok kapsamlı bir konudur. Ancak bu bağlamda değerlendirilmesi gereken nokta, siyaset strateji ve taktiklerini 1980 öncesi koşullarında formülé eden birçok görüşün, işçi sınıfının konumundaki nitel değişikliği henüz görüşlerinin bütünlüğü içinde sindirimemmiş olmalarıdır. Nitel dönemdeki değişiklikler yerine kavramılmamaktadır.

Bu yetersizliğin bir örneği, Türk-İş'e ilişkin tartışmalarda gözlemlenebilir. Türk-İş'e ilişkin takımların 1951-52 yıllarına ilişkin ve geçerliliği tartışılan şartname sık sık yineleñirken, günümüzdeki gelişmeler genellikle gözlerden kaçmaktadır. Bu yazının amacı, 1987 yılından 1990 yılı başlarına kadarlığı döneminde Türk-İş'in örgüt yapısındaki bazı önemli değişiklere ilişkin toplu bilgiler sunmak. İşçi sınıfına ilişkin genel değerlendirmelerle ve "son analizde" yaklaşımıyla çizilen takımların etkili olma olasılığı düşüktür ve veya her açıdan maliyeti çok yüksektir. Türk-İş'teki değişim özelinde, Türkiye işçi sınıfının gücü ve potansiyeli anlaşılsa, sınıfın yapısı ve dinamiği kavranırsa, siyaset ve ekonomik-toplumsal yapıyı dönüştürme mücadelelerinin başarı şansı artar.

## Türk-İş nedir?

Türk-İş son 2-3 yılda çok değişti. Bu değerlendirmede, "Türk-İş" denildiğinde anlaşılmazı gereken, 1,5 milyon işçi, 800 dolayını-

da sendika şubesı, 32 sendika ve bütün bunañdan sonra da, Türk-İş Genel Merkezi'ndeki 5 yöneticidir.

Son 2-3 yıl içinde Türk-İş bünyesindeki 1,5 milyon sınıfının nasıl değiştigini her gün gazetelerde okuyoruz. 1986-87 yıllarında grevler ve direnişler istisnayıdır. Bir yemek boykotu bile önemli bir haberdi. 1988'de grev dışı meşru kitle eylemleri yaygınlaşmış ve 1989'da kitleselmiştir. 1989 dalgası geriledi ama, gerileyi dízey, dalganın başlangıç düzeyinin çok üzerindeydi. Bugün grev dışı eylem türleri günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olmuştur, meşrulaşmıştır, gelenekselleşmiştir. İşçi sınıfı mücadele yeni bir dalga için güç toplamaktadır.

1989'un meşru kitle eylemlerinin Türk-İş genel kurulunda seçim sonuçlarına gerekliği gibi yansımamış olması aceleci (ve zaman katılı) değerlendirme yol açtı. Birçok değerlendirmede, genel kurulda oybirliğiyle alınan kararlar atıldı. Çok daha önemlidir, şube ve sendika yönetimlerinde meydana gelen değişikliklere dikkat edilmeli.

## Şube yönetimlerindeki değişiklikler

1987 yılından 1990 yılının başlarına kadarlığı döneminde, Türk-İş'e bağlı sendikaların yönetimlerinde olağanüstü boyutta bir değişiklik yaşandı. Türk-İş'e bağlı sendikaların 1987 yılındaki 711 şubesinin 338'inin (%48) şube başkanları 1990 yılı başına kadar değişti.

1987 yılında Türk-İş'e bağlı sendikaların toplam 750 şubesi vardı. Bu şubelerin 30'u 1990 yılına kadar kapatıldı. 9 şubenin ise 1987 yılında başkanı yoktu. Kalan 711 şubenin 338'inin başkanı üç yıl içinde değişti.

Değişikliklerin çok büyük bir bölümü 1989 yılında olağan genel kurullarda gerçekleşti. Genel kurulların önemli bir bölümünün baş harçmeleri öncesinde veya sırasında olmasa, değişiklikler bir ölçüde sınırlıydı.

Değişikliklerin çok küçük bir bölüm ise olağanüstü genel kurulları veya genel merkezlerin anti-demokratik uygulamalarıyla oldu. Bazi özel durumlarda ise, şube başkanı genel merkezde görev alınca, eski görevinden ayrıldı. Birkaç şube başkanı ise, emekli sendikacılar konusundaki kısıtlama nedeniyle aday olmadı. Ölüm ve hastalık nedeniyle ayrılmaya da istisna durumları.

Şube başkanlarının değişimi, şube yönetim kurulunun tümüyle değiştiği anılarına gelmez. Ancak, şube başkanının rolünün belirleyiciliği ve genel kurullarda genellikle ekiplerin mücadele ettiği düşünüldüğünde, şube baş-

kamının değişimi önemli bir göstergeler olarak alınabilir.

Sendika genel merkezlerindeki değişimler ve bazı gözlemlerimize dayanarak, şube merkezlerindeki değişikliklerin büyük çoğunlukla olumlu olduğunu söyleyebiliriz. "Genel merkezlerin kendilerine muhalif unsurları çeşitli oyunlarla tasfiye etmesi" biçimindeki değişiklikler de çok sınırlı kalmışa benzemektedir.

Şube yönetimlerinde böylesine büyük bir değişiklik, genel merkezlerde derhal yansımaz. Birazdan ele alınacağı gibi, yansyan bölüm çok önemlidir. Sendikalarda şube genel kurulu ile merkez genel kurulu arasındaki süre genellikle 1-4 aydır. Bu kısa süre içinde acelesi bir sendika yönetiminin ilk görevi kazandığı yeni mevzisi sağlanmaktadır. Genel merkez genel kuruluna yönelik çabalar bu nedenle sınırlı kalabilir.

Cizelge 1'de Türk-İş'e bağlı sendikalarda 1987 yılında toplam 750 şubeden, başkanı olan ve 1990 yıl başında faaliyete devam eden 711'inin şube başkanının değişip değişmedi gösterilmektedir.

## Sendika yönetimlerinde değişiklik

1987 yılından 1990 yılına kadar, Türk-İş'e bağlı 32 sendikanın 15'inin genel başkanı değişti. Genel başkanların da dahil olduğu yönetim kurullarında da çok büyük bir değişiklik yaşandı. 32 sendikada 196 genel merkez yönetim kurulu üyesinin 97'si (%49) değişti.

Cizelge 2'de Türk-İş'e bağlı 32 sendikada yönetim kurulu üyelerinin 1987 yılından 1990 yılına kadarlığı değişme durumu gösterilmektedir.

## Yönetim değişiklikleri ve sendika-içi demokrasi

Sendika yönetimlerinin yüzde 50'ye yakın bir bölümü üç yıldan kısa bir süre içinde değiştirilmiş, sendikalarda sendika-içi demokrasi önemli ölçüde var demektir. Türkiye toplumunun bir parçası olan sendikalarda tabii ki anti-demokratik uygulamalar da vardır. Ancak şunu râhîhîla söyleyebiliriz: Türkiye'de sendikalardaki örgüt-içi demokrasi, siyaset partilerdekinden, derneklerdekinden, işçilerdekinden, tarikatlardakinden ve hepsinden de önemli, işçilerin coğğunun kendi evindekinden çok daha gelişkindir.

Anti-demokratik uygulamalara ve anlayış-



Türk-İş yönetimi. Büyük değişiklikler yaşadı. 711 subenin 338'in yönetimi değişti.

lara tabii ki karşı çıkılacaktır. Ancak, bazı anti-demokratik uygulama örneklerini genelleştirerek, sendika-içi demokrasinin Türkiye'de hiç işlemediğini, sendikalara hakim olanların uygulamalarının veya kendilerinin değiştirilmesinin mümkün olmadığını savunmak, herhalde yanlış olacaktır. Türkiye'de sendika-içi demokrasının kanalları mevcuttur. Bu kanallaradaki bazı pislikleri temizleme görevi de hepimizindir. Ama bu pislikleri göstererek kanalların olmadığını, Türk-İş'in değiştirdiğini, değiştirilmesinin mümkün olmadığını ileri sürener ve/veya sendikaları tümüyle reddederek alternatif kitle örgütlenme modellerini bugün savunanlar, kanıma, büyük bir yanlışlığı içindedir.

Türkiye'de ve genel olarak azgelişmiş ülkelerin önemli bir bölümünde, işçi sınıfının toplumsal ve siyaset konumunda 1980'li yıllarda niteliksel bir sıçrama yaşandı ve yaşamıyor.

Sendikal yapıtlar ve işleyişler, tüzüklerle veya yasalarla belirlenemez. Ülkede ve sendikada demokratik kanalların açılışı ölçüsünde, sendikal yapıyı ve işleyışı ve bu arada sendika yöneticilerini, işçi sınıfı biçimlendirir. Demokratik kanalların önemini ölçüde açık olduğu koşullarda, işçi sınıfı kendi konumuna, günde ve ihtiyaçlarına uygun yapıları er geç yaratır.

Türkiye işçi sınıfı ve Türk-İş bünyesindeki 1,5 milyon işçi son birkaç yıl içinde çok büyük bir değişiklik yaşadı. Bu değişiklik, her düzeydeki sendikacının davranışlarına önemli ölçüde yansındı. Kendi davranışlarında gerekli değişikliği yapamayan sendikacılar ise 3 yıl gibi kısa bir süre içinde büyük ölçüde tasfiye edildiler.

1987-88 yıllarında birçok kişide, Türkiye işçi sınıfına karşı bir güvenszilik vardı. İşyerlerini yaşamayanlar, görünüşteki sessizliğe kayınır ve dipten gelerek yükselmekte olan güçlü dalgayı hissedemiyorlardı. Bugün de, Türk-İş genel merkezindeki bazı eksiklikleri ve hataları görmekle yetinenler ve Türk-İş'in şube sendika yönetimlerindeki gelişmeleri izleyenler de benzer bir hata içindedir.

İşçi sınıfının tavır ve davranışları, olası gereği ve olabileceği gibi gelişiyor ve gelişecektir. Türk-İş bünyesindeki sendikalarda ve şubelerindeki büyük yönetim değişikliği, bunun göstergelerinden biridir. Türkiye işçi sınıfının çeşitli kesim ve tabakaları arasında güçlenen birlik eğilimi, sendika yapılarını değiştirmenin demokratik kanallarını temizdikçe, sendikal birliği daha bilinçli ve güçlü kıracaktır.

## ÇİZELGE 1

Türk-İş'e Bağlı sendikaların 1987 yılında şubelerinin başkanlarının 1990 yılında durumu  
(Şube Sayıları)

Sendika	Aynı	Değişti
Tarım-İş	20	13
Genel Maden-İş	3	4
Tekgida-İş	51	75
Teksif	30	12
Ağaç-İş	16	12
Başın-İş	1	2
BASS	1	1
Kristal-İş	7	6
Dok-Gemi-İş	2	3
Tes-İş	22	18
Koop-İş	10	6
Demiryol-İş	6	7
Hava-İş	-	2
Haber-İş	1	2
Toleyis	2	4
TGS	1	3
T.Maden-İş	12	24
Petrol-İş	20	5
Seker-İş	11	13
Deri-İş	3	4
Selüloz-İş	6	3
BASISEN	7	3
Çimse-İş	19	21
Türk-Metal	20	7
Yol-İş	20	17
Tez-Koop-İş	10	8
Tümritis	2	3
Denizciler Sen.	5	4
Likat-İş	3	7
Sağlık-İş	19	12
Türk-Harp-İş	12	8
Belediye-İş	38	29
TOPLAM	373	338

## ÇİZELGE 2

Türk-İş'e Bağlı Sendikaların 1987 yılında genel merkez yönetim kurulu üyelerinin 1990 yılında durumu  
(yönetim kurulu üyesi sayısı)

Sendika	Aynı	Değişti	Genel Başkan
Tarım-İş	2	3	Değ.
Genel Maden-İş	3	4	Değ.
Tekgida-İş	2	3 <sup>a</sup>	Aynı
Teksif	4	1	Aynı
Ağaç-İş	4	2	Aynı
Başın-İş	3	6	Aynı
BASS	1	8	Değ.
Kristal-İş	3	2 <sup>b</sup>	Değ.
Dok-Gemi-İş	4	1	Aynı
Tes-İş	6	1	Aynı
Koop-İş	2	3 <sup>c</sup>	Aynı
Demiryol-İş	-	5	Değ.
Hava-İş	-	9	Değ.
Haber-İş	1	4	Değ.
Toleyis	-	5	Değ.
TGS	3	3	Değ.
T.Maden-İş	3	4	Değ.
Petrol-İş	3	2	Değ.
Seker-İş	3	2	Aynı
Deri-İş	3	2	Aynı
Selüloz-İş	-	6	Değ.
BASISEN	8	1	Aynı
Çimse-İş	5	- <sup>d</sup>	Aynı
Türk-Metal	4	1	Aynı
Yol-İş	6	2 <sup>e</sup>	Aynı
Tez-Koop-İş	4	2	Aynı
Tümritis	2	3	Değ.
Denizciler Sen.	7	1 <sup>f</sup>	Aynı
Likat-İş	-	4 <sup>g</sup>	Değ.
Sağlık-İş	3	2	Aynı
Türk-Harp-İş	5	1	Aynı
Belediye-İş	5	4 <sup>h</sup>	Değ.
TOPLAM	99	97	

### Dipnotlar:

- a) Yönetim Kurulu üye sayısı 7'den 5'e indi.
- b) Yönetim Kurulu üye sayısı 6'dan 5'e indi.
- c) Hasan Basri Babalı ve İbrahim Eren'in adaylığı, yasada öngörülen koşulların yerine getirilmemiş iddiasıyla, engellendi.
- d) Yönetim Kurulu üye sayısı 7'den 8'e çıktı.
- e) Yönetim Kurulu üye sayısı 4'ten 5'e çıktı.
- f) Yönetim kurulu üye sayısı 8'den 7'e indi.
- g) Yönetim Kurulu üye sayısı 3'ten 4'e çıktı.
- h) Yönetim Kurulu üye sayısı 7'den 9'a çıktı.



89 kişi eylemci. Dipten gelen bu dalga Türk-İş yönetimine yeterince yansımadı.

# 1980 SONRASI EKONOMİ POLİTİKALARI VE SANAYİLEŞME

*"İstikrar ve Yapısal Uyum Programı" çerçevesinde uygulanan ekonomi politikaları sanayi için çok farklı bir kurumsal yapı oluşturmakla birlikte ihracat dışında beklenen etkiyi sağlamaktan uzak kalmıştır.*

## 1980

denberi uygulanmakta olan İstikrar ve Yapısal Uyum Programı (IYUP) çeşitli yönleriyle ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu yazımızda IYUP çerçevesinde uygulanan ekonomi politikalarının sanayi sektörü ile etkileşimi ele alacak ve bu sektör üzerindeki temel etkileri üzerinde duracağız. Sanayi sektörü için ileriye dönük değerlendirmelerimiz ve önerilerimiz ise bundan sonraki yazımızın konusu olacaktır.

IYUP'un sanayi ile etkileşimi ve bu sektör üzerindeki etkisi özellikle uzun bir dönem çerçevesinde ele alındığında çok çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir bakış açısından IYUP'un 1980 öncesi dönemde uygulanan uzun dönem dış ticaret ve sanayileşme stratejisinde çok köklü değişikliklere yol açtığını doğrulamaktadır<sup>1</sup>. Bilindiği gibi, uzun dönem sanayileşme stratejisi planlı karma ekonomik model çerçevesinde ithal ikamesine dayanmaktadır. Devlet, sanayileşme sürecini ve sanayi sektörü içinde yapısal değişimi hızlandıracı bir işlev üstlenmiştir. Bu işlevi yerine getirirken Kamu İktisadi Teşebbüsleri yoluyla kamu kesimi üzerinde doğrudan, başta ithalat politikası olmak üzere çeşitli teşvik politikaları yoluyla da dolaylı olarak özel kesim oluyordu. Uzun dönem stratejiye ilişkin tartışmalarда çoğu kez gözardı edilen iç temel noktayı burada yeniden vurgulamakta yarar görüyoruz:

i) Uzun dönem strateji kısa süre ile önemli bir sanayileşme atılımı gerçekleştirmiştir, hizla genişleyen ve giderek çeşitlilik gösteren bir sanayi bazının ortaya çıkmasına olanak sağlamış ve en önemli bu süreç içinde hiç kuşkusuz önemli "yaparak öğrenme" etkileri sağlamıştır. Sanayileşme sürecinde dış kaynak kullanımını önemli boyutlara ulaşmışsa da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının katkısı diğer birçok ülkenin aksine çok döviz düzeylerde kalmıştır.

ii) Gerçekleştirilen sanayileşme atılımı içerdönük dış ticaret politikalarının doğal bir sonucu olarak dış dünyadan kopuk bir gelişim göstermiştir. Bu durum etkin koruma oran-

larının çok yüksek boyutlara ulaşmasına ve imalat sanayinin alt sektörleri arasında büyük farklılık göstermesine neden olmuştur. Bunun gibi, ihracatın gelişmesi engellenmiş ve ihracat / GSMH oranı içe-döntük politikalar uygulayan benzer gelişmişlik düzeyindeki Ülke oranlarının dahi altında kalmıştır.

ii) Uzun dönem stratejinin üçüncü temel özelliği kısa dönem ekonomik gelişmelere büyük ölçüde duyarsız kalmanın doğal bir uzantısı olarak gözlenen ve zaman zaman kriz boyutlarına ulaşan istikrarsızlıktır. Dünya ekonomisinde 1970'lerin ikinci yarısında gözlemlenilen olumsuz gelişmeler karşısında dahi uzun dönem stratejide koktu bir değişiklik yapma gereği duyulmuştur, bu on yılın ikinci yarısında hızlanan enflasyon ve özellikle artan dış ödemeler dengesi güçlükleri, uzun dönem stratejinin sürdürülmesini olanaksız kılmış ve ekonomi politikalarının giderek uluslararası finans kuruluşlarının tercihleri doğrultusunda belirlenmesine yol açmıştır.

1980'den beri IYUP çerçevesinde uygulanan ve birbirini tamamlayan ve kendi içinde tutarlı ekonomi politikalarını bu bağlamda ve Öncelikle Uluslararası Para Fonu ile imzalanın stand-by anlaşmalarının ve Dünya Bankası'nın sağladığı "Yapısal Uyum Kredileri"nin öngördüğü "şartlılık" kriterleri çerçevesinde ele alınmak gerekmektedir. IYUP kapsamında uygulamaya konan politikalar sanayi için piyasa ekonomisi çerçevesinde dünya ekonomisiyle entegrasyonu amaçlamaktadır. Özel kesimde fiyatların serbest bırakılması, kamu kesiminde subvansiyonların kaldırılarak sık aralıklı fiyat ayarlamalarına gidilmesi, merkezi planlanmanın etkisinin azaltılması, yabancı sermaye teşviklerinin artırılması, devletin sanayileşme sürecinden çekilmesi, kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin ilke olarak benimsenmesi ve özellikle finans piyasalarına yönelik kurumsal düzenlemeler piyasa ekonomisine işbirlik kazandırma çabaları arasında sayılabilir. Burun gibi, esnek kur politikası, doğrudan subvansiyonlar yoluyla ihracat teşvikleri ve kademei olarak uygulanan ithalat liberalasyonu yoluyla da ihracatın artırılması ve dünya ekonomisiyle entegrasyon amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak, bazı yıllarda dalgalandırmalarla karyar real pozitif faiz uygulaması ve reel ücretlerde önemli boyutlara varan gerilemeler yoluyla emekyoğun teknolojiler ve sektörler özendirilmek

istenmektedir<sup>2</sup>.

Yukarıda ana hatları çizilen ekonomi politikalarının sanayi sektörünü ve sanayileşme sürecini önemli ölçüde etkilemesi kaçınılmazdır. Bu etki tartışılırken göz önünde tutulması gereken bir nokta bu politikalardan uzun dönem stratejiye kıyasla kısa süre ile uygulanmış olmasıdır. Kimi politikalar da yıllar icibarile dalgalandırmalarla rastlaması bazılarında ise önemli adımların ancak yakın geçmişte atılmaya başlanması olmasından IYUP'un etkilerinin tümüyle ortaya çıkmasının engellemi olabilir. Bu gelenekle karşın, aşağıda, on yıl aşın bir sürede uygulanmakta olan ve uzun dönem stratejiye kıyasla hemen her alanda farklı bir politika bazı oluşturan IYUP'un ilk etkilerini yürütmeler, büyümeye, ihracat ve istihdam gibi temel göstergeler açısından değerlendirmek istiyoruz.

### Yatırımlar ve büyümeye:

Beklentilerin aksine, dışa dönük sanayileşme modeline geçiş imalat sanayii yatırımlarında kayda değer bir artış sağlanmadan uzak kalmıştır. İmalat sanayinin toplam yatırımlar içindeki payı 1963-65 döneminde %20,1 den 1978-80 döneminde %31,3'e yükselmiş ancak 1980 sonrasında hızla azalarak 1984-86 de %20,5'e, 1985-89 da %17,5'e düşmüştür. Bu düşüş büyük ölçüde kamu yatırımlarının imalat sanayiinde hızla ulaşurma, enerji ve haberleşme gibi alanlara kaydırılmasından kaynaklanmıştır. Özel sektör ve yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir canlanma sağlanmadığından imalat sanayiinde gerçekleştirilen üretim artışı atılı kapasitelerin ihracat için harekete geçirilmesinden kaynaklanmıştır. İmalat sanayiinde 1980 sonrası dönemde gerçekleştirilen büyümeye hızı önceki dönemlere kıyasla önemli bir farklılık göstermemektedir. Orneğin, imalat sanayii üretiminde 1981-1988 döneminde gerçekleştirilen yıllık ortalama artışı (%7,7) 1973-77 döneminde gerçekleştirilenin (%8,8) sadece bir puan altındadır. Burada kayda değer bir olgu bu artış hızının son yıllarda düşme eğilimi göstermemesidir. Sanayi üretimi 1986 ve 1987'de sırasıyla %11,2 ve %9,8'lik bir büyümeye hızına ulaştıktan sonra 1988 ve 1989'da ancak %2,0 ve %2,6'lik artıslara ulaşabilimiştir. İmalat sanayii üretiminin alt sektörlerle göre dağılımı ise 1980 öncesi dönemde ara ve yatırım mal-

**IYUP kapsamında uygulamaya konan politikalar sanayi için piyasa ekonomisi çerçevesinde dünya ekonomisiyle entegrasyonu amaçlıyor.**

izerinde etkili etkilerin ortaya çıkışının ve genellikle kamu kesiminde doğrudan subvansiyonların kaldırılarak sık aralıklı fiyat ayarlamalarına gidilmesi, merkezi planlanmanın etkisinin azaltılması, yabancı sermaye teşviklerinin artırılması, devletin sanayileşme sürecinden çekilmesi, kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin ilke olarak benimsenmesi ve özellikle finans piyasalarına yönelik kurumsal düzenlemeler piyasa ekonomisine işbirlik kazandırma çabaları arasında sayılabilir. Burun gibi, esnek kur politikası, doğrudan subvansiyonlar yoluyla ihracat teşvikleri ve kademei olarak uygulanan ithalat liberalasyonu yoluyla da ihracatın artırılması ve dünya ekonomisiyle entegrasyon amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak, bazı yıllarda dalgalandırmalarla karyar real pozitif faiz uygulaması ve reel ücretlerde önemli boyutlara varan gerilemeler yoluyla emekyoğun teknolojiler ve sektörler özendirilmek

## DOKUN

## Paralı Üniversite

İarna doğru gözlenen hızla yapısal değişim süresinin 1980'li yıllarda büyük ölçüde duraksadığını göstermektedir. Bunun gibi, imalat sanayi üretim ve istihdamı içinde kamu sektörü payında önceki dönemlerde gözlenen düşme eğilimi 1980'li yıllarda da sürdürmüştür.

## İhracat:

IYUP çerçevesinde uygulanan politikaların en önemli etkisi kuşkusuz ihracat üzerinde olmuştur. 1979'da 2.3 milyar dolardan 1988'de 11.7 milyar dolara ulaşan toplam ihracat artışının %80'i aşık kısmı sanayi ürünleri ihracatından kaynaklanmıştır. Bu artışta özellikle ilk yıllarda Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracat önemli bir rol oynamıştır. Gerçekleştirilen ihracat attırmayı mümkünsememekle birlikte, ihracat artışlarının salı IYUP çerçevesinde uygulanan ve piyasa ekonomisi bazında dünya ekonomisiyle entegrasyonu amaçlayan politikalarla açıklanmayıcağı, bunun yanında 1980 öncesi dönemde kurulan ithal ikamesi sanayilerinin ve Ortadoğu ülkelerindeki piyasa genişlemesinin önemini vurgulamak istiyoruz. Nitekim ihracat performansında son yıllarda gözlenen duraksamanın da büyük ölçüde kur politikasının anti-enflasyonist bir araç olarak kullanma çabaları yanında İran-İrak savaşının sona ermesinin de etkisiyle Ortadoğu piyasalarındaki olumsuz gelişmeleri yansuttığı söylenebilir.

## İstihdam:

Gelişmekte olan ülkelerde istihdam sorunu son yıllarda giderek alternatif sanayileşme stratejilerinin etkileri çerçevesinde tartışılmaktır ve ihracata dönük modelin ithal ikamesine kıyasla sektör önceliklerini ulkenin karşılaştırmış istümlükler sahip olduğu (emek-yoğun) alt sektörler kaydırarak ve gerek faktör fiyatları yapsızındaki bozuklukları ortadan kaldırarak olumlu istihdam etkileri yaratacağı öne sürülmektedir. Ulaşabildigimiz en son veriler istihdam alanında da 1980 sonrası dönemde önemli bir gelişme görüldüğünü göstermektedir<sup>1</sup>. İmalat sanayiinde yıllık ortalama istihdam artışı 1967-73'te %4,6, 1973-79'da %11,7 ve 1980-87'de %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Gördüğü gibi, IYUP çerçevesinde uygulanan ekonomi politikaları sanayi için 1980 öncesi dönemde kiyasla çok farklı bir kurumsal yapı oluşturmak birebirlikle ihracat dışında beklenen etkiye sağlamaktan uzak kalmıştır. Yatırımların dengeli, kapasite kullanım oranlarının ulaşığı yüksek düzey, özellikle Ortadoğu piyasalarındaki özel avantajların ortadan kaldırılmış olması ve yüksek enflasyon karşısında kur politikasında gözlenen geri dönüşler, ihracat artışlarının sürekliği konusunda da hakkı kuşkulara neden olmaktadır. Bu nedenle yeni bir sanayileşme attırmı gerçekleştirmek amacıyla 1980 öncesi ve sonrası sanayileşme deneyimlerinden dersler çıkarmak ve uygulanan stratejilerden bir sentez oluşturmak gereklili görülmektedir. Gelecek sizim böyle bir amaca yönelik olacaktır. ■

## DİPNOTLAR

<sup>1</sup> Küresel sanayileşme stratejisinin amacı ve temel özellikleri için bkz. F. Senses, "1980 Sonrası Ekonomi Politikaları İngilizce Türkiye de Sanayileşme", Verte, Ankara, 1989.

<sup>2</sup> Ayrıntı için bkz. Senses, a.y.e.

<sup>3</sup> Ayrıntı için bkz. F. Senses, "Alternative Trade and Industrialization Strategies and Employment in the Turkish Manufacturing Sector", ODTÜ Çalışma Raporu, Ocak 1990.

**Ö**za'nın "alışar, alışır" sözünü pek yabanaya atınamak gerektir. Bu aziz ve mübarek toplum son onyilda nelere alışmadı ki... Bu kez de üniversitelerin paralı oluşuna alışacak.

YÖK ve Eylül döneminde ağızlarında gevelenerek söylenen paralı üniversite işi niyet 11.4.1990 günü gerçekleşti. Bu tarihi resmi gazetedede yayımlanan ve YÖK yasasının 46.maddesini değiştiren KHK ile üniversiteler paralı olmuştu. Bu değişiklik öylesine gizli yapılmıştı ki, kamuoyu, basın ve halk tam yirmi gün sonra haberli olmuştur. Partilerin haberlisi ise bugün de sessiz kalışlarıyla sürmektedir. Eskişehir bu tür olaylarda kıyamet kopardı. Şimdi ise söylendiği ve istendiği halde iki büyük parti bile suskun durmaktadır. Bunu anlamak güç. Bugün bu değişiklik 600 bin öğrenciyi doğrudan ilgilendirmektedir. Bu sayı aile bireyleriyle birlikte en az iki büyük milyonu, gelecekte okuyacakları birlikte otuz milyon insanı bulur. Ne yazık ki bunun böyle olması, üzerindeki toprağı serpilmiş ne partileri, ne örgütleri ne de toplumu ilgilendiriyor. Gelin de üzülmeyin! Özal nıçın "alışır" demekte haklı olmasın.

Paralı üniversite nasıl olacak? Aslında üniversitelerin paralı olması YÖK'le birlikte başlıdı. O zaman "küçük bir narc" diyecek topluma sunuldu. Toplum o günlerin baskılanıcı içinde bu küçük harç bir şey değildi, ödemeye başladı, devam ediyor. 1980 öncesi beş kurus için boykot yapan, protesto eden kesimden bugüne dege bir lükpi olmadı. Herkes kuzu kuzu ödemesi yaptı. Kısacası: alışmaya çalışı ve alış. Bugün bu küçük harç tip fakülte için iki yüz bin lira dir. Bu alışma süreci tamamlandı ve küçük harçın adı: "cari hizmet ödeneği" adını aldı. Artık bundan böyle her öğrenci üniversitede aynı Maliye Bakanlığı gibi ödenek verecek. Bu ödenek de, üniversitenin cari harcamaları öğrenci sayısına bölündük sepeten çıkarılacak. Bir başka deyişle öğrenci masrafını kendisi karşılayacak ve paralı üniversitede kavuşmuş olacak. Herkese hayırlı olsun.

Car giderler küçük mü olur? Hayır. 1990 verilerine göre tip fakültelerinde öğrenci başına cari gider ortalama 15-20 milyon olacaktır. Bunun yanıtı öğrenciden alınacaktır. En ucuz fakültede bu rakam beş milyon kadardır. YÖK yetkilileri bu yıl bu peranın tam alınmamasını diyorlar. Doğrular. Bunundan da bir "alışma" süreci olacak kuşkusuz. Ancak, bu süreç bu kez çok kısa olacak. Bir iki yıl içinde milyonlara çıkacaktır. Parası olmayan da fazla bir borçlanma senedi verecek. Peşin ödeyen indirimli ödeme yapacak. Bu da bize gösterir ki, Üniversitesi, eldeğin bilen iyi bir tütçü olacak. Yetkili ve atılık hiçbir yurttaşımız bu paranın nasıl ödeneceğini düşünmüyorum. Yine hiç kimse "bu üniversiteler eskiye parazit, ıstılarık eğitim daha nitelikliydi, niye böyle oluyor vs." demiyor. Ekonomisi düzüldü ve çağ atladi denen Türkiye'de "nijin paralya gidiyor, devletin işlevi nedir" diye soru soran yok. Özal "alışar, alışır" demesi de ne desin!

Aynı KHK ile vakıf üniversitelerine devlet, öğrenci başıne cari giderlerin yansımı ödeyecek. Bunun Türküsü sudur. Bir vakıf üniversitesi: giderlerinin yansımı devletten alınacak, bir yarısını öğrenciden alınacak ve ayrıca kendi gelirlerine sahip olacak. Sonuçta devlet eliyle özel üniversitelerinden daha da güçlü olacaktı. Devlet kendisi eliyle kendine rakip kurumlar oluşturuyor. En sonunda özel üniversiteler fazla para vererek devlet üniversitelerinin

yerkin öğretim üyelerini alacaktır. YÖK'e birlikte darmadağın olan ve çöken üniversiteler bir kez daha çöktürecekler. Olacağı ve varacağı budur. Devleti elinde tutanlar için özenlenen ve istenen budur. Ancak, halkın istemi herhalde bu değildir, bu cırmamalıdır.

Her fakültelerin, aynı adda ca olsa, cari gideri farklı olacak ve öğrencileri aynı ücretler, ödeyecekler. Örneğin, İstanbul Tıp Fakültesi öğrencisi on milyon lira öderse, Elazığ Tıp Fakültesi öğrencisi dört milyon ödeyeceksiz. Bu şekilde farklı ücret ödenen fakültelerde eğitim de elbet farklı olacaktır. Devletin işi aynı mesleklerde eşit ve dengeli eğitimi vermek değil midir? Bu uygulamaya göre parası olanlar iyi yetişmiş hekim, parası olmayanlar oylesine yetişmiş hekim olacaktır. Bu sonucu içe sindirmek zordur. Devlet denen kurum insanların, hiç değilse okuma fırsatını bulmuş olanlarına, eşit olanaklar vermek zorundadır.

Türkiye, öyle bir garip ülkeye döndü ki, neyin ne olduğunu kimse neyin griptiğiğini anlamıyor. Üst ve güçlüler ne derse alışıyor. İki üç kişisinin "biz alısmadık" yazısı yazılı zibrin ya da don giymesile olmuyor. Yetkililer onlar da alışır ve sonunda zibrin ve don giymekten çayaları dalar. Nitekim öyle de olsun. Ben de diyorum ki, bu topluma alışırım. Bu aziz, soylu ve asıl milletimiz nelese alışmaz olsun. Alışınanı da alışıyorum. Belki de alışarak bir yerlere varacaklardır. Ulusal gelirin 1977'de %67'sini alan ücretli ve tarımcı kesim 1990'da %29'unu alıyor ve de alışmaya devam ediyor. Çok yakında aldığı pody %10'a düşecek ve yine alışacak. Açıyla da alışacak Nasrettin Hocanın eşi gibi. Ama, bu eşek gibi olmese barı. YÖK'e alışan, paralısına da alışır. Bizzat söylemesi.



# YENİLENME VE TÜRKİYE MARKSİST HAREKETİ

*Gün ışığına çıkan birleşik, yiğinsal Marksist parti girişimi, birbirinin karşılıtı, itici güçlerin bir yiğılma hareketidir.*

**M**arksist doktrinin önemli ilkelerinden biri olan "üretim ilişkilerinin, gelişmenin belli bir aşamasında, üretim güçlerinin gelişmesini engelleyen büyük ve güçlü bir fren haline gelebileceği" düşüncesi, uzun süre sadece sınıflı toplumlar için geçerli bir kural olarak benimsenmiştir. Buna karşılık, sosyalizm sınıfız ve sınıfırsız ileri bir düzen olduğu için, bu düzende toplumun durmadan ve yükselen bir doğrultuda ilerleyeceği varsayımları egemen olmuştur.

Oysa, Sovyetler Birliği'nde yetmiş yıllık sosyalizm denemesinden sonra, sosyalist üretim ilişkilerinin de, belli koşullarda, ekonomik ve toplumsal gelişme ile birlikte üretim güçlerinin gelişmesini de önleyen bir fren haline gelebileceği anlaşılmıştır.

Keza bugüne kadar değişmez Marksist bir veri olarak tasarılanan "üretim araçları özel mülkiyetinin son bulması ile emeğin sınıfının otomatik olarak ortadan kalkacağı" yargısının da gerceği yansımadığı ancak yetmiş yıllık bir uygulamadan sonra ortaya çıkmıştır.

Gerçekten Sovyetler Birliği'nde, parti kademeinde görevli olanlarla, üretim ve dağıtımından sorumlu bürokratların yer yer oluşturdukları hırsızlık şebekeleri,mafya ortaklıklar, örgütü karaborsacılık ve benzeri yöntemlerle emeğin yılarda en ağır biçimde sınırlı olduğu gerceği bugün artık gözlenmeyecek biçimde ve somut verilerle kanıtlanmıştır. Emek sınıfının bu dolaylı biçiminin, münferit olaylardan ibaret olmayıp, sosyalist ülkelere özgü, kurumlaşmış ve sürekli kazanmış yeni bir sınıfı olduğu kesinleşmiştir.

Tarih bize gösteriyor ki, bir ülkede devrim coşkusunu geçiktense, gelişmeyi ve ilerlemeyi belirleyen toplumdaki iç çelişkilerde dayalı yaşamın gerçekleridir.

Ozellikle Sovyetler Birliği'nde bugün açı-

ğa çıkan ulusal eşitsizlik, bölgeler arası dengezilik, parti bürokrasisi ile çalışanlar arasında sosyal ve ekonomik alanlarda bilinen uçurum, teknolojik gelişmeye ve yenilenmeye direnen büyük sanayi komplekslerinin yaratıldığı ekonomik darboğazlar, dayatmacı katı merkezi planlamının neden olduğu üretim sürecindeki tıkanmalar insanı ve toplumsal yaşamı gerektirdiği gibi kavrayamayan mekanik uygulamaların olumsuz sonuçlarıdır.

Toplumsal çelişkilerin gelişmedeki dinamik rolünü hesaba katmayan ve insanların doğasındaki özgürlüşe ihtiyaçına yanıt vermeyen, salt çalışmayı, eğitime esitliği, sağlıkla yaşam koşullarını gerçekleştiren ve yaygın sosyal güvenlik garanti eden bir sosyalist toplumun otomatik olarak sürekli bir gelişme ve ilerleme dinamigine kavuşacağı varsayımlı iflas etmiştir.

Sosyalist toplumlarda gelişme sürecinin tıkanması ve üretim güçlerinin gelişmesindeki duraklama nedenleri idelenirken, felsefi planla toplumsal gelişmenin temel dayanağı olan kariyerlerin birliği ilkesinin tamamen unutulduğu ve bu toplumlarda da üzlaşmaç çelişkilerin, ulaşmaz çelişkilerde dönüştürüleceği olgunsun ise hiç düşünülmemişti ortaya çıkmıştır.

Son yıllarda başta Sovyetler Birliği olmak üzere, sosyalist ülkelerde gelişen yenilenme hareketi, kimi çevrelerin sandığı gibi, geçmişle bağları koparan özel bir yenilik isteğinin ürünü değil, insanı üretim, bölüşüm, dağıtım ve iktidar süreçlerinin dışına iten ve onun yaraticı gücünü freneleyen engelleri aşarak, toplumun tıkanan gelişme sürecini açmak ve üretim güçlerinin yeniden gelişmesini sağlamak için yaşamın dayattığı devrim nitelikindeki bir atılımdır.

Bugün artık yenilenme hareketi, yaşamın her alanında belirleyici olmuş ve sosyalizme degen tüm sorunların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini gündeme getirmiştir.

Nitekim sosyalist ülkelerin hemen tümünde kapitalizmden sosyalizme geçiş süreçleri, Marksist parti örgütlenmesi, sosyalist toplum modelleri, coğulculuk, demokrasi, sosyalist devlet ve benzeri konularda köklü değişiklikler yapılmış ve yeni görüşler geliştirilmiştir. Bu değişiklik o kadar derindir ki, sosyalizme ilişkin eski değer yargıları ile yenileri arasındaki konflikt, sunuf düşmanları bir yana, kimi dost çevrelerde bile sosyalizmden dönüş biçiminde algılanmış ve bu tarza sergilenebilir. Oysa söz konusu olan sosyalizmin ifası değil, tam tersine dogmatizmin aştalarak toplumsal gelişmeye yasalarına uygun yeni ve gerçekçi süreçle-

rin başlatılmıştır.

Gerçekten, Sovyetler Birliği'nde reel sosyalizmin yaşamla bağıdaştırılmasını sağlayacak köklü dönüşümler yapılrken, Doğu Avrupa Ülkelerinde de bu toplumların iç dinamiklerine uygun yeni ve gerçekçi değişiklikler yapılmıştır.

## **Yenilenmenin etkileri ve birlik anlayışı**

Türkiye Marksist hareketi, ıstısa teşkil eden bir iki örgüt dışında, genel olarak ilk sosyalist ülkenin parti modelini, kapitalizmden sosyalizme geçiş yöntemini ve sosyalist devletin örgütlenme biçimini örnek alan bir eğitim içinde olmuştur.

Hareketin partileri ana partide benzemedede yarı içine girmiştir. Benzerliği sağlamada en önde giden parti en iyi Marksist parti olma imtiyazını kazanmış ve diğerlerini kültürel, onları sosyal demokrat olarak nitelendirmiştir.

Türkiye Marksist hareketi içinde sosyalist ülkelerin beğenisi kazanmak ve bu ülke partilerinin toplantılarına çağrılmak saygılılığın ve gerçek Marksist parti olmanın göstergesi sayılmıştır.

Marksist örgütlerin iç işleyişlerinde de iktidardaki partiler örnek alınmıştır. Demokratik merkeziyetçilik ilkesi merkeziyetçi yanı ağzın bir biçimde uygulanmıştır. Son yıllarda artan baskılardan nedeniyle yasadışılığa geçen Türkiye Marksist partilerinin tümü de otoriter ve merkeziyetçi bir yapıya dönüştürüldür.

Bu partilerde üyelik kriteri merkez yöneticilerine bağlılık ve sadakatle eşanlam kazanmıştır. Parti disiplini parti liderine bağlılık kavramına dönüştürülmüştür.

Parti liderine ve merkez üyelerine yönelik en masum bir eleştiri parti hıyaneti olarak değerlendirilmiştir.

Devrim yapan iktidar partilerine öykünen Türkiye Marksist hareketinin partileri de "otoriter, merkeziyetçi, demir disiplinli, ideolojik birliği olan bir savaş aygıtı" gibi örgütlenmiştir.

Üyeler emir-kumanda zinciri içinde hareket eden asker partiler konumuna sokulmuşlardır. Eleştiri yapanlar, parti içi demokrasiyi işletmek istiyenler parti hıyaneti, ya da antikomünizm suçlamalarıyla hareketlerinin dışına atılmışlardır.

Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa Ülkelerinde gelişen Yenilenme Hareketine bakış-

**Yeni kurulacak birleşik Marksist partinin girişimcileri ve üyelerinin herhangi bir örgütsel baskı altında kalmadan kendi özgür iradeleriyle hareket eden özgür Marksist bireylerden oluşmasına özen göstermelidir.**

ta Türkiye Marksist hareketinin partileri ikiye bölmüşlerdir. Bir bölüm yenilenmeyi reddetmekte ve klasik Marksist-Leninist parti anlayışında israr etmektedirler. Yenilenmeyi sosyalizmden ayrılma ve kapitalizme dönüş olarak nitelendirmektedirler. Yenilenme düşüncesini paylaşılan örgütleri de burjuva yardaklısı, antimarksist partiler olarak suçlamaktadır.

Bu partilerin bir bölümünü de yenilenmeyi savunmakta ve dünya Marksist hareketinde ortaya atılan yeni düşünce ve çözümlemeleri, genel olarak, benimsediktedirler. Daha da ileri giderek Türkiye'de de yenilenmeye açık, yasal ve yığınsal birleşik bir Marksist parti kurmanın gerekliliğini savunmaktadır.

Türkiye Marksist hareketi içinde yer alan yenilenmeden yana partilerin yöneticileri kimi tekil Marksist aydınların ortak bir hareketi olarak gün ışığına çıkan birleşik, yığınsal Marksist parti girişimi, sosyalist dünyadaki yenilenme hareketinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Ne var ki, bu yeni hareketin, kaynaşmış tek bir parti haline gelmesinin koşulları yaratılamamıştır. Harekete katılacak partilerde sürüp giden eski hastalıkların yeni yapıya taşınmasının önleyeceğinden emeller de alınmamıştır. Bu nedenle sozkonusu olan bir birlik değil, birbirinin karşıtı, içi gücleri bir yığılma hareketidir. Böyle bir hareketin bütünlüğe ve gelişime şansının olmadığı aksıktır.

**Bu harekette bütünlüğe önleyen başlıca engeller şunlardır:**

1- Birleşik harekete katılacak eski partiler monistik yapılarını olduğu gibi korumaktadırlar. Hiçbirinin otoriter merkezi yapısı kırılmamıştır. Bu doğrultuda hiçbir çaba da gösterilmemiştir.

2- Yeni harekete katılan örgütlerin disiplin anlayışında ve asker partili uygulamasında hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu nedenle, birleşik partinin örgütsel ve ideolojik yapısını en güçlü ortü belirleyecektir.

3- Yenilenme, yeni düşüncelerin sözlü ve yazılı bir yinelemesi değildir. Bu düşüncelerin özünsüzlüğü, parti yaşamına geçirilmesi ve günlük yaşamda kullanılmasıdır.

Yeni düşünceleri sık sık yineleyen kimi yöneticilerin parti çalışmalarında eski alışkanlıklarını sürdürmelerinin tepkisiz kalması monistik yapılarının devam ettiğinin kanıtıdır.

4- Yeni harekete katılan Marksist tekil aydınların kaderi güçlü örgütün lider kadrosuna bağlı olacaktır. Bunların yerlerini, görevlerini ve görev sürelerini bu liderler belirleyecektir.

Bu nedenle güvensiz aydınların, daha simiden, partilere göre saflaştıkları gözlerden kaçmamaktadır.

5- Dün kadar birbirlerini en ağır biçimde suçlayarak iten hareketlerin, hiçbir özelestiriye gerçek görmeden, biraraya gelmeleri ve birlikte çalışabilmeleri eşyanın doğasına aykırıdır.

6- Aynı parti saflarında birlikte çalıştıkları yoldaşlarını, bazı farklı yaklaşımalar nedeniyle, oportüнизm, revizyonizm, antikomünizm ve antisovyetizm suçlamaları ile parti dışına atan yöneticilerin bugün, hiçbir şey olmamışcasına, bu insanlarla yeniden biraraya gelebilecekleri düşüncesi gerçekçi olamaz.

## Birliğin önündeki engeller nasıl aşılacak

Organik bir bütünlük sağlamaları olanaksız, içi karşıt örgütlerden oluşan bir hareketin yaşama şansından kuşku duyan kimi deneyimli yöneticiler soruna bir çözüm bulmak için pratik önerilerde bulunmaktadırlar. Bunlardan en önemlisi, "birleşik harekete katılacak tüm partilerin feshedilerek üyelerinin bağımsız bireyler konumuna getirilmesini" öneren öneridir. Bu öneri yüzleşildir, sorunu çözmeye yeterli değildir. Birleşik harekete katılacak üç ya da dört partinin hiçbirde açık ve yasal bir örgüt yapısına sahip değildir. Ama bu örgütlerin tümü de geçmişten gelen yapılarını sürdürmekte ve lider kadrolarını korumaktadırlar.

Fesih kararı alırsa bile, her hareketin lider kadrosu kendi üyelerini denetleyebilecek ve birleşik parti içinde egemenliklerini sürdürmeli olacaktır.

Sorunun çözümüne ilişkin ikinci bir öneri, "harekete katılan partilerin fesih kararı ile birlikte liderlerinin üst düzeyde görevlere talip olmayacaklarını taahhüt etmeleridir." Bu öneri de gerçekçi değildir. Kuruluş aşamasında görev almayan liderler, kendilerine bağlı asker üyeleri yönlendirilebilecekleri bir yönetim kadrosu oluşturmaktan güçlük çekmeyecelerdir. Daha sonra da denetledikleri hareketin, en geç ilk genel kongresinde, en üst düzeyde görevde gelmelerinde hiçbir engel kalmaz.

Türkiye'de Marksist bir partinin belirleyici olmasında nesnel koşullar olmamak birlikte, böyle bir partinin düşünce üreterek Türkiye'nin demokratikleşmesine önemli katkıları bulunacağından kuşku yoktur. Bu nedenle birlik hareketinin, harekette yer alabilecek herkesin gönül rahatlığı ile katılabileceği bir siyasal hareket olarak doğmasını sağlamak iyi niyetli her demokratın görevidir.

Bu karmaşık sorunun çözümü, ancak Marksist parti anlayışında bulunan, eleştiri ve özelestiri araçlarının işlenmesiyle gerçekleştirilebilir.

Sözü çok edilen fakat merkezî Marksist partilerin hemen hiçbirinde kullanılmayan bu araçların işlenmesi kolay olmayacaktır. Harekete katılacak örgütlerin hiçbirini buna hazır görmemektedir. Bu nedenle sağlıklı çözümler yerine birliği sağlayacak dörtlü öneriler geliştirilmektedir. Anlaşılan koza birleşik örgütün kurulmasından ve kuvvet dengelerinin açıklık kazanmasından sonra paylaşılacaktır. Bu da birliğin sonu olur.

Gerçekten yenilenmeye açık, tüm Marksistlerin katılacağı, geniş tabanlı ve hiçbir partinin damgasını taşımayan yeni bir hareket düşünülüyorsa izlenecek yol sudur:

1- Birleşik harekete katılacak her parti, üyelerinin tümüne yenilenmeyi ekonomik, sosyal, tarihsel, politik ve felsefi boyutları ile özümsetmek için kamuoyuna açık konferanslar düzenlemeli ve genel bir tartışma süreci başlatmalıdır.

2- Bu konferansların sonuçlanması sonrasında örgütün yenilenme hareketini nasıl algıladığı ve yeni birleşik Marksist partinin nasıl bir parti olması gerektiğini açıklayacak bir sonuç bil-

dirgesi yayınlanmalıdır.

3- Bu konferanslarda, yeni yaklaşımlardan kalkarak, örgütün geçmişteki parti anlayışı, parti pratigi ve yapılan uygulamalar hareketin tüm yaşamını kapsayacak biçimde ciddi bir eleştiri süzgecinden geçirilmelidir.

4- Zaman ve mekan ayrimı yapmaksızın tüm lider kadrolarının yenilenme perspektifi içinde ciddi eleştirileri yapılmalı ve yaşanan kadrolar içerenlikli bir özelestiri yapmalıdır.

Bu eleştiri ve özelestiri sonunda geçmişteki olsuzlukların sorumluları belirlenmel ve kamuoyuna açıklanmalıdır.

Tabu lider imajının yıkılması ve bağımlı asker üyelerin özgürlüğe açıktır. Ama bu örgütlerin tümü de geçmişten gelen yapılarını sürdürmekte ve lider kadrolarını korumaktadırlar.

5-Her hareket konferansları sonunda, daha önce parti içinde, Türkiye'ye özgü bir Marksist parti modeli için öneriler yapan, asker partili anlayışı yerine demokratik bir disiplin anlayışını savunan, eleştiri görevlerini yaparken parti liderlerine ters düşen ve genel olarak parti içi demokrasiyi işletmeye çalışıklarından hareketin dışına atılan, ya da kızıla çekilen parti üyelerinin kongre kararı ile rehabilitasyon edildiklerini kamuoyuna açıklamalıdır.

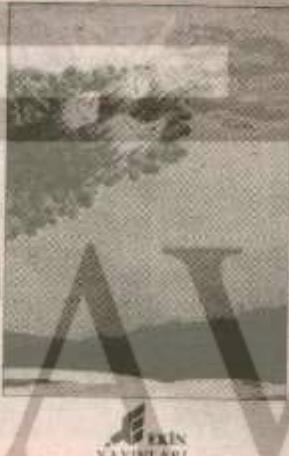
6- Tüm bu görevler yapıldıktan sonra her parti varlığını son vermelii ve tiyelerini dilekleri gibi davranışa özgürlük bırakmalıdır.

7- Hiçbir parti, tiyelerini toplu olarak birlikte davranışa, ya da birlikte yeni bir harekete katılmaya zorlayacak bir karar almamalıdır.

8- Yeni kurulacak birleşik Marksist partinin girişimcileri ve üyelerinin, herhangi bir örgütse basrı altında kalmadan, kendi özgü iradeleriyle hareket eden özgü Marksist tiyelerden oluşmasına özen gösterilmelidir.

Ancak bu yöntemle, geçmişen gelen hasbihalar asılarak, gerçekten yenilenmeye açık ve organik bütünlüğü olan birleşik Marksist bir parti oluşturulabilir.

## GELİNCİKLE UYANMAK CEMILE ÇAKIR



EKİN  
YAYINLARI

# ÖNCÜ PARTİ YERİNE, HALKIN ÖZERK KURUMLARI

*Atılan adım bir başlangıçtır. Bu sürecin sağlıklılığı, kapsayıcı ve kucaklayıcı niteliği, taşıdığı coğulcu, katılımcı anlayışın sürekli canlı tutulmasına, geliştirilmesine, buna aykırı eğilimlere itibar edilmemesine bağlıdır.*

törle doğrudan ilişkili olacaktır.

15 Nisan deklarasyonuyla başlayan süreci Türkiye solunda birlik, toparlanma ve güçlü bir Marksist partiye ulaşma yönünde tarihsel bir adımdan ibaret görmemek gerekir. Bu Önemli öğelerin yanı sıra, kamıca asıl önemli olan yeni bir parti kavramı ile yola çıkmıştır ki, bu noktaya varlığında böyle bir konseptin yadsınamayacak payı vardır.

Ortak bir parti nosyonuna ulaşabilmek için o partiyi oluşturacak herkesin "nasıl bir parti?" sorusu başta olmak üzere partileşmenin tüm temel konularının tartışımasına bugünden katılması, edilen kalmaması, ortak iradeinden elden geldiğince zengin, yetkin bir şekilde gerçekleşmesine çalışması gerekiyor. Partinin demokratizminin, coğululuğunun, dinamizminin temelleri daha şimdiden atılmıştır. 15 Nisan çağrısının yarattığı heyecanın manevi yönleri ne denli güçlü olursa olsun, beklenimin beklemeye dönüsmesi, insanların özgür iradeleriley süreçte, kuracıkları partiyi de, sonrasında da ancak kendilerinin belirleycekklerini bilmeleri, partiyi bir ulviyat atfetmeksızın onu bir sosyal kurum olarak değerlendirmeleri, o kurumun, özellikle halkın özérk kurumlarının yaratılmasıyla işlev kazanabileceğini ve toplumu ile riye doğru değiştirmey eyleminin ancak bütün o kurum ve kuruluşlarla birlikte mümkün olabileceği umutmamaları büyük önem taşır.

Bir başka deyişle, amaçlamamız gereken partinin öncü parti kavramından da, iddiasından da, karakterinden de uzak olması gerektiği düşüncesindeyim.

Öncü parti anlayışı ve onun monistik, merkeziyetçi yapısı, sayısız deneylerle görüldüğü ki - ve hâli de dünyanın pek çok ülkesinde görüluyor ki - birtakım özgür koşullarda işlev kazansa bile, uzun erime bürokratik mekanizmalara, kemiklesen hiyerarsilere, ömür boyu süren yöneticiliklere yol açıyor, partinin duygusal zenginliğini Marksizme hiç de yakışmayacak biçimde ortadan kaldırıyor, partiyi zaman kesiti içinde donduruyor, onun akan zamana, değişen koşullara ayak uydurabileceğini yok ediyor, sosyal ve siyasal reflekslerini büyük ölçüde koreltiyor; öncülük öngörüleri zamanla statükooluğa konformizme, idare-i maslahatçılığa dönüşüyor. Sosyalizmi kurma dencyine ilk başlayan parti, yetmiş yıl aşkın bir zaman sonra partinin "öncü rolunu" anayasadan çıkarmaya öncülük ediyorsa, sadece öncü parti kavramının

lafzını değil, o model üzerine geliştirilmiş tüm siyasal mekanizmasını da reddetmiş demektir.

Öncü parti kavramının parti iktidara geldikten ve devlet mekanizmasıyla içe geçtiğinden sonra bu hâle geldiğini düşünmemek gerekir. Zira dünyanın sayısız ülkesinde muhalefette olan "öncü parti"lerin de, öncülük iddialarının parti içinde benzer mahzurlara ve deformasyonlara yol açtığını, o partileri yakından izlediğimizde görüyoruz.

Özellikle, kökleri çok eskiye dayalı, kurulmuş komünist partilerinde monolitizm, tek seslilik, parti içinde aynı hiyerarşik kemikleşmeleri getirerek tek tek üyeleri edilen kıldı ğı gibi, partiyile kendi dışındaki toplumsal kurumlar, demokratik örgütler, akımlar - kısacası sosyal yaşam-arasına duvarlar örüler. Sonuçta bu partiler o halleriley kaldıkları müddetçe, seçimden seçime oy yüzdelarındeki küçük küçük artışları bel bağlamaktan, yüzde birkaç meritebesindeki artıları başı gibi görmekten kendilerini kurtaramıyorlar. Topluma yeni bir ses, yeni bir soluk getiremiyorlar, ne iktidara gelebiliyorlar, ne de bir muhalefet gücü olarak toplumda halk lehine herhangi bir değişimme islevi görebiliyorlar. Etkileri yönetimle geldikleri belediyelerde yolsuzlıkların yapılmadığı, belde halkın lehine mevzuat dönüşümlerin ve kolaylıkların sağlandığı hizmetlerden öteye geçemiyor. Örneğin, bu partilerin en güçlü olanları dahi devletin (merkezi otoritenin) desantralize edilmesi, yiğinların sadece kitle örgütleri aracılığıyla değil, asıl bu desantralize yerel birimlerle toplumsal ve siyasal yaşama ağırlık koyabilmesi sürecini başlatabilmiş, hatta böyle bir demokratikleşme projesinin mimarı, sunucusu, israrlı takipçisi olabilmiş degiller.

Bu durumun nedenlerini sadece parti kavramlarında, yapılarında, işleyişlerinde aramamak doğru olur. Amaçlan partilerdeki kahiplara yol açan asıl etken düşünmenin kahiplaşmış olmasıdır. Doğadan, insandan, toplumların evriminden başlayarak her şeyi tartışmak, her şeyi irdelemek, sorgulamak suretiyle ortaya çıkan Marksist düşünce sonuta değişim toplumsallıkta değişimyen, gelişmeyen ve gitgide dogmalarla, kahiplara dönüşen bir doktrin haline getirilmiş, yüz yıl, bilmediğiniz yetmiş yıl önce de dondurulmuştur. Daha da, partilerin aslı misyonu siyasettīr diye, Marksizm aşırı derecede politizasyona uğratılmış, birtakım politik formüllere ve her derde deva ekonomik reçetelere indirgen-

Türkiye solunda geniş, coğulcu nitelikli bir birlik partisini yaratma doğrultusundaki çalışmalar 15 Nisan toplantısı ve deklarasyonu ile yeni bir aşamaya girdi.

Deklarasyonda ifade edilen ve uygulanması başlayan prosedür, böyle bir partiyi özleyen, isteyen herkesin bu süreçte aktif olarak katılımını öngören yöntemleri, düzenlemeleri içermektedir.

Açık ki, atılan adım bir başlangıçtır. Gerek politik solda daha geniş kesimlere ulaşımı, gerekse -politik nitelikli olmayan- sendikalar, diğer meslek örgütleri, çeşitli demokratik kuruluşlar, kadın, gençlik ve çevre hareketleri, kültür ve bilim çevreleri ile kahci diyalogların ve ortak çalışma zeminlerinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu sürecin sağılılığı, kapsayıcı ve kucaklayıcı niteliği, taşıdığı coğulcu, katılımcı anlayışın sürekli canlı tutulmasına, daha da geliştirilmesine, buna aykırı -daraltıcı- eğilimlere,kestirme yollarına itibar edilmemesine bağlıdır. Kurulacak parti, siyasal nitelikli olsun ya da olmasın tüm kurumlaryla, akımlarıyla, yayımlarıyla, çok çeşitli çalışmalarıyla yaygın, etkili, topyekûn bir sosyal mu-

halefet hareketinin yaratılmasında pay sahibi olduğu ölçüde toplumsal işlev kazanacaktır. Bu da, partinin yapısıyla, iç işleyī ile, örgüt ve tye anlayışıyla, sosyal ve kültürel dokusuya, toplum, siyaset, siyasal iktidar gibi kavramlara olan yaklaşımlarıyla kendi dışındaki demokratik toplumsal güçlere, kuruluşlara bakışyla, duygusal canaklı ve zenginliğiyle, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sorunlara getireceği çözüm önerilerileyi, yılınlarin aktivitesinin ve iradesinin gerçekleşmesine katkı yapacak yönleri geçerli kılma yeteneğiyile ve buna benzer daha bir dizi fak-

**Partilerin aslı misyonu siyasettīr diye Marksizm aşırı derecede politizasyona uğratılmış, politik formüllere ve her derde deva ekonomik reçetelere indirgenmiştir.**

miştir. Şu halde, öncü parti olmamak Marksizmi de tartışmaya hazır olmak; sadece hazır olmamak, parti içi, parti dışı her türlü zamanın böylesine yoğun bir düşünSEL faaliyeti özellikle öngörmek demektir. Bu faaliyet, dünyamızın da ülkemizin de içinde bulunduğu düşünce bunalmında, kısırlığında her şeiden daha önemlidir. Zira insan düşüncesinin yaratıcılığı, gelişmesi yoksa, zihinsel faaliyet sadece teknolojik alana hapsolur, toplumların gelişmesi teknolojik gelişmeye bağlıdır, böylelikle insan özne olmaktan çıkar. İnsanın insan olarak asıl gelişimi kendi kendini mānen yeniden üretmesi, özgürleşmesi, birey olarak gelişip yetkinleşmesi özellikle ve öncelikle düşünSEL gelişime ve yaratıcılığa bağlıdır. DüşünSEL kısırlık, kültürün diğer manevi öğelerinin de kısırlığı demektir. Şu halde, kendi etrafına doktriner duvarlar ören, o duvarlar içinde kalın da politikaya indirgenen, toplumsal yaşamın politika dışındaki alanlarına da politika gözükleriyle bakan, üstelik öncü savında olan bir parti daha peşinen kendisini de, işlevini de sınırlamaktadır.

Başlamış olan tartışma ve ortak çalışma sürecini sadece yeni ve geniş bir siyasal partiyi kurmak şeklinde anlamamanın doğru olmadığını kanıtlıyorum. Bir siyasal parti, tabii ki, esas olarak siyasal bir oluşumdur, ama amacımız gereken sadece siyasal bir hareket yaratmak değildir. Bu sürecin içinde yerelACLARIN siyasal nitelikli olan ve olmayan çeşitli bileşenlerden mürkep toplukun bir sosyal hareketin yarattılmasında sorumluluk duymaları gereklidir. Başka bir deyişle düşünSEL ve siyasal çalışmaların yanı sıra, en az onlar kadar önemli olan, olmazsa olmaz derecede gereklilik taşıyan sosyal, ekonomik, demokratik kültürel nitelikli toplum kurumlarının tüm yurt sathında her düzeyde yarattılması, vatandaşların güçlendirilmesi, demokratik işleyişlere kavuşturulması, geniş yığınları birleştirecek bu özerk kurumlar eliyle halkın toplumda tüm alanlara ağırlık koymasını sağlayacak doğrultuda davranışması toplumu değiştirmeye ve dönüştürme hedefinin vazgeçilmez gerekliliğidir. Konuya değgin yazıldığında sık sık vurguladığım bu husus bir kez daha yinelemek istiyorum. Sendika ve diğer meslek kuruluşlarından, üretim ve tüketim kooperatiflerine, yardım işbirliği sandıklarına kadar, belediyelerden semt komitelerine, spor klüplerine, kadın ve gençlik örgütlerinden, çevreci hareketlerden, tüketicilerin girişimlerinden mahalle derneklerine, kültür evlerine, kadar büyük kentlerden kasabalar ve köylere kadar, ekonomik, sosyal kültürel tüm dğüntüyle, kuruluşlarıyla, birimleriyle, yaymalarıyla halkın özerk kurumlarını yaratmaya herkesen fazla çaba göstermek, geniş yığınların o kurumlarda girişimlerini kazanmalarını, yönetim yeteneklerini geliştirmelerini, bilgi ve tecrübelerini artırmalarını sağlamak, geleneksel yöneten-yönetilen ilişkilerinin aşılmasında ve toplumsal yaşamın siyasete, siyasetin de o alandaki partilere ve partiler arasındaki mücadelelere ya da uzlaşmalara bırakılmasına karşı yegâne etkili ve sonuç ahi yoldur. Merkezi otoritenin geriletilmesi, siyasal mekanizmanın desantralizasyonu, halkın yığınlarının kendi yaşam alanlarından başlayarak ulke yaşamının tamamında ve iç ya da dış tüm sorumlarda söz sahibi olmaları ancak bu sekil-

de sağlanabilir. Böyle bir süreç içinde bulundugumuz siyasal süreçlerden, çalışmalardan daha uzun vadeli fakat bugünden başlayacak yoğun, etkili ve birleştirici çabalari gerektirir. 15 Nisan deklarasyonu ile başlayan süreç, işte bu açılarından, bir yanyyla siyasal bir süreçten, ote yanyyla toplumsal bir süreçtir. Yani siyasal partileşme çalışmalarımız, üretim, yerleşim, eğitim birimlerinin ve sokağın... yığınların özerk, demokratik, coğulcu, katılımcı kurumlarını yaratma strecidir. Siyasal sürecin uzun erimde başarısı ancak ve ancak sözünü ettigimiz siyaset dışı çalışmaların, çabalarnın meyvalarını vermesiyle, yığınların her alanda kendi öz kuruluşlarına kavuşmalarıyla, onları bilfil yönetip, yürüterek güçlendirmeleriyle mümkünür.

Böyle bir gelişkinlige ulaşılması ise, kurulması amaçlanan partinin ve onun mensubu olacak kimselerin öncü parti anlayışı gütmeden, partili-partisiz denetksiz tüm çalışanlarla birlikte o kurumların oluşturulması, güçlendirilmesi hedefini onfılmuze koymaktadır. Her türlü siyasal partinin bir daralmaya tekabül etmemesinin, tersine mevcut potansiyelin dışına taşılmasını, geniş yığınları birleştirebilmesinin birincik yolu, öncülük iddialarım ve edalarım bir yana bırakıp aklia gelebilecek tüm toplumsal kurumları yığınlarla birlikte inşa edebilmesinden, onlarla bütünlüğe bilmesinden, kendisini o toplukun sosyal hareket içinde mas edebilmesi, yani parti için-

de parti dışında, o kurumlarda coğulcu, demokratik ve katılımcı davranışlarından kaçınmaktadır. Parti de kendisini bu kurumlardan birisi olarak görmelidir, öncü değil.

**Öncü parti savlarından  
uzak durmak, partinin de,  
o kurumların da,  
desantralizasyona ve  
özgür bireylerin  
initiatiflerine dayalı  
işlevselligi savunmak  
yenileşmenin ayracı  
niteliğindedir. Marksistler  
bunu sadece Türkiye'de  
değil, dünyanın her  
yerinde başarmak  
zorundadırlar.**

Ve nihayet günümüzde yaşanan bir olayda, öncü partinin siyaset alanına bayta olmak fizere her alanda çaba göstermek, bu doğrultudaki uğraşlara katılmak partinin en önemli duyarlıklarından birisi olmak zorundadır.



# Faşist darbenin röntgeni

► Halit Çelenk, Hukuk Açılarından TÖB-DER Davası, Eğit-Der Yayıncıları, Ankara, 1990

**D**eğerli hukukçu Halit Çelenk, TÖB-DER dava dosyasını kitap haline getirdi, dosya-daki belgeleri ve verilen karar kendi değerlendirmeyenle birlikte kamuoyu bilgisine sundu. Faşist bir darbe döneminin antidermokratik yaklaşımı eğitim emekçilerine getirilen örgütlenme yasağını delmeyi başaran Eğit-Der, kitabıının gerçekleştirilmekle önemi bir görevi yerine getirdi. Emeği geçenlere teşekkürler.

Bilindiği gibi TÖB-DER yöneticilerinden bir bölümü Siyasetim Askeri Mahkemesi'nde yargılanıp ağır cezalara çarptırıldılar. Ayrıca derneğin kapatılmasına ve taşınır lasenmaz tüm mallarının zor alımına da karar verildi. Askeri Savcılıkça bulunamadıkları için dosyaların ayrılan öbür yöneticiler ise Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıldılar. Mahkeme, uzman bir hukukçu olan Prof. Dr. Nevzat Toros'u danıştılar. Raporunu esas olarak sanıkları akınmasına karar verdi. Aklanın arasında derneğin genel başkanı Gültekin Gazioglu da yer almıyordu. Her iki davada sağlamlaştılar esas olarak aynı savılar öne sürülmüş ve aynı yasa maddelerinin uygulanması istenmişti. Böylece olağanüstü yargıda cezalandırma, olağan yargıda akınma biçiminde çarpıcı bir sonuc ortaya çıkmış oldu.

Ortaya çıkan bu sonuçtan ötürü, "acaba TÖB-DER suçlu mudur, suçsuz mudur" diye çoğu insanın kafası karışıyor. Öyle ya, her iki mahkeme de aynı kanıtlara göre karar vermedi mi? Marmak ilişkisindəki 141. madde ile adiye sarayındaki 141. madde birbirinden aynı maddeler midir? Ülkede bunca mahkeme varken, ayrıca siyasetim askeri mahkemeleri ve devlet güvenlik mahkemeleri niçin kuruluyor? Sıyasetim mahkemelerinde "savaş hali" hükümleri uygulandığına göre, askeri darbe yapanlar topluma savaş ilan etmiş olmuyorlar mı, cezalandırılanlar bu savaşa kurbanlı mı? Emir komuta zinciri içinde "bağımsız yargı" olur mu, ya da emirle verilen karar mahkeme karar denilebilir mi? Buna benzer sorular hepimizin kafasını karıştırıyor. "Hukuk Açılarından TÖB-DER Davası" kitabında, bu soruların yanıtlarını bulabiliyoruz.

TÖB-DER olayının özünde faşizm ile demokrasi arasındaki çelişkisi görülebilir. Faşizm, kendisine hizmet etmeyen hiçbir örgüte yaşama şansı vermez. 12 Eylülde siyaset partilerin, derneklerin, sendikaların ve hatta kooperatiflerin kapatılması bir rastlantı değildir, bunlar darbenin doğmasına uygun sonuçlardır. Bu nedenle "12 Eylül darbecileri TÖB-DER'i niçin kaptı?" diye hayrete düşmek sahif olur. Bugün hâlâ öğretmenlere dernek kurma hakkını bile çok gören, onların Rotary Kulüplerine üye olmalarını uygun görürken kendi örgütlerini kurmalarını engelleyen anlaşılış yürürlüğünü sürdürmektedir. Oysa demokrasî sivil toplum örgütlerinin rejimdir. Demokrasilerde cuntalar, askeri konseylerin yeri yoktur.

Bugün karşı karşıya bulunduğuımız sorun, ortaya çıkan haksızlığın giderilmesi sorunudur. Birçok dernek yöneticisi yıllarca cezaevinde yatılmıştır, işinden mesleğinden edilmiştir. Bir plüm cezası infaz edilir gibi derneğin tuzel kişiliğine son verilmiş ve milyonları bulan mal varlığını el konulmuştur. Yaratılan haksızlık dizboyunu

aşmıştır. Bu nedenle, mahkumiyetle sonuçlanan dava yeniden görülmeli. Elbette verilecek bir açıklama karar, İskencehanelerde açı günler yaşanan, yıllarını zindanların acımasız koşullarında geçirmek zorunda bırakılan ve hele buralarda yaşamını vitrenlerin uğradığı haksızlığı gidermeye yetmeyecektir. Ama hiç deulse izi kalsın da adalete düşürülen kara leke silinmiş olacak.

TÖB-DER yöneticileri Türk Ceza Yasası'nın üçüncü 141 ve 142. maddelerine aykırı davranışları gerakçesteyle cezalandırılmışlardır. Bilindiği gibi bu maddeler, Mussolini İtalyası'nda yürürlüğe konulan "Faşist Devleti Koruma Yasası"ndan alınmışlardır ve "düşünce suçu" nun tipik örneğini oluşturmakla birlikte, "düşünce suçu", uygur dünyaya yabancı bir kavramdır. Uşaklık sanıkların söylemleri maddelerde tanımlanan suça uygun düşmediği için, "illegal örgüt'e dönüşme" gibi zorlama bir gerekenin arkasına sağlanmıştır. Ne yazık ki tüm "çağ atlama" savunmalarla karşı, yasalarımızda düşunce suçlarını konumak gibi bir çağdaşlığı yaşamaktayız. Bu konuda topum yesterdayice oyalanmıştım, artık zaman yitirilmeden düşunce suçu oluşturan tüm maddeler yasalarımızdan çıkarılmıştır.

Sayın Halit Çelenk, "TÖB-DER davası siyaset bir davadır. Yasadışı dönüşme iddiası, siyaset amacın bir

aracıdır. Bu dava yalnız uygulanan yasa maddeleri açısından değil, aynı zamanda olayın açılması amacı bakımından da siyasadır," diyor. Bu yargı katılmamak olanağınız. Asker yöneticilerin öğretmen örgütlenmesinden duyduğu üzüntüyü, TÖB ve TÖB-DER davalarıyla somutlaşmıştır. Dernekler yasasına, öğretmenlere demek kurma yasağı getiren bir hukuk konulması, görülen siyaset amacın yasa düzeyinde sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Kimi ülkelerde polis ve subayların bile, toplu sözleşme ve grev hakkıyla donatılmış sendikalar vardır. Öğretmenlerine dernek kurma hakkını bile çok gören ve her darbeden sonra onları yargılayıp mahkum eden anlayışın, demokrasi bilincinden yoksun olduğunu kuşku yoktur.

Ayukat Halit Çelenk'in kitabı, bir ibret belgesi olarak okunmalıdır. Hukuk dışı yollarla hukuki sonuçlara ulaşamayacağın, bağımlı mahkemelerle adalete ulaşamayacağını, faşist darbeyle hukuk devleti çelişkisini somut bir örnekle kavramak için bu kitabı okumak gerekir. Sayın Çelenk bu kitabyla adeta faşist bir darbenin röntgenini çekmiş gibidir.

Av. Nevzat HELVACI

**Halit Çelenk**

HUKUK AÇISINDAN

**TÖB-DER  
DAVASI**

EĞİT-DER YAYINLARI 1

**TUSIAV**